

38.

ULUSAL

BİLDİRİ ÖZETLERİ

38. ULUSAL DİL BİLİM KURULTAYI

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ

AMERİKAN KÜLTÜRÜ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

22-23 MAYIS 2025

ERZURUM

LDK

**38. ULUSAL DİLBİLİM KURULTAYI
BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTAPÇIĞI**

22-23 MAYIS 2025

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
AMERİKAN KÜLTÜRÜ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
ERZURUM**

KURULTAY DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Dr. Öğr. Üyesi Esmâ SÖNMEZ ÖZ

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Gül GEYİK

Doç. Dr. Kamil CİVELEK

Doç. Dr. Muhammet Emin ALTINIŞIK

Doç. Dr. Nihangül DAŞTAN

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül ÖZCAN VURAL (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Cansu GÜR

Dr. Öğr. Üyesi Deniz ARAS

Dr. Öğr. Üyesi Eda CAN KÖKMEN (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Esra HALICI

Dr. Öğr. Üyesi Funda TÜRK BEN AYDIN (Mardin ARTUKLU Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÖZ

Arş.Gör.Dr. Ashhan SÜMBÜLLÜ

Arş.Gör.Dr. Sibel ÇAPAN TEKİN (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Öğr.Gör.Dr. Sümeyra ARIK (Abdullah Gül Üniversitesi)

Ayşe DURAN (Lisansüstü Öğrenci)

Değerli Dilbilimciler,

Türkiye’de dilbilim alanında akademik birikimin ve bilimsel etkileşimin en köklü alanlarından olan Ulusal Dilbilim Kurultayı, bu yıl 38.kez düzenlenecek olup ilk kez Atatürk Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilecektir. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü bünyesinde düzenlenecek olan 38. Ulusal Dilbilim Kurultayı’nda sizleri ağırlamaktan onur ve mutluluk duymaktayız.

Kurultayın düzenlenmesi sürecinde sağladıkları maddi ve manevi desteklerden dolayı başta Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü olmak üzere, Erzurum Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı’na ve Dilbilim Derneği’ne en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Açılış konuşmaları kapsamında kurultayımıza katılarak bizleri onurlandıran, Dokuz Eylül Üniversitesi’nden Prof. Dr. Kamil İşeri ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nden Prof. Dr. Bilal Kırkıcı ya teşekkür eder, katkılarının bizler için büyük bir onur kaynağı olduğunu belirtmek isteriz.

Bu yıl 56 farklı üniversiteden katılımcının yer aldığı kurultayda, toplam 46 bildiri, 9 poster sunumu ve 1 yuvarlak masa oturumu gerçekleştirilecektir.

Erzurum’un tarihi ve kültürel dokusu eşliğinde, siz değerli katılımcılarımızı en iyi şekilde ağırlamak için tüm hazırlıklarımızı titizlikle gerçekleştirdik.

38. Ulusal Dilbilim Kurultayı’nda sizleri Erzurum’da, Atatürk Üniversitesi’nin ev sahipliğinde ağırlamaktan onur ve mutluluk duyuyoruz.

Düzenleme Kurulu Adına

Esmâ SÖNMEZ ÖZ

İÇİNDEKİLER

DAVETLİ KONUŞMACILAR

Yirmi Birinci Yüzyıl Becerileri Çerçevesinde Dilbilim Bölümlerinin Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi	2
<i>Kamil İşeri</i>	2
Yaşlılıkta Dil İşleme: Mevcut Durum ve Geleceğe Yönelik Bir Araştırma Gündemi	3
<i>Bilal Kırkacı</i>	3
Yuvarlak Masa Genel Özeti	5
Anahtar Sözcük Listeleri ve Uygulamalar	5
<i>Yeşim Aksan & Mustafa Aksan & Umut Ufuk Demirhan & Ferdane Kaynarçınar & Serra Bengi Kaptan</i>	5
Metin İşlevleri ile Anahtar Sözcükler	6
<i>Serra Bengi Kaptan & Mustafa Aksan</i>	6
Kurgusal Metinlerde Anahtar Sözcükler: Çıkarımları ve Eşdizimlilik Örüntüleri	7
<i>Umut Ufuk Demirhan</i>	7
Yaşamöyküsü Türüne Özgü Anahtar Sözcükler	9
<i>Yeşim Aksan & Ferdane Kaynarçınar</i>	9
SÖZLÜ BİLDİRİLER	
Bağışı ve Bağışçığı Çerçeveleme: Bağış Seferberliklerindeki İkna Yöntemlerinin Çok Kipli Söylem Çözümlemesi Yöntemi ile İncelenmesi	12
<i>Ali Anaç & Hale Işık Güler</i>	12
Türkçede Ünlü Formantlarının Meta-Analitik İncelenmesi:	13
Yöntembilimsel Farklılıklar ve Etkileri	
<i>Ali Çağan Kaya & Emre Yağlı</i>	13
İkinci/Yabancı Dil Olarak Türkçe A1 Ders Kitaplarında Söz Örüntüleri	14
<i>Ata Atak</i>	14
Nesne Dizilimi, Durum Çekimi ve Yinelenen Ettirgen	16
<i>Aysun Kunduracı</i>	16
Türkçede Dilbilgisel Sayımın İşlenmesinde SNARC Etkisi	18
<i>Ayşe Öykü Gündüz & Buse Karakaş & Bilal Kırkacı</i>	18

Türk İşaret Dilinde Olumsuz Varoluşsal Döngü	20
<i>Bahtiyar Makaroğlu</i>	20
Duygu Sözcüklerinin Günlük Dilde Kullanımına Büyük Veri Yaklaşımıyla Bir Bakış	22
<i>Beril Tezeller Arık & Hande Kaynak & Mehmet Akif Güzel & Birce Tiltay & Işıl Aras & Engin Arık</i>	22
Küçük Ölçekli Esnafın Uyum Sağlama Yöntemleri: Konuşmalarda Yakınsama ve Uzaklaşma Stratejileri	25
<i>Betül Eröz & Yaren Buse Özgenç & Buse Pakkan</i>	25
Türkçe Gündelik Konuşmalarda Kendini Övme Sözeyleminin İncelenmesi	27
<i>Derya Aydın & Gülsüm Songül Ercan</i>	27
Bozulan Harf Etkisi ve Seçici Dikkat Etkileşimi:	29
Bir Gözbebeği Ölçümü Çalışması	29
<i>Elçin Elif Eren & Kardelen Çiftçi & İpek Pınar Uzun & Özgür Aydın</i>	29
Şizofreni Tanılı Bireylerde Karşı Olgusal Yapıların Anlaşılması ve Üretilmesi	31
<i>Elif Yılmaz-Çelik & Bilal Kırkıcı & Kadir Özdel & Şerif Bora Nazlı & İrem Andaç</i>	31
Melek Yüzlü Ötekiler: Down Sendromunun Türkiye Sosyal Medyasındaki Söylemsel İnşası Üzerine Eleştirel Bir Çözümleme	33
<i>Emel Kökpınar Kaya & Nurbanu Korkmaz</i>	33
Devinim Eylemlerinde Gerçek Anlamın Ötesine Geçmek: Zihin Kuramı Müdahalesinin Çocukların Metaforik İfadeleri İşlemesine Aktarım Etkileri	35
<i>Fatma Nur Öztürk-Saçkan & Duygu Sarısoy</i>	35
Türkçe'de Gönderim Değiştiren Ek Var mı?	37
<i>Furkan Akkurt & Yağız Demir & Kadir Gökgöz & Cem Bozsahin</i>	37
Türkçede Ünsüz Tabanlı Uyum:	39
I-Yayımlı ve Uyumsuzluk Örüntülerinin Başlılık Yaklaşımı ile İncelenmesi	
Dilsel Çevre ve Habitus İlişkisi: Özel Okullar ve Devlet Okulları Üzerine Bir Karşılaştırma	41
<i>Gülten Altıntop Taş & Kadri Nazlı</i>	41
Farklı Yapılardaki Türkçe Birleşik Sözcüklerin Biçimbilimsel İşlenmesi	43
<i>Hatice Şanlı & Serkan Uygun</i>	43
Yüz Yüze ve Çevrim İçi Etkileşim Ortamlarında İkinci Dil Öğrencilerinin Anlatılarında	45
Jestlerin Edimsel İşlevleri	45

<i>Himmat Sarıtaş & Şeyda Özçalışkan</i>	45
İngilizce Konuşma Kulübü Etkileşimlerinde Görev Yönergeleri:	46
Mikro-Analitik Bir İnceleme	46
İlayda Şahin & Ali Anaç & Betil Eröz	46
Arkadaşlar Arasında Bir Sosyalleşme Alanı Olarak Türk Kahvaltı Sofrası: Kahvaltı Konuşmalarında Arkadaşlık Dinamikleri	48
İpek Çelik Gençer	48
Türkçede /h/ ünsüzünün Akustik Örüntüleri:	49
Ses Çevresinin Rolü	49
İpek Pınar Uzun, Merve Nur Arslan	49
Türkçede Gösterimsel Kaydırma ve Tanıtsallığın Etkileşimi	51
Kadri Kuram	51
Saygın Özneler Üzerine Bazı Gözlemler	53
Kadri Kuram	53
Çok Kodlu Metin Kuramı (Polycode Text Theory) İle İlgili Temel Kavramlar ve Terim Sorunu	55
Mayagül Ergenekon	55
MUST Türkçe Derlemi ile Çeviri Bazlı Kelime Hatalarının İncelenmesi Süreci: Derlem Tanıtımı, Yöntemsel Zorluklar ve Çözüm Önerileri	57
Meltem Muşlu	57
Sosyal Medyada Dil Kullanımının Sözcüksel Düzeyde Sergilediği Kuşaklar Arası Farklar	58
Meltem Sargın	58
Konuşma Sınıflarında Dil Kullanımı: Öğretmen Başlatımlı Kelime Arama Dizilerinde Etkileşimsel Dinamiklerin ve Çokkipliliğin İncelenmesi	59
Merve Nur Yüce & Gamze Kapucu	59
İyelik Biçeminin Dağıtılmış Biçimbilimsel Çözümlemesi	61
Metehan Eryılmaz & Ömer Demirok	61
Anlatı Bağdaşıklığında Büyük-Yapılar	63
M. Ozan Bayırlı	63
Türkçede Yapım Eklerinin Biçimbilimsel İşlenmesi: Anlamsal Geçirimselliğin Etkisi	65

Mürselin Taşan & Serkan Uygun	65
Türkçede Boş Nesne Yapıları	67
Nagihan Lüle & Ümit Atlamaz	67
İnternette Gençlik Jargon'un Oluşum Biçimleri (Türkçe, İngilizce, Rusça Örneklerinde)	69
Nurgül Özdemir	69
Türkçede Boş ve Açık Özne Adıllarının Artgönderim Çözümlemeleri: Anlambilimsel Koşullanmanın Rolü	71
Oktay Çınar	71
Türkçede Artgönderim Çözümleme ve Örtük Nedensellik: Durum Eylemleri Üzerine Bir İnceleme Oktay Çınar <i>İstanbul Medeniyet Üniversitesi</i> oktay.cinar@medeniyet.edu.tr	73
Tipolojik Olarak Farklı Diller Arasında Yapısal Hazırlama: Sözdizimsel Uyumluluğa Deneysel Bir Bakış	75
Orhan Demir & Merve Uygur	75
C1 Seviyesi Türkçe Yazılı Üretimlerde Üstsöylem Belirleyicilerinin İşlevi:	76
Dilbilim Temelli Bir Analiz	76
Özlem Tarcan & Nursel Tan Elmas	76
Türkçede Boş Üyelere Deneysel Bir Bakış	77
Selin Çalışkan & Selçuk İşsever	77
Hegemonik Gücün Söylemsel İnşasında Anlatımsal ve Olgusal Söylem	79
Selman Ecevit & Işıl Erduyan	79
Dil Modellerinde Anafor Çözümleme: Türkçedeki Dönüştürülme Zamirlerinin İşlenmesi	80
Üzerine Bir Değerlendirme	80
Sercan Karakaş ^{1,2} , Mustafa Baki Varol ³ & Muharrem Taha Aydın ³	80
Avrupalılaştıramadıklarımızdan Mısınız? Reddit Platformundaki 'Türkiye Avrupalıdır' Söylemi Üzerine Eleştirel Bir İnceleme	83
Servan Gediz Bakış & Emel Kökpınar Kaya	83
İngilizce'yi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Türk Öğrencilerin Eylem-Ad Eşdizimlilik Kullanımının İncelenmesi	84
Sibel Aybek	84
Anlamın Bilişsel Temsillerinin Bilişsel Anlambilim Bağlamında İncelenmesi: Kuramsal Bir Derleme	86

Sümevra Özkan	86
Yabancılara Türkçe Öğretiminde Diller Arası Geçişlilik	88
Tuğba Erdoğan	88
Hukuk Alanındaki Türkçe Araştırma Makalesi Özetlerinde Kaçınma ve Vurgulayıcılar	89
Zahide Kübra Ayanoglu & Ruhan Güçlü	89
Türkçede Dönüslü Eylemler Üzerine Bir İnceleme	91
Zeynep Feyza Erdemir & Ümit Atlamaz	91
Türkçede Ad-Ad İkillemelerinin Anlamsal ve Biçimsel Çözümlemesi	93
Zeynep Karartı	93
Türk İşaret Dilinde Modlar-Arası Biçimbilimsel Ödünçleme	96
Bahtiyar Makaroğlu	96
Yaratıcılık Eğitimi Çocukların Metafor Anlama Süreçlerini Nasıl Etkiler?	98
Sözel ve Jest Temelli Test Bulguları	98
Berfin Karabulut & Duygu Sarısoy	98
Türkçe-İngilizce Kod Değiştirme Bağlamında Bağımsız Biçimbirimi Kısıtına Yönelik Bir İnceleme	100
Berkay Bostan	100
Türkçede Süreç-İçi Tümce İşlemlerde Anlamsal Roller ve Canlılık Etkisi Üzerine Bir Göz İzleme Çalışması	101
Ege Muammer GÜVEN	101
Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Tehlike Altındaki Dillerin Sözlü Edebiyatının Kuşaklar Arası Aktarımı: Karşılaştırmalı Bir Analiz	103
Elif Kölge & Orhan Demir	103
Ekşi Sözlük Derleminde "Bir" Sözcüğünün Dağılımsal Görünümlerinin Birey Dili ile İlişkisi	104
Eser Ethem Ilgıt	104
Kırmızı Hapı Yutmak: İncel Grubunun Sosyal Medya Söylemleri ve Çevrim İçi Ekosistemi Üzerine Bir Sosyal Medya Eleştirel Söylem Çalışması	105
Görkem Ulaş Yıldırım	105
Kadının İnşası: Haruki Murakami'nin Kadınsız Erkekler Kitabındaki Toplumsal Cinsiyet Söylemi Üzerine Eleştirel Bir İnceleme	107

Sudem Mersin	107
Türk Politik Söyleminde Mustafa Kemal Atatürk'ün Bir Meşrulaştırma Aracı Olarak Kullanımı Üzerine Eleştirel Bir İnceleme	108
Tansel Can Cengiz	108

DAVETLİ KONUŞMACILAR

Yirmi Birinci Yüzyıl Becerileri Çerçevesinde Dilbilim Bölümlerinin Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi

Kamil İşeri

Dokuz Eylöl Üniversitesi
kamil.iseri@deu.edu.tr

Eğitim programları bireylerin; bilgiyi üreten, hayata transfer edebilen, etkili iletişim becerilerine sahip, topluma ve doğaya karşı duyarlı, sorumluluklarını bilen, girişimci, doğru ve etkili kararlar alabilen, üst düzey bilişsel becerilere sahip, medya ve teknoloji okuryazarı kazanımlarını içerecek biçimde hazırlanmaktadır. Öğretim programları; bilgiyi aktarmak yerine beceri ve değerleri kazandırmayı amaç edinmelidir.

21. yüzyıl becerilerinin geliştirilmesi; bireylerin başarı seviyelerinin yükselmesi, okul deneyimlerinin pozitif yönde değişmesi ve farkındalık düzeylerinin artırılması açısından oldukça önemlidir. 21. yüzyılda bireylerin tek bir kariyer hedefinde ilerlemek yerine sürekli olarak yeni beceriler öğrenmeleri ve kendilerini geliştirmeleri beklenmektedir. Öğrenmeyi öğrenme, uyum sağlayabilirlik ve öz yönetim gibi becerilerin edinilmesi bir zorunluluk hâline gelmiştir. Değişen dünya ve 21. yüzyıl becerileri çerçevesinde beklentilere göre dilbilim öğretim programlarının yeterlilik düzeylerinin incelenerek akredite çalışmalarının yapılmasını sağlamak amacıyla bu çalışmada “Ortak bir program hazırlanabilir mi?” sorusuna 21. yüzyıl insan özellikleri açısından yanıt aranmaktadır.

Türkiye’deki Dilbilim bölümlerinin lisans programlarında yer alan ders planlarının 21. yüzyıl becerileri kapsamında değerlendirmek için tarama yolu izlenmiştir. Türk Üniversitelerinde (3 bölüm İngilizce; 5 bölüm Türkçe olmak üzere) 8 Dilbilim bölümünün ders planları veri setini oluşturmuştur. Elde edilen veriler karşılaştırmalı bir biçimde betimlenmiştir. Bulgular tartışılmış ve sonuçlar çerçevesinde önerilerde bulunulmuştur.

Kaynakça

- Gledić, J., Milićević Petrović, M., van der Lek, I., Bernardini, S., Đukanović, M., & Assimakopoulos, S. (2021). Survey of curricula: Linguistics and language-related degrees in Europe. *UPSKILLS Task Report*.
- Komochkova, O. (2016). Linguistics undergraduate and postgraduate courses: experience of Lancaster University (UK). *Порівняльна професійна педагогіка*, 6, (1), 61-66.

Yaşlılıkta Dil İşleme: Mevcut Durum ve Geleceğe Yönelik Bir Araştırma Gündemi

Bilal Kırkıcı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

bkirkici@metu.edu.tr

Yaşlanma sürecinin dilsel işleme üzerindeki etkileri, dilbilimsel ve bilişsel araştırmaların kesişim noktasında yer alan önemli bir inceleme alanıdır. Son yıllarda yapılan çalışmalar, ileri yaş grubundaki bireylerin özellikle sözcük bulma (Burke & Shafto, 2008), anlamsal işleme (Wingfield & Grossman, 2006), biçimbilimsel çözümleme (Reifegerste & Clahsen, 2019) ve anlatı üretimi (Kemper et al., 2003) gibi alanlarda genç bireylere kıyasla farklı performans örüntüleri sergilediğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, yaşlanmanın yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda dilsel sistemin farklı düzeylerinde de ölçülebilir etkiler yarattığını göstermektedir.

Buna karşın, Türkçe konuşan yaşlı bireylerle yürütülmüş deneysel dilbilim araştırmaları oldukça sınırlıdır. Bu eksiklik, hem evrensel işleme örüntülerinin dil tipolojileri bağlamında sınılanması hem de Türkçeye özgü dilsel yapılarda yaşla ilişkili değişimlerin anlaşılması açısından önemli bir boşluğa işaret etmektedir.

Bu konuşmada, yaşlı bireylerde dil işlemeyle ilişkin güncel bulgular ışığında bir durum değerlendirmesi yapılacak; anlatı üretimi, biçimbilimsel çözümleme ve sözcük tanıma gibi görevler üzerinden potansiyel araştırma alanları tartışılacaktır. Ayrıca, yaşlı bireylerle çalışmanın gerektirdiği yöntemsel ve etik hassasiyetlere dikkat çekilerek, bu alanda Türkiye bağlamına özgü bir araştırma gündemi önerilecektir.

Kaynakça

- Burke, D. M., & Shafto, M. A. (2008). Language and aging. In F. I. M. Craik & T. A. Salthouse (Eds.), *The handbook of aging and cognition* (3rd ed., pp. 373–443). Psychology Press.
- Reifegerste, J., Elin, K., & Clahsen, H. (2019). Persistent differences between native speakers and late bilinguals: Evidence from inflectional and derivational processing in older speakers. *Bilingualism: Language and Cognition*, 22(3), 425-440.
- Kemper, S., Herman, R. E., & Lian, C. H. (2003). The Costs of Doing Two Things at Once for Young and Older Adults: Talking While Walking, Finger Tapping, and Ignoring Speech or Noise. *Psychology and Aging*, 18(2), 181-192.
- Wingfield, A., & Grossman, M. (2006). Language and the aging brain: patterns of neural compensation revealed by functional brain imaging. *Journal of neurophysiology*, 96(6), 2830-2839.

YUVARLAK MASA BİLDİRİLERİ

Yuvarlak Masa Genel Özeti

Anahtar Sözcük Listeleri ve Uygulamalar¹

Yeşim Aksan & Mustafa Aksan & Umut Ufuk Demirhan & Ferdane Kaynarpınar & Serra Bengi Kaptan

Toros Üniversitesi

yesim.aksan@toros.edu.tr mustafa.aksan@toros.edu.tr umut.demirhan@toros.edu.tr
ferdane.kaynarpinar@toros.edu.tr serrabengi.kaptan@toros.edu.tr

Anahtar sözcükler (İng. keywords) derlem dilbilim alanyazınında başvuru ve hedef derlemelerin karşılaştırılması sonucu beklenenden istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha sık kullanılan ve metin türlerinin göstergesi olabilecek sözcükleri ifade etmektedir. Bu bağlamda metnin *hakkındalığına* (İng. aboutness) ilişkin bilgi veren incelemeler olarak görünen (Baker ve ark., 2006) *anahtar sözcük* çalışmaları evrensel alanyazında söylem çözümlemesi ve biçimbilim alanlarında sıklıkla çalışılmaktadır.

Bu yuvarlak masa önerisini oluşturan üç çalışma da özgün bir yönelimle derlem-çıkışlı (İng. corpus-driven) bir yöntem kullanarak Türkçe metinler özelinde *anahtar sözcüklerin* derlem verisindeki nicel ve nitel görünümünü ele alacak; elde edilen *anahtar sözcük* listelerinden yola çıkarak *metin içi konumları* (İng. plot), *metin içerisindeki yayılımları* (İng. dispersion), *sözcük kümeleri* (İng. clusters), *bağımlı dizinler* (İng. concordance lines) ve *eşdizimlilikler* çerçevesinde farklı metin türlerindeki doğal dil kullanım örneklerini betimleyecektir.

Yuvarlak masada yer alan ilk çalışmada bilimsel dergilerde yayınlanan ve toplumbilim alanındaki akademik makalelerden seçilen makaleler üzerinden *anahtar sözcük* listeleri alınacaktır. Ön bulgular listenin üst sıralarında *otantiklik*, *toplumculuk* ve *aleni* ile *hareketlilik*, *toplumsal* ve *birey anahtar sözcüklerinin* yer aldığını göstermektedir. Seçilen bilimsel metinlerde *anahtar sözcüklerin* birlikte kullanıldıkları çoksözcüklü birimlerin metniçi konumları, metin bölümlerine yayılımları ve konu sürekliliğini sağlamadaki işlevleri saptandıktan sonra metin hamleleri (İng. move) ile kurdukları bağıntılar bu çalışmanın konusunu oluşturacaktır. İkinci çalışma daha önce derlem dilbilim yöntem ve araçlarıyla *anahtar sözcükler* özelinde incelenmeyen *kurgusal metinlerde* nicel ve nitel betimlemeler gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda *anahtar sözcüklerin kurgusal metinlerde* oluşturmuş oldukları sözcük kümeleri ve eşdizimliliklerini temel alarak *anahtar sözcüklerin* bilgilendirici metin türlerinden farklı olarak ortaya koyduğu durumlar ikinci çalışmada betimlenecektir. Üçüncü çalışma ise Türkçe Ulusal Derleminin metin türlerinden olan ve yaklaşık iki milyon sözcükten oluşan *yaşamöyküsü* metin türündeki *anahtar sözcüklerin* AntConc v4.3.1 (Anthony, 2024) aracıyla çıkarımını; yapısal ve işlevsel sınıflandırmalarını, bu metin türüne ilişkin türe özgü kullanım biçimlerini, tercih edilen sözcük seçimlerini ve deyimleşmeleri sözcük kümeleri ve bağımlı dizin satırları ile çözümlemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: anahtar sözcük, kurgusal metinler, yaşamöyküsü, toplumbilimleri, Türkçe Ulusal Derlemi (TUD)

Kaynakça

Aksan, Y., Aksan, M., Koltuksuz, A., Sezer, T., Mersinli, Ü., Demirhan, U. U., Yilmazer, H., Kurtoğlu, Ö., Atasoy, G., Öz, S., & Yıldız, İ. (2012). Construction of the Turkish National Corpus (TNC). N. Calzolari, T. Choukri & T. Declerck (Yay. Haz.), *Proceedings of the 8th international conference on language resources and evaluation (LREC 2012)* içinde (ss. 3223-3227).

Anthony, L. (2024). AntConc (Sürüm 4.3.1) [Bilgisayar Yazılımı]. Erişim adresi: <https://www.laurenceanthony.net/software>

Baker, P., Hardie, A., & McEnery, T. (2006). A glossary of corpus linguistics. Edinburgh University Press.

¹ Bu yuvarlak masa oturumundaki sunumlar TÜBİTAK tarafından desteklenen 224K062 numaralı proje kapsamında gerçekleştirilmektedir.

Metin İşlevleri ile Anahtar Sözcükler

Serra Bengi Kaptan & Mustafa Aksan

Toros Üniversitesi

serrabengi.kaptan@toros.edu.tr mustafa.aksan@toros.edu.tr

Derlem dilbilim araçları ile yapılan anahtar sözcük çalışmaları, bu sözcüklerin metinlerde iki temel işlevleri olduğunu belirlemiştir: (i) işlev sözcükleri olan birimler, metinlerde anlam ve yapı bağıntılarını gösteren, metin biçemi (*style*) tanımlayıcı anahtar sözcükler olarak bulunurken, (ii) anlam değeri olan anahtar sözcükler ise metinlerde “hakkındalık” (*aboutness*) bilgisi en yansız ve dolaysız aktaran birimler olarak görülürler (Scott ve Tribble, 2006; Bondi ve Scott, 2010).

Toplumbilimleri metinleri üzerinde daha önce tamamlanan incelemede (Kaptan ve Aksan, 2024), özel derlemde anahtar sözcükleri saptanmış, elde edilen anahtar sözcük listesi üzerinden bunların genel özellikleri tartışılmıştır. Bu çalışmada ise “hakkındalık” bilgisini aktarmada bu anahtar sözcüklerin nasıl işledikleri, metin bölümlerine nasıl yayıldıkları, ve konu sürekliliğini sağlamadaki işlevlerinin neler olduğu tartışılacaktır. Türkçe toplumbilim metinlerini temsil etme yeterliliği olan, ruhbilim alanında yapılmış çalışmanın sonuçlarını aktaran bir makale ile toplumbilim alanında tamamlanmış bir çalışmanın sunulduğu makale üzerinden yapılan anahtar sözcük çıkarımı sonucunda elde edilen listelerin en üstünde yer alan üçer anahtar sözcük ile bu sözcükler ile kurulan çoksözcüklü birimlerin (*multiword units*) “hakkındalık” gösterme biçimlerinin metinler üzerinden yapılan çözümlenmelerin, Türkçede bilimsel metinlerin yapısı üzerine daha önce tamamlanmış çalışmalara farklı bir bakış sunacağı düşünülmektedir.

Her ikisi de *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisinde* basılmış olan metinlerde anahtar sözcük listesinde en yukarıda yer alan *otantiklik*, *toplulukçuluk* ve *aleni* (ruhbilim) ile *hareketlilik*, *toplumsal*, ve *birey* anahtar sözcükleri ile metinlerde birlikte kullanıldıkları çoksözcüklü birimlerin metin içi konumlarını (*plot*) ve yayılımları (*dispersion*) saptandıktan sonra metin hamleleri (*move*) ile kurdukları bağıntılar incelenecektir. Türkçe bilimsel metinlerin yapısı ve sav şemaları ayrıntıları ile inceleyen önemli çalışmalar yapılmıştır (Uzun, 2001; Uzun vd., 2014). Türkçe ruhbilimsel metinlerin tartışma yapısını inceleyen Ruhi (2002) çalışmasının tanımladığı hamleler ise bu çalışmanın temelini oluşturacaktır.

Kaynaklar

- Bondi, M. & Scott, M. (2010). *Keyness in Texts*. Amsterdam: John Benjamins.
- Kaptan, S. B. & Aksan, M. (2024, 16-17 Mayıs). *Toplumbilimleri metinleri ve anahtar sözcükler* [Sözlü Bildiri]. 37. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Kocaeli.
- Ruhi, Ş. (2002). “Türkçe psikoloji makalelerinde tartışma yapısı”. L. Uzun ve E. Huber (haz.) *Türkçede Bilgi Yapısı ve Bilimsel Metinler* içinde, Die Blue Eule, Essen, ss. 161-178.
- Scott, M. & Tribble C. (2006). *Textual Patterns. Keywords and Corpus Analysis in Language Education*. Amsterdam: John Benjamins.
- Uzun, L. (2001). Bilimsel Metne Özgü Önbiçimlenişler ve Bilimsel Metin Yazma Edimi, *Anatolia:Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 12, Güz, 197 - 204.
- Uzun, L., Emeksiz, E.Z., Turan, U.D., & Keçik, İ. (2014). Sosyal Bilimler Alanında Türkçe Yazılan Özgün Araştırma Yazılarında Uslamlama Türlerine Göre Sav Şemaları. 27. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: Ankara.

Kurgusal Metinlerde Anahtar Sözcükler: Çıkarımları ve Eşdizimlilik Örüntüleri

Umut Ufuk Demirhan

Toros Üniversitesi

umut.demirhan@toros.edu.tr

Anahtar sözcükler derlem dilbilim alanyazınında bir metnin ya da derlemin, kendisinden daha büyük veya eşit büyüklükte bir metin ya da derlem ile karşılaştırılması sonucu beklenenden istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha sık gözlenen sözcükbirimler olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle belirli bir tür profilinin göstergesi olan sözcükleri bulabileceğimiz ve metnin 'hakkındalığı'na ilişkin bilgi veren sözcüklerdir (Baker ve ark., 2006). Scott (2010) anahtar sözcüklerin yalnızca birer işaretçi olduğunu ve anahtar sözcük listelerinden hareketle derlem verisi temelinde kapsamlı incelemeler yapılması gerektiğini savunmaktadır.

Ulusal alanyazınında anahtar sözcük çıkarımı ve elde edilen anahtar sözcük listeleri üzerinden gerçekleştirilen betimlemeler ise yeterli ilgiyi çekebilmiş görünmemektedir. Ulusal alanyazınında derlem verisi kullanarak gerçekleştirilen daha önceki çalışmalarda (bkz. Demirhan, 2024; Kaptan ve Aksan, 2024; Aksan ve Kaynarınar, 2024) Türkçe Ulusal Derleminin (TUD) (Aksan ve ark., 2012) *toplumbilimleri*, *sanat metinleri* ve *ekonomi* alt derlemleri kullanılarak teknik metinler özelinde nicel ve nitel betimlemeler yapılmıştır.

Bu çalışmada ise daha önce derlem dilbilim yöntem ve araçlarıyla anahtar sözcükler özelinde incelenmeyen *kurgusal metinlerde* nicel ve nitel betimlemeler gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda Pojanapunya ve Watson Todd (2016) ile Adolphs (2006)'da tanımlanan ve beş basamaktan oluşan anahtar sözcük çıkarımı aşamaları kullanılacaktır. Çalışmanın verisini TUD'un yaklaşık 9 milyon sözcüklük bölümünü oluşturan *kurgusal metinler* oluşturacaktır. Veri AntConc v4.3.1 (Anthony, 2024) derlem işleme aracı ile işlenerek anahtar sözcük listeleri üretilecek; alanyazınında daha önce *bilgilendirici metinler* özelinde sınanan ve anahtar sözcük çıkarımında kullanılan istatistiksel yöntemlerin *kurgusal metinlerin* anahtar sözcük listelerinde değişikliğe neden olup olmadığı nicel boyutuyla değerlendirilecektir. Ardından gerçekleştirilecek nitel çözümlemelerde ise nicel bulgular ışığında elde edilen anahtar sözcük listeleri üzerinden Siepmann (2015)'de İngilizce için tanımlanan ulamlar çerçevesinde doğal dil verisine özgü anahtar sözcük ulamları tanımlanacak ve anahtar sözcüklerin *kurgusal metinlerde* kurmuş oldukları sözcük kümeleri (İng. clusters) ve eşdizimlilikler (İng. collocations) derlem-çıkışlı bir yöntemle (Tognini-Bonelli, 2001) betimlenecektir.

Elde edilen ön bulgular evrensel alanyazınında gerçekleştirilen çalışmalarla benzer biçimde ve teknik metinlerden elde edilen anahtar sözcük listelerinden farklı olarak anadili Türkçe olan yazarların ürettikleri *kurgusal metinlerde* içerik sözcüklerden daha çok işlev sözcükleri kullandıkları ve anahtar sözcük listelerinin en üst sıralarında işlev sözcüklerin yer aldığı yönündedir. Bunun yanı sıra *el*, *göz*, *ayak* gibi *vücut bölümü gösteren* sözcükler ile *cinsiyet* göstergesi olabilecek *kadın*, *adam*, *kız*, *erkek* sözcükleri ile *ev*, *masa*, *kapı* gibi *aile yaşantısına gönderimde bulunabilecek* içerik sözcüklerin istatistiksel olarak sık kullanıldığı ve anlamlı olabileceği yönündedir.

Anahtar sözcükler: anahtar sözcükler, kurgusal metinler, derlem

Kaynaklar

- Adolphs, S. (2006). *Introducing electronic text analysis: A practical guide for language and literary studies*. Routledge.
- Aksan, Y., & Kaynarınar, F. (2024, 16-17 Mayıs). Anahtar sözcüklerle sanat metinleri [Sözlü Bildiri]. 37. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Kocaeli.
- Aksan, Y., Aksan, M., Koltuksuz, A., Sezer, T., Mersinli, Ü., Demirhan, U. U., Yılmaz, H., Kurtoğlu, Ö., Atasoy, G., Öz, S., & Yıldız, İ. (2012). Construction of the Turkish National Corpus (TNC). N. Calzolari, T. Choukri & T. Declerck (Yay. Haz.), Proceedings of the 8th international conference on language resources and evaluation (LREC 2012) içinde (ss. 3223-3227).
- Anthony, L. (2024). AntConc (Sürüm 4.3.1) [Bilgisayar Yazılımı]. Erişim adresi: <https://www.laurenceanthony.net/software>

- Baker, P., Hardie, A., & McEnery, T. (2006). *A glossary of corpus linguistics*. Edinburgh University Press.
- Demirhan, U. U. (2024, 16-17 Mayıs). Anahtar sözcük çıkarımı: Derlem verisi temelinde Türkçeye özgü yöntemsel gözlemler [Sözlü Bildiri]. 37. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Kocaeli.
- Kaptan, S. B., & Aksan, M. (2024, 16-17 Mayıs). Toplumbilimleri metinleri ve anahtar sözcükler [Sözlü Bildiri]. 37. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Kocaeli.
- Pojanapunya, P., & Watson Todd, R. (2018). Log-likelihood and odds ratio: Keyness statistics for different purposes of keyword analysis. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*, 14, 133-167.
- Scott, M. (2010). Problems in investigating keyness. M. Bondi, & M. Scott (Yay. Haz.), *Keyness in texts* (ss. 43–57), John Benjamins.
- Siepmann, D. (2015). A corpus-based investigations into key words and key patterns in post-war fiction. *Functions of Language*, 22(3), 362-399.
- Tognini-Bonelli, E. (2001). *Studies in corpus linguistics*. E. Tognini-Bonelli, & W. Teubert (Yay. haz.), *Corpus linguistics at work* içinde (ss. 84-100). John Benjamins.

Yaşamöyküsü Türüne Özgü Anahtar Sözcükler

Yeşim Aksan & Ferdane Kaynarıpınar

Toros Üniversitesi

yesim.aksan@toros.edu.tr ferdane.kaynaripinar@toros.edu.tr

Derlem dilbilim alanında yapılan çözümlenmelerde metnin “*hakkındalığı*”nı (İng. aboutness) (Bondi & Scott, 2010) belirlemede kullanılan anahtar sözcük listeleri çeşitli alanlarla ilgi sonuçlara ulaşmada kullanılmaktadır. Anahtar sözcükler *hedef* (İng. target) ve *kaynak* (İng. reference) derlem arasında yapılan karşılaştırma ve istatistiksel hesaplarla elde edilmektedir. Nicel anahtar sözcük listelerinin nitel olarak değerlendirildiği ve farklı türden metinlerin sosyal, kültürel ve politik özelliklerine yoğunlaşan çalışmalar alanda önemli bir yere sahiptir. Örneğin, eşcinsellik söylemi (Baker, 2004), meclis tartışmaları (Baker, 2009), gazete haber metinlerindeki politik doğruluk kavramı (Johnson ve ark., 2003), mühendislik metinleri (Warren, 2010) ve Shakespeare’in karakterleri (Culpeper, 2001) üzerine yapılan çalışmalar öne çıkan araştırmalar olarak sıralanabilir. Anahtar sözcük çözümlenmelerinde kullanılan metinlerin bilimsel makaleler, gazete haberleri ve ders kitapları olduğu görülmektedir. Daha genel anlamda metin alanı (İng. domain) ve türünü (İng. genre) kapsayan çalışmalara rastlanılmamaktadır. Ulusal alanyazında bilgilendirici metin alanında bulunan toplumbilimleri, sanat ve ekonomi alanlarına ilişkin üç çalışma bulunmaktadır (bkz. Demirhan, 2024; Kaptan ve Aksan, 2024; Aksan ve Kaynarıpınar, 2024).

Bu çalışmanın amacı yaşamöyküsü türündeki metinlerdeki (i) anahtar sözcük adaylarını belirlemek; (ii) yapısal ve işlevsel açıdan sınıflandırmak; (iii) sınıflandırmanın yaşamöyküsü metinlerindeki etkilerini betimlemektir. Derlem-çıkışlı yöntem kullanılan çalışmada, Türkçe Ulusal Derleminde (TUD v3) (Aksan ve ark., 2012) *yaşamöyküsü* anlatan yazılı metinler hedef derlemi; TUD’un yazılı metinleri ise başvuru derlemi oluşturmaktadır. Listelerde anahtar sözcük adayları *başsözcük* (İng. lemma) olarak AntConc v4.3.1 (Anthony, 2024) aracıyla çıkarılacak; sözcük kümeleri ve bağımlı dizin satırları ile çözümlenmeler gerçekleştirilecektir.

Yaşamöyküsü türüne ait anahtar sözcük adayları listesi incelendiğinde ilk 100 sıradaki sözcüklerin yapısal ve işlevsel olarak dört sınıfta toplandığı görülmektedir: (1) Adıllar (*ben, sen, o, biz*); (2) eylemler (*gel, git*); (3) genel adlar (*gün, anne, baba*); (4) hakkındalık anlatan adlar (*koğuş, cezaevi, arkadaş, mason*). *Anne* ve *baba* genel adları üçlü anahtar sözcük kümeleri açısından değerlendirildiğinde *annenin* olumlu (*güçlü bir anne, fedakâr bir anne*) *babanın* (*canavar bir baba, haksız bir baba*) ise çoğunlukla olumsuz sıfatlarla kullanıldığı görülmektedir. Konu alanına ilişkin sözcüklerden olan *koğuş* sözcüğü yerin idari yapısına ilişkin bilgi veren *mümessil, arkadaş, sorumlu, ağa, başkan* gibi sözcüklerle beraber kullanılmaktadır. *Cezaevi* sözcüğüyle oluşan ikili sözcük kümeleri ise, yine aynı şekilde *müdür, yönetimi, idaresi* gibi yönetsel yapıya gönderimde bulunurken *kapısı, koğuşu, bahçesi* gibi fiziksel özelliklerine de işaret etmektedir. Ayrıca listenin üst sırasında yer alan *mason* sözcüğüyle birlikte üye kişilerce oluşan yönetsel yapılanmalara işaret eden *loca, kuruluş, dernek, örgüt* ve *aile* gibi sözcükler kullanıldığı; yine listenin üst sıralarında yer alan *gel* eyleminin *bakalım, gör, bak, otur, gel* gibi eylemlerle birlikte kalıp anlatım (*gel bakalım*), ikileme (*gel gel*) ve emir (*gel otur*) yapıları oluşturduğu saptanmıştır.

Bu kapsamda yaşamöyküsü metin türünden elde edilen anahtar sözcük listesi temelli çözümlenmelerin, türe özgü kullanım biçimlerini, tercih edilen sözcük seçimlerini ve deyimleşmeleri ortaya çıkarmakta etkili olacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: anahtar sözcük, anahtar sözcük kümeleri, yaşamöyküsü, Türkçe Ulusal Derlemi (TUD)

Kaynakça

Aksan, Y., Aksan, M., Koltuksuz, A., Sezer, T., Mersinli, Ü., Demirhan, U. U., Yılmaz, H., Kurtoğlu, Ö., Atasoy, G., Öz, S., & Yıldız, İ. (2012). Construction of the Turkish National Corpus (TNC). N. Calzolari, T. Choukri & T. Declerck (Yay. Haz.), *Proceedings of the 8th international conference on language resources and evaluation (LREC 2012)* içinde (ss. 3223-3227).

Aksan, Y., & Kaynarıpınar, F. (2024, 16-17 Mayıs). Anahtar sözcüklerle sanat metinleri [Sözlü Bildiri]. 37. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Kocaeli.

- Anthony, L. (2024). AntConc (Sürüm 4.3.1) [Bilgisayar Yazılımı]. Erişim adresi: <https://www.laurenceanthony.net/software>
- Baker, P. (2004). Querying keywords: Questions of difference, frequency, and sense in keywords analysis. *Journal of English Linguistics*, 32(4), 346-359.
- Baker, P. (2009). The question is, how cruel is it? Keywords, fox hunting and the House of Commons. D. Archer (Yay. haz.), *What's in a word-list?: Investigating word frequency and keyword extraction içinde* (ss.125–136). Ashgate.
- Bondi, M., & Scott, M. (Yay. haz.) (2010). *Keyness in texts*. John Benjamins.
- Culpeper, J. (2001). *Language and characterization: People in plays and other texts*. Pearson.
- Demirhan, U. U. (2024, 16-17 Mayıs). Anahtar sözcük çıkarımı: Derlem verisi temelinde Türkçeye özgü yöntembilimsel gözlemler [Sözlü Bildiri]. 37. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Kocaeli.
- Johnson, S., Culpeper, J., & Suhr, S. (2003). From politically correct councillors to Blairite nonsense: Discourses of political correctness in three British newspapers. *Discourse and Society*, 14(1), 28-47.
- Kaptan, S. B., & Aksan, M. (2024, 16-17 Mayıs). Toplumbilimleri metinleri ve anahtar sözcükler [Sözlü Bildiri]. 37. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Kocaeli.
- Warren, M. (2010). Identifying aboutgrams in engineering texts. M. Bondi, & M. Scott (Yay. Haz.) *Keyness in text içinde* (ss. 113–126). John Benjamins.

SÖZLÜ BİLDİRİLER

Bağış ve Bağışçılığı Çerçeveleme: Bağış Seferberliklerindeki İkna Yöntemlerinin Çok Kipli Söylem Çözümlemesi Yöntemi ile İncelenmesi

Ali Anaç & Hale Işık Güler

Amasya Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ali.anac@amasya.edu.tr hisik@metu.edu.tr

Bir toplumsal fayda odaklı davranış pratiği olarak bağış, maddi bir insani yardım eylemi olmanın ötesinde, (i) bağışa ikna edilen birey, (ii) bağış talep eden kurum/kuruluş/topluluk ve (iii) bağışın esas yararlanıcısı olan taraflar arasında kendine has dinamikleri olan bir özel etkileşim türüdür. Bağış çağrıları ve söylemleri sırasında kullanılan dilin bağış yapma olasılığını arttırdığı (Merchant vd., 2010) ve bağış dilinde kullanılan sahiplenici ifadelerin (örn. “bağışlarımız hayat kurtaracaktır”) bireylerin bağışa daha duyarlı hale gelmelerini sağladığı (Winterich ve Zhang, 2014) genel savı alanyazında mevcut olsa da, özellikle Türkçe üzerine bu alanda veri tabanlı dilbilimsel çalışmalar mevcut değildir. Bu çalışmada potansiyel bağışçıların çevrim içi ve halka açık ortamlarda maruz kaldığı çok kipli bir bağış söylem alt türü olan bağış seferberliklerindeki (poster, çağrı, web sayfası vb. üzerindeki) farklı göstergebilimsel ve metinsel ikna kaynakları, sundukları bağış ve bağışçı çerçevesine göre incelenecektir. Mevcut alanyazında, çeşitli türde seferberlikleri web sayfalarında bulunan sözlü konumlandırma yöntemleriyle bağışçı tabanı oluşturma unsurlarına göre çalışılmıştır (örn. Lentz vd., 2024) ama çoklu göstergebilimsel kaynakların bağış ve bağışçıların çerçeveselendirilmesinde nasıl kullanıldığını araştıran çalışmalar bulunmamaktadır. Çalışmamız bu boşluğu doldurmak üzere, daha büyük bir veri setinden, sivil toplum kuruluşlarınca (örn. LÖSEV, İHH, Darüşşafaka, TEMA) hazırlanan web sayfaları, sosyal medya hesapları ve fiziksel bağış kutularını Çok Kipli Söylem Çözümlemesi yöntemi ile irdelemiştir. Veri çözümlemesi, MAXQDA yazılımı ile bu dijital ve fiziksel söylem unsurlarında sunulan metinlerin, görsellerin ve diğer unsurlarının Kress ve van Leeuwen’in (2021) Görsel Dilbilgisi kuramı ve Halliday’in (1985) Dizgeci İşlevsel Dilbilim kuramı çerçevesinde yapılmıştır. Bulgular, bağış ve bağışçı etrafında gelişen söylemin, (1) bağış ile *olma* ve (2) bağış ile *yapma* işlevini öne çıkardığını göstermektedir. *Olma*, bağışçının sağlayıcı kapasitesini (örn. destek, çare, umut, aş) veya bağış sonrası edineceği konumu (örn. vesile, iyiliğe ortak, el uzatmış) yansıtırken, *yapma*, bağışın ihtiyaç sahiplerine olanak tanıma (örn. destekle kaldırmak, sevince sebep olmak, yaşama devam şansı vermek) ya da iş birliği olarak bağış (örn. birlikte destek sunmak, çoğunluğa katılmak) fikirlerinin çoklu göstergebilimsel unsurlarla güçlendirilmesini yansıtmaktadır. Bu doğrultuda, bağış söyleminin muhtemel bağışçıları ve bağış eylemini çerçeveselendiği belli unsurların bağışa yönlendirme ya da ikna etme araçları olarak halka açık medyada birçok iç içe geçmiş şekilde kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Çalışmamızın bulguları, bağış kültürünün köklü ve yaygın olduğu ülkemizdeki bağış söyleminin anlaşılmasına çok kipli bir bakış açısı ile katkı sunmaktadır.

Anahtar sözcükler: bağış, bağış söylemi, çok kipli söylem çözümlemesi, görsel dilbilgisi, dizgeci işlevsel dilbilim

Kaynakça

- Halliday, M. A. K. (1985). *An Introduction to Functional Grammar* (1st ed.). London: Edward Arnold.
- Kress, G. R., & Van Leeuwen, T. (2021). *Reading images: The grammar of visual design*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003099857>
- Lentz, P., Getchell, K., Dubinsky, J., & Kerr, M. K. (2024). Pronouns, positioning, and persuasion in top nonprofits’ donor appeals. *International Journal of Business Communication*, 61(3), 524–548. <https://doi.org/10.1177/23294884211062174>
- Merchant, A., Ford, J. B., & Sargeant, A. (2010). Charitable organizations’ storytelling influence on donors’ emotions and intentions. *Journal of Business Research*, 63(7), 754–762. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2009.05.013>
- Winterich, K. P., & Zhang, Y. (2014). Accepting inequality deters responsibility: How power distance decreases charitable behavior. *Journal of Consumer Research*, 41(2), 274–293. <https://doi.org/10.1086/6759>

Türkçede Ünlü Formantlarının Meta-Analitik İncelenmesi: Yöntembilimsel Farklılıklar ve Etkileri

Ali Çağan Kaya & Emre Yağlı

Hacettepe Üniversitesi

ali-kaya@hacettepe.edu.tr yagli@hacettepe.edu.tr

Bu çalışma, ölçünlü Türkçenin ünlü formantlarına odaklanan araştırmalardaki yöntemsel farklılıkları ve bu farklılıkların formant değerleri üzerindeki etkisini inceleyen bir meta-analiz sunmaktadır. Çalışma, Türkçenin ünlü formantlarına odaklanan araştırmaların yöntembilimsel açıdan farklılıklar taşıdığını gösteren alanyazından hareketle, bu çeşitliliği sistemli biçimde incelemeyi ve formant değerleri üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, çalışmanın ilk aşamasında Türkçedeki ünlü formantlarını inceleyen 22 araştırmanın yöntembilimsel verileri bir tabloya dönüştürülmüştür. İncelemeye alınan değişkenler arasında çalışma yılı, veri söyletiminde kullanılan materyal türü, konuşmacı sayısı, cinsiyet, yaş, kayıt ortamı, kayıt aleti, örnekleme hızı, normalizasyon yöntemi ve formant değerleri (F1 ve F2) bulunmaktadır. Yöntemsel değişkenlerin formant değerleri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla, karma etkiler modeli kullanılmıştır. Modelde, veri söyletiminde kullanılan materyalin türü, konuşmacı sayısı, cinsiyet, kayıt ortamı ve kayıt aleti sabit etki olarak; çalışmalar ise rastgele etki olarak ele alınmıştır. Yaş, örnekleme hızı ve benimsenen normalizasyon yöntemi gibi değişkenler, çalışmalar arasında tutarlı biçimde raporlanmadığı için modele dahil edilmemiştir. Bulgular, tek tek ünlü düzeyinde geliştirilen modellerde, rastgele etkinin sabit etkilerden anlamlı biçimde daha belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, araştırmalarda açıkça belirtilmeyen yöntemsel etmenlerin formant değerleri üzerinde önemli bir etkisi olabileceğine işaret etmektedir. Bu etmenler arasında söyletim yöntemi, katılımcı seçim kriterleri, kayıt koşulları ve bireylerin benimsediği konuşma biçimi gibi unsurların yer aldığı düşünülmektedir. Bu durum, çalışmalar arasındaki yöntemsel tutarsızlıkların, ünlü formant değerlerinin değişkenlik göstermesinde önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir. Çalışma, gelecekte ünlü formantlarına odaklanacak çalışmaların yöntembilimsel çerçeveyi şeffaflaştırması, açık veri paylaşımını teşvik etmesi ve uzlaşımçı hale getirmesi gerektiğini önermektedir. Bu çerçevede, ünlü formantlarına yönelik gelecekte yürütülecek çalışmaların yöntembilimsel tutarsızlıkları nasıl ele alacağı konusunda hem istatistiksel yöntemler hem de araştırmanın tasarımı bağlamında düşünmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar sözcükler: ünlü formantları, sesbilgisel betimleme, meta-analiz, yöntembilim

Kaynakça

- Kaya, A. Ç., & Yağlı, E. (2025, 17 Nisan). *Türkçe ünlülerin meta-analizi* [Veri]. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/UA465>
- Kendall, T., & Vaughn, C. (2015). Measurement variability in vowel formant estimation: A simulation experiment. M. Wolters vd. (Yay. haz.), Proceedings of the International Congress on Phonetics (ICPhS) 2015. International Phonetic Association.
- Kent, R., & Vorperian, H. K. (2018). Static measurements of vowel formant frequencies and bandwidths: A review. *Journal of Communication Disorders*, 74, 74-97. <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2018.05.004>
- Rathcke, T., vd. (2017). The beauty in a beast: Minimising the effects of diverse recording quality on vowel formant measurements in sociophonetic real-time studies. *Speech Communication*, 86, 24-41. <https://doi.org/10.1016/j.specom.2016.11.001>
- Zhang, C., Jepson, K. & Chuang, Y., (2024) Investigating differences in lab-quality and remote recording methods with dynamic acoustic measures. *Laboratory Phonology* 15(1).

İkinci/Yabancı Dil Olarak Türkçe A1 Ders Kitaplarında Söz Örüntüleri

Ata Atak

Dokuz Eylül Üniversitesi

ata.atak@deu.edu.tr

İkinci dil edinimine yönelik kullanım tabanlı yaklaşımlar (usage-based approaches) (Langacker, 2008; Schmid, 2020), öğrencilerin maruz kaldığı dilsel girdiye öncelikle önem vermekte ve öğrencilerin sıklıkla karşılaştığı sözcük ya da sözcük dizilerinin işleme açısından avantajı olduğunu öngörmektedir. Kullanım tabanlı yaklaşımlarda maruz kalma ve kullanım; dildeki düzenlilikler ile örüntüleri anlamada ve yapıları edinmede (Ellis vd., 2015); analogi ve şemalaştırma gibi bilişsel süreçlerin kullanımı sayesinde biçim-anlam eşleşmeleri sağlamada temel eylemler olarak kabul edilmektedir (Verspoor ve Behrens, 2011). Söz örüntülerinin (formulaic sequences) (örn. eşdizimli sözcükler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler vb.), tek tek bileşenlerini almaya ve hesaplamaya gerek kalmadan dilin hızlı ve kolay bir şekilde erişilebilen parçalarını önbelleğe alarak işleme yükünü azalttığı iddia edilmektedir (Wray ve Perkins 2000; Wray 2002, 2008; Goldberg, 2006). Bu çerçevede girdinin işleme üzerinde önemli etkileri olduğundan, öğrencilerin maruz kaldığı girdiyi araştırmak önemlidir. Dil öğretimi açısından girdinin ilk kaynağını, sınıf içi eğitim ve ders materyalleri oluşturmaktadır (Meunier, 2012). Bu çalışmada Türkiye'deki dil merkezlerinde sıklıkla kullanılan 'Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe Öğretim Seti'nin A1 düzeyi ders kitabı üç araştırma sorusu çerçevesinde incelenmiştir:

- (1) A1 düzeyinde hangi söz örüntüleri öğretilmektedir?
- (2) Bu söz örüntülerinin öğretilmesi için hangi etkinlikler kullanılmaktadır?
- (3) A1 düzeyinde öğretilen söz örüntüleri anadili konuşucuları (Türkçe Ulusal Derlemi 3.0) tarafından da sıklıkla kullanılmakta mıdır?

Söz konusu ders kitabında D-AOBM (2020) A1 düzeyi söz varlığı özellikleri göz önünde bulundurulduğunda deyimler dışında kalıp sözlere ve eşdizimli sözcüklere sıklıkla rastlanırken eşdizimli sözcüklere ilişkin açık bir öğretim söz konusu değildir. Sözcük listeleri isimler, fiiller ve kalıp ifadeler olarak sınıflandırılmış olup sözcüklerin eşdizimliliği verilmemiştir. Anadili konuşucularının zihinsel sözlüğünde yer alan söz örüntüleri, tekrar yoluyla otomatikleşirken bunların ikinci dil öğrencilerine öğretilmemesi, iletişimde doğallık eksikliği ve bilişsel yük artışına neden olmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kullanım tabanlı dilbilim, ikinci dil edinimi, söz örüntüleri, ikinci/yabancı dil olarak Türkçe, ders kitapları

Kaynakça

- Aksan, Y., Aksan, M., Koltuksuz, A., Sezer, T., Mersinli, Ü., Demirhan, U. U., Yılmaz, H., Atasoy, G., Öz, S., Yıldız, İ. ve Kurtoğlu, Ö. (2012). Construction of the Turkish National Corpus (TNC). Calzolari, N., Choukri, K., Declerck, T., Doğan, M. U., Maegaard, B., Miriani, J., Odiş, J. ve Piperidis, S. (Yay. haz.) *Proceedings of the eight international conference on language resources and evaluation* içinde (LREC 2012). Türkiye.
- Biber, D., Conrad, S., & Cortes, V. (2004). If you look at ...: Lexical Bundles in University Teaching and Textbooks. *Applied Linguistics*, 25(3), 371-405. <https://doi.org/10.1093/applin/25.3.371>
- Chen, L. (2010). An Investigation of Lexical Bundles in ESP Textbooks and Electrical Engineering Introductory Textbooks. In D. Wood (Ed.), *Perspectives on formulaic language* (pp. 107-125). London: Continuum.
- Conklin, K., & Schmitt, N. (2012). The Processing of Formulaic Language. *Annual Review of Applied Linguistics*, 32, 45-61. <https://doi.org/10.1017/S0267190512000074>
- D-AOBM. (2020). Diller için Avrupa ortak başvuru metni: Öğrenme, öğretme ve değerlendirme (Tamamlayıcı Cilt). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/04144518_CEFR_TR.pdf
- Ellis, N. C., Simpson-Vlach, R., Römer, U., O'Donnell, M., & Wulff, S. (2015). Learner corpora and formulaic language in SLA. In S. Granger, G. Gilquin, & F. Meunier (Eds.), *Cambridge handbook*

- of learner corpus research (pp. 357–378). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139649414.016>
- Goldberg, A. E. (2006). *Constructions at Work: The Nature of Generalization in Language*. Oxford University Press.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözler. *Bilig*, (44), 89-110.
- Gökdayı, H. (2016). Yabancılara Türkçe öğretiminde sözcük öğretimi ve kalıp sözler. *Electronic Turkish Studies*, 11(19). <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>.
- Langacker, R. W. (2008). Cognitive grammar as a basis for language instruction. In P. Robinson & N. C. Ellis (Eds.), *Handbook of cognitive linguistics and second language acquisition* (pp. 66–88). Routledge.
- Meunier F. (2012). Formulaic Language and Language Teaching. *Annual Review of Applied Linguistics*. 32 (111-129). <https://doi.org/10.1017/S0267190512000128>
- Northbrook, J. & Conklin K. (2018). What are you talking about? An analysis of lexical bundles in Japanese junior high school textbooks, *International Journal of Corpus Linguistics*. <https://doi.org/10.1075/ijcl.16024.nor>
- Northbrook, J. & Conklin, K. (2019). Is what you put in what you get out? – Textbook-derived lexical bundle processing in beginner English learners, *Applied Linguistics*. <https://doi.org/10.1093/applin/amy027>
- Schmid, H. J. (2020). *The dynamics of the linguistic system: Usage, conventionalization, and entrenchment*. Oxford University Press.
- Tyler, A. (2010). ‘Usage-based approaches to language and their applications to second language learning,’ *Annual Review of Applied Linguistics* 30: 270–91. <https://doi.org/10.1017/S0267190510000140>
- Verspoor, M. H., & Behrens, H. (2011). Dynamic systems theory and a usage-based approach to second language development. In M. H. Verspoor, K. de Bot, & W. Lowie (Eds.), *A dynamic approach to second language development* (pp. 25–38). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/llt.29>
- Wood, D. (2010). Lexical Clusters in an EAP Textbook Corpus. In D. Wood (Ed.), *Perspectives on formulaic language* (pp. 88-106). London: Continuum.
- Wray, A. (2002). *Formulaic Language and the Lexicon*. Cambridge University Press.
- Wray, A. (2008). *Formulaic Language: Pushing the Boundaries*. Oxford University Press.
- Wray, A., & Perkins, M. R. (2000). The functions of formulaic language: An integrated model. *Language & Communication*, 20(1), 1–28. [https://doi.org/10.1016/S0271-5309\(99\)00015-4](https://doi.org/10.1016/S0271-5309(99)00015-4)

Nesne Dizilimi, Durum Çekimi ve Yinelenen Ettirgen

Aysun Kunduracı

Yeditepe Üniversitesi

aysun.kunduraci@yeditepe.edu.tr

Bu çalışma Türkçedeki özyinelemeli karmaşık ettirgen yapılarının, örn. *oku-t-tur-t-*, biçimsel, anlamsal ve işlevsel düzey çözümlenmeleri üzerinedir. Çalışma, özyinelemeli ettirgenlerde eden (*agent*) yorumunu, olaya katılan yeni katılımcıların durum çekimini ve dilbilgisel işlevini (özne, nesne) araştırmakta, böylesi karmaşık kurulumlardaki anlam-biçim-işlev eşleşmelerini betimlemekte ve Rol Ölçütü İlkesini (*Theta Criterion*, krş. Bresnan, 1980; Chomsky, 1981) Türkçe üzerinden değerlendirmektedir.

Çalışma, alanyazımında çoğunlukla sözlüksel, anlamsal ve eklentisel görevler atfedilen yönelme durumunun (bkz. Göksel & Kerslake, 2005; Çetinoğlu & Butt, 2008), Türkçede “özyinelemeli” ettirgen kurulumlarında ikinci(l) nesneyi göstermek gibi önemli bir de *dilbilgisel/yapısal* işlevinin olduğunu savunmaktadır. Bu önemli görev yönelme durumunu, ettirgen yapılarda yine nesneyi gösteren belirtme durumuyla, ilk yüklem durum yüklemesine göre sıralı bir döngüde paralel çalışıyormuş gibi gösterse de, bkz. (1), çalışma, çok daha karmaşık olan özyinelemeli ettirgenlerde yeni gelen üyelerin düzenli olarak yalnızca yönelme çekimi aldığını ortaya çıkarmaktadır, bkz. (2a)’da *kadın* ve (2b)’de *adam* belirtme yerine yönelme çekimi almaktadır.

- (1) a. [Çocuğ-a [makale-yi oku]-t]-tu-m.
b. [Çocuğ-u [makale-ye yönel]-t]-ti-m.
- (2) a. [Kadın-a/*₁ [çocuğ-a [makale-yi oku]-t]-tur]-du-m.
b. [Adam-a/*₁ [kadın-a/*₁ [çocuğ-a [makale-yi oku]-t]-tur]-t]-tu-m.²

(1)’deki ifadelerde ilk yüklem (*oku* ve *yönel*) durum yüklemesine göre ettirgen yüklem (*oku-t* ve *yönel-t*) durum yüklemesi belirlenmektedir: İlk yüklem belirtme yüklediğinde ettirgen yüklem yönelme, ilk yüklem yönelme yüklediğinde ettirgen yüklem belirtme yüklemektedir (krş. Comrie, 1976). Bu durumun, ettirgenlik arttıkça, yani (2)’deki gibi üretken ve özyinelemeli ettirgen kurulumlarda düzenli şekilde çevrimsel gidip gitmeyeceği bir soru işaretidir ve bu çalışmanın temel araştırma sorusudur. Çünkü (2)’de gördüğümüz gibi, özyineleme içeren yapı belirtme ve yönelme arasında çevrimsellik içermek yerine yalnızca yönelme durumuna dönmektedir. Ayrıca (2)’de yönelme çekimi içeren AÖ’lerin hiçbiri eklenti değildir, hepsi ettirgenlikle olaya katılan yeni üyelerdir. Yani (2)’deki ifadelerde yönelme çekiminin nedeni sözlüksel ya da eklentisel değil, özyinelemeli ettirgen yapısı nedeniyledir. Bu durum 18-60 yaş aralığında 100 anadil Türkçe konuşucusunun katıldığı güncel bir deneyle birlikte sunulmaktadır. Deney, bir dilbilgisel yorumlama anketiyle, ettirgenlerde (i) tüm yüklemlerde (etken, ettirgen ve yinelenmeli ettirgen) ‘eden’ yorumlamayı, (ii) eden durum çekimini ve (iii) çoklu nesne içerenlerde nesne dizilimini test etmiş, sonuçlar veriye uygun 2x2 olağanlık tablosuyla çözümlenmiştir.

Çalışmanın bulguları Türkçede ana nesne durumunun belirtme ve ikinci(l) nesne durumunun da yönelme durumu, yani iki durumun da *dilbilgisel* işlevlerinin de olduğunu; ettirgenlikte özyineleme başladığında belirtme-yönelme.../yönelme-belirtme... çevriminin durarak yalnızca yönelme çekiminin aktiflediğini; Türkçede özyinelemeli ettirgenlerin yuvalanma içerdiğini ve dışta kalan (uzak) eden+yüklem eşleşmelerinin içtekilere göre daha kolay yorumlanabildiğini (krş. Lakretz ve diğ., 2021) göstererek biçimsel dilbilim ve bilişsel bilimler alanına katkı sağlamaktadır.

Anahtar sözcükler: nesne, durum, ettirgen, eden, dizilim

Kaynakça

- Bresnan, J. 1980. Polyadicity. In T. Hoekstra, H. van der Hulst & M. Moortgat (eds.), *Lexical Grammar*, 97–121. Dordrecht, Holland: Foris.
- Chomsky, N. 1981. Lectures on government and binding. Dordrecht: Foris.

² (2b) *adam-a* ifadesinden sonra durak vererek söylendiğinde işleme kolaylaşmaktadır.

- Comrie, B. 1976. The syntax of causative constructions: Cross-language similarities and divergences. In M. Shibatani (ed.), *Syntax and Semantics 6: The grammar of causative constructions*, 259–312. Academic Press: New York.
- Çetinoğlu, Ö. & M. Butt. 2008. Turkish non-canonical objects. In M. Butt & T. H. King (eds.), *On-line Proceedings of the LFG08 Conference*, 214–234.
- Göksel, A. & C. Kerslake. 2005. *Turkish: A comprehensive grammar*. London: Routledge.
- Lakretz, Y., D. Hupkes, A. Vergallito, M. Marelli, M. Baroni & S. Dehaene. 2021. Mechanisms for handling nested dependencies in Neural-Network Language Models and humans. *Cognition* 213. 104699.

Türkçede Dilbilgisel Sayının İşlenmesinde SNARC Etkisi

Ayşe Öykü Gündüz & Buse Karakaş & Bilal Kırkıcı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

ayseyokugunduz@gmail.com busekarakas@gmail.com bkirkici@metu.edu.tr

Yanıt Kodlarının Uzamsal-Sayısal İlişkisi (İng. SNARC) etkisi, katılımcıların sol elle daha küçük sayılara ve sağ elle daha büyük sayılara daha hızlı tepki vermeleri olgusunu tanımlar (Dehaene vd., 1993). SNARC etkisi, zihnimizdeki sayıların soldan sağa artışıyla ‘zihinsel sayı doğrusu’ teoremiyle açıklar (Shaki & Fischer, 2008). Türkçede SNARC etkisini inceleyen az sayıdaki çalışmada Türkçe konuşan bireylerde SNARC etkisinin bulunmadığı rapor edildiye de (Bulut vd., 2022; Palaz vd., 2024), bu bulgular çelişkilidir (Gülcan-Atalar, 2022). SNARC etkisinin dilbilgisel sayı üzerine etkisi ise daha önce çok kısıtlı sayıda dil ve çalışmada gözlemlenmiştir (örn: Almanca için Roettger & Domahs, 2015). Bu çalışma, SNARC etkisinin, ana dili Türkçe olan bireylerde dilbilgisel sayılarda gözlemlenip gözlenmeyeceği sorusuna yanıt aramaktadır. Bu doğrultuda, araştırmanın hipotezi katılımcıların tekil sözcüklere sol elle ve çoğul sözcüklere sağ elle daha hızlı yanıt vermelerini öngörmektedir. Çalışmaya Türkçe ana dilli, 18-45 yaş aralığında toplam 86 katılımcı dahil edilmiştir. Hedef sözcükler, Türk Ulusal Derlemi (Aksan vd., 2012) ve Türkçe Sözcük Normları (Tekcan & Göz, 2005) temel alınarak yüksek sıklık, imgenelenebilirlik ve somutluk düzeyine göre seçilmiştir. Dilbilgisel sayı temelinde dengelenmiş iki uyaran listesi kullanılmış, her listede 20 hedef, 20 dolgu ve, katılımcıların karar verirken yalnızca çoğul ekinin varlığına/yokluğuna odaklanmasını önlemek amacıyla, 40 sahte sözcük yer almıştır. Deneyde iki farklı uyaran listesi dilbilgisel sayı temelinde dengelenmiştir. Deney iki aşamadan (Aşama 1: Go/No-Go Sözcüksel Karar Testi; Aşama 2: Dilbilgisel Sayı Yargı Testi) oluşmuştur. Aşama 1’de katılımcılardan ekranda gördükleri uyaranların gerçek bir sözcük olup olmadığına karar vermeleri istenmiştir. Aşama 2’de ise katılımcılar, sözcüklerin tekil mi çoğul mu olduğunu iki blokta değerlendirmiştir: Tipik Blok: tekil-sol el, çoğul-sağ el; Atipik Blok: ters kodlama. Milisaniye (ms) cinsinden yanıt süreleri ve yanıt doğrulukları PsychoPy aracılığıyla ölçülmüştür. Çalışmada, iki blok arasındaki yanıt süreleri farkı hesaplanmıştır. Analizler, katılımcıların atipik blokta verdikleri tepki sürelerinin tipik bloğa kıyasla daha uzun olduğunu ortaya koymuştur. Tekil uyaranlarda bloklar arası ortalama fark 71,2 ms iken ($t=2.74$, $p=.008$), çoğul uyaranlarda bu fark 84,2 ms ($t=2.62$, $p=.011$) olarak ölçülmüştür. Gözlemlenen bloklar arası farklar, Türkçede dilbilgisel sayının işleme sürecinde tipik SNARC etkisini gösterir. Başka bir deyişle, baskın el fark etmeksizin tekillik bildiren uyaranlarda (örn: elma) ana dili Türkçe olan konuşucuların sol elle daha hızlı tepki verdikleri ve çoğulluk belirten ifadelerde (örn: elmalar) sağ elle daha hızlı verdiklerine işaret etmektedir. Sonuçlar, SNARC etkisinin yalnızca sayısal bilişle sınırlı olmadığını, dilbilgisel işleme ile de ilişkisini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: SNARC Etkisi, Dilbilgisel Sayı, Sözcüksel Karar Testi, Dilbilgisel Sayı Yargı Testi, Zihinsel Sayı Doğrusu.

Kaynakça

- Aksan, Y., Aksan, M. Koltuksuz, A., Sezer, T., Mersinli, Ü., Demirhan, U., Yılmaz, H., Atasoy, G., Öz, S., Yıldız, İ., ve Kurtoğlu, Ö. (2017). *Türk Ulusal Derlemi*. <https://www.tnc.org.tr/tr/>
- Bulut, M., Hepdarcan, I., Palaz, E., Çetinkaya, H., & Dural, S. (2023). No SNARC Effect among left-to-right readers: Evidence from Turkish sample. *Advances in Cognitive Psychology*, 19(3), 224-236. <https://doi.org/10.31234/osf.io/a8dww>
- Dehaene, S., Bossini, S., & Giraux, P. (1993). The mental representation of parity and number magnitude. *Journal of experimental psychology: General*, 122(3), 371-396. <https://doi.org/10.1037/0096-3445.122.3.371>
- Gülcan-Atalar, E. (2022). Birinci dili Türkçe ve Arapça olan bireylerde SNARC etkisinin incelenmesi. [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Palaz, E., Çetinkaya, H., Tuncali, Z., Kamar, B., & Dural, S. (2024). Practice-induced SNARC: Evidence from a null-SNARC sample. *Cognitive Processing*, 25, 601-612. <https://doi.org/10.1007/s10339-024-01198-w>
- Roettger, T. B., & Domahs, F. (2015). Grammatical number elicits SNARC and MARC effects as a

function of task demands. *Quarterly journal of experimental psychology*, 68(6), 1231-1248.
<https://doi.org/10.1080/17470218.2014.979843>

Shaki, S., & Fischer, M. H. (2008). Reading space into numbers – a cross-linguistic comparison of the SNARC effect. *Cognition*, 108(2), 590-599. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2008.04.001>

Tekcan, A. İ., & Gz, İ. (2005). Türkçe kelime normları: 600 kelimenin imgelem, somutluk, sıklık değerleri ve çağrışım setleri. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Türk İşaret Dilinde Olumsuz Varoluşsal Döngü

Bahtiyar Makaroğlu

Ankara Üniversitesi
makaroglu@ankara.edu.tr

Olumsuzluğun evrimi tipik olarak döngüsel bir süreç olarak nitelendirilmekte; bu süreçte mevcut işlevleri düzenlemek için yeni yapılar ortaya çıkmaktadır. Croft'un (1991) öne sürdüğü **Olumsuz Varoluşsal Döngü** (*Negative Existential Cycle, NEC*), standart/temel olumsuzluğun varoluşsal olumsuzluktan evrildiğini gösteren bir modelleme sunmaktadır. Birçok dilde işleyişi kanıtlanmış bu döngüye göre üç sabit dil türü (Tip A, Tip B ve Tip C) ve bu türler arasında geçişin gözlemlendiği üç değişken dil türü (Tip A~B, Tip B~C, Tip C~A) bulunmaktadır. Tip A dilinde standart/temel olumsuzluk, aynı zamanda varoluşsal olumsuzluğu da kodlamaktadır. Tip B dilinde, her iki tür olumsuzluk farklı türde kodlanmaktadır. Tip C dilinde ise olumsuz varoluşsalılık, standart/temel olumsuzlukla aynıdır (Croft, 1991; Veselinova 2014, 2015; Veselinova ve Hamari, 2022).

TİD'deki olumsuzluğu inceleyen önceki çalışmalar, standart/temel olumsuzluk ile varoluşsal olumsuzluğun birbirinden farklı şekilde gerçekleştiğini, ilkinin DEĞİL ikincisinin ise YOK olumsuzlayıcısı (*negator*) (bkz. Şekil 1) ile kodlandığını öne sürmektedir (bkz. Zeshan, 2006; Gökgöz, 2011; Dikyuva vd., 2015; Makaroğlu, 2021).

Şekil 1. TİD'de standart/temel olumsuzlayıcı DEĞİL ve varoluşsal olumsuzlayıcı YOK

Croft'un Döngüsü açısından TİD'e bakıldığında ise Tip B dili olarak sınıflandırılmaktadır. Buna karşın derlem tabanlı incelemede, olumsuz varoluşsal YOK işaretinin yüklemcil konum aksine eylem-arkası konumda bulunabildiği ve standart/temel olumsuzluk görevi yüklendiği gözlenmektedir (1–3):

- (1) $\text{MEKTUP.GÖNDERMEK}_1 \text{ YOK IM1:ADL1}$
'Bana mektup göndermediler.'
[01.010 S:00:07 E:00:09]
- (2) $\text{IM1:ADIL1 BİR MEKTUP VERMEK}_1 \text{ YOK}$
'Bana haber vermediler.'
[16.005 S:01:32 E:01:34]
- (3) $\text{IM1 İŞARET.DİLİ HİÇ KOYMAK YOK IM1.kapalı}$
'İşaret dili (programını) hiç eklemediler.'
[42.003 S:02:47 E:02:50]

Bu dilsel durumu çözümlenmek ve YOK'un standart/temel bir olumsuzlayıcı olarak işlevlerini daha fazla sorgulamak amacıyla TİD Derlemi (Dikyuva ve diğ., 2015) veritabanı olarak seçilmiştir. Derlemden seçilen örneklem, 14 farklı şehirde yaşayan 56 TİD konuşucusunun toplam 790 dakikalık ve 93,151 sözcüklük/işaretlilik (token) dil verisinden oluşmaktadır. Örneklem çerçevesinde saptanan 453 YOK olumsuzlayıcısı iki araştırma sorusu çerçevesinde ele alınmaktadır: (i) Olumsuz varoluşsal olumsuzlayıcı YOK, standart/temel olumsuzluğun kodlanmasına nasıl evrilmiştir? (ii) Croft'un Tip B~C çerçevesinde, olumsuz varoluşsal olumsuzlayıcı hangi özel dilsel bağlamlarda standart/temel olumsuzlayıcı işlevi görmektedir?

Olumsuz varoluş tümcelerine Croft Döngüsü çerçevesinde yaklaşan bu araştırmadan elde edilen ilk bulgular çerçevesinde, (i) YOK'un Tip B~C görünümü sergileyerek standart/temel olumsuzluk işlevinde bulunduğu, (ii) bu görünümünün olumsuz bitmişlik (*perfective*) ile sınırlı olduğu, (iii) HİÇ, KİMSE gibi

olumsuz kutup birimleri (*negative polarity items/NPIs*) bulunduğu tümcelerde YOK'un DEĞİL olmadan da eylemi olumsuzlayabildiği gözlemlenmektedir.

Anahtar sözcükler: olumsuz varoluşsalılık, Croft Döngüsü, standart/temel olumsuzluk, dil değişimi

Kaynakça

Croft, W. (1991). The evolution of negation. *Journal of Linguistics* 27(1). 1–27.

Dikyuva, H., Makaroğlu, B., & Arik, E. (2015). *Türk İşaret Dili dilbilgisi kitabı*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: Ankara.

Gökgöz, K. (2011). Negation in Turkish Sign Language: The syntax of nonmanual markers. *Sign Language & Linguistics* 14(1). 49–75.

Makaroğlu, B. (2021). A corpus-based typology of negation strategies in Turkish Sign Language. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi* 32(2). 111–147.

Veselinova, L. (2013). Negative existentials: A cross-linguistic study. *Italian Journal of Linguistics* 25(1). 107–145.

Veselinova, L. (2014). The negative existential cycle revisited. *Linguistics* 52(6). 1327–1369.

Veselinova, L. & Hamari, A. (2022). Introducing the Negative Existential Cycle. In L. Veselinova & A. Hamari (eds.), *The Negative Existential Cycle*, 1–56. Berlin: Language Science Press.

Zeshan, U. (2006). Negative and interrogative structures in Turkish Sign Language (TİD). In U. Zeshan (ed.), *Interrogative and negative constructions in Sign Languages*, 128–164. Nijmegen: Ishara Press.

Duygu Sözcüklerinin Günlük Dilde Kullanımına Büyük Veri Yaklaşımıyla Bir Bakış

Beril Tezeller Arık¹ & Hande Kaynak² & Mehmet Akif Güzel¹ & Birce Tiltay³ & Işıl Aras³ & Engin Arık¹

Abdullah Gül Üniversitesi¹, Çankaya Üniversitesi², Dokuz Eylül Üniversitesi³
beril.arik@agu.edu.tr handek@cankaya.edu.tr akif.guzel@agu.edu.tr birce.tiltay@gmail.com
isilarass@icloud.com engin.arik@agu.edu.tr

Büyük veri, derlem ve deneysel yöntem ve yaklaşımları kullandığımız bu araştırma, eklemeli bir dil olan Türkçede, *korkmak*, *kızmak*, *üzülmek* gibi duygu sözcüklerinin günlük dildeki anlamlarını ve kullanımlarını ortaya çıkarmanın hedeflendiği bir projenin toplanan verilerin ilk aşamasının bir değerlendirmesini sunmaktadır.

İlk Örnek Kuramı ve Derlem Anlambilimi kuramlarından yararlanarak inşa edilen çalışmanın temelleri şu şekilde özetlenebilir: Duygularımızı çeşitli dil ve iletişim yollarıyla belli eder ve ek olarak çıkarttığımız seslerle, örneğin, *oh!*, *vah!*, *ah!* gibi ünlemlerle de aktarabiliriz (Majid, 2012). Yüz ifadeleriyle yapılan çalışmalarda en az şu sıralanan beş duygunun evrensel olarak ifade edildiğinden bahsedilmektedir: *iğrenmiş*, *kızgın*, *korkmuş*, *sevinçli* ve *üzgün*. Araştırmacılar, insanlığın paylaştığı bu temel duygu ifadelerini pek çok kültürde gözlemekte ve bu duygularla diğer duygular arasında evrimsel ilişkiler kurmaktadır (Plutchik, 2001). Duygu ifadelerinin kendisinin, duygu ifadelerini oluşturan pozitif-negatif gibi meta boyutların (Osgood, May, ve Mirron, 1975), kavramsal ilk temellerin (Wierzbicka, 1999) veya bedensel deneyimlerin (metafor ve metonimler) (Kövecses, 2010, 2014) evrensel olup olmadığı konusunda tartışmalar sürmektedir. Duygu çalışmalarının bir kısmı yüz ifadelerine odaklanırken, diğerleri öncelikli olarak hislere ya da kavramlara odaklansa da, her birisi *temel duygulardan* bahsetmektedir (Ortony, 2021). Her halükarda, duygu ifadelerinde, temel duygu boyutlarında ve diller arasında farklılıklar olduğu görgül olarak sayısız araştırmada gösterilmiştir (Barret, Mesquita, Ochsner, ve Gross, 2007; Harkins ve Wierzbicka, 2010; Jackson, vd., 2019; Lomas, 2016, 2020; Ortony ve Turner, 1990; Russell, Lewicka, ve Niit, 1989; Russell, vd., 2013). Peki temel duygu sözcüklerinin günlük dilde kullanımında bir farklılık var mıdır?

Bu çalışmada, temel duygu sözcükleri ile anlam olarak eş anlamlılığa yakın düzeyde olan sözcükler ve bu sözcüklerin tümçekimli hallerinin yer aldığı twitler derinlemesine analiz edilmektedir (toplam 18 anahtar sözcük ile 16 duygu ifadesi, Tablo 1). Veri üç yıl boyunca içinde 18 sözcükten herhangi birinin yer aldığı bütün twitlerin API yardımıyla toplanmasıyla elde edilmiştir. Test ettiğimiz hipotezler (1) Duygu sözcükleri günlük dilde aynı sıklıkla kullanılmamaktadır ve (2) Pozitif ve negatif duygular arasında kullanım sıklığı farkı bulunmamaktadır.

Bulgulara göre, ham verinin toplam 6.262.136 twitten oluştuğu anlaşılmıştır. AntConc analizleri sonucunda, beklenenin aksine üç yıllık zaman diliminde hedeflenen duygu sözcüklerinden en sık *güven+* görülmekte ve 2 milyonun üstünde twitte yer almaktadır. *Küçümseme+*, *iğren+* ve *aşağıla+* ise en az sıklıkla görülmektedir (Tablo 2). Pozitif ve negatif duygular arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir, $\chi^2(1) = 16.00$, $p = .382$. Her iki hipotezi destekleyen verinin yapısı, veri ayıklamada ve analizde karşılaşılan güçlükler ve çözümler ile duyguların dilbilgisel bağlamları ayrıntılı bir şekilde paylaşılacaktır.

Anahtar sözcükler: Duygular, Anlambilim, Derlem Dilbilim, Büyük Veri

Kaynakça

- Anthony, L. (2022). *AntConc (Version 4.0.4)* [Bilgisayar Yazılımı]. Tokyo, Japan: Waseda University.
- Barret, L. F., Mesquita, B., Ochsner, K. N., & Gross, J. J. (2007). The experience of emotions. *Annual Review of Psychology*, 58, 373-403.
- Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition and Emotion*, 6(3-4), 169-200.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1986). A new pan-cultural facial expression of emotion. *Motivation and Emotion*, 10, 159-168.
- Harkins, J., & Wierzbicka, A. (Der.) (2001). *Emotions in crosslinguistic perspective*. Berlin: De Gruyter.

- Jackson, J. C., Watts, J., Henry, T. R., List, J. M., Forkel, R. vd. (2019). Emotion semantics show both cultural variation and universal structure. *Science*, 366(6472), 1517-1522.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor and emotion*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Kövecses, Z. (2014). Conceptualizing emotions. A revised cognitive linguistic perspective. *Poznań Studies in Contemporary Linguistics*, 50(1), 15–28.
- Lomas, T. (2016). Towards a positive cross-cultural lexicography: Enriching our emotional landscape through 216 ‘untranslatable’ words pertaining to well-being. *The Journal of Positive Psychology*, 11(5), 546-558.
- Lomas, T. (2020). Towards a cross-cultural map of wellbeing. *The Journal of Positive Psychology*. Online baskı. doi: 10.1080/17439760.2020.1791944
- Majid, A. (2012). Current emotion research in the Language Sciences. *Emotion Review*, 4(4), 432-443.
- Ortony, A. (2021). Are all “basic emotions” emotions? A problem for the (basic) emotions construct. *Perspectives on Psychological Science*, 17(1), 41-61.
- Ortony, A., & Turner, T. J. (1990). What's basic about basic emotions? *Psychological Review*, 97(3), 315-331.
- Osgood, C. E., May, W. H., & Miron, M. S. (1975). *Cross-cultural universals in affective meaning*. Urbana: University of Illinois Press.
- Plutchik, R. (2001). The nature of emotions. *American Scientist*, 89, 344-350.
- Russell, J. A., Lewicka, M., & Liit, T. (1989). A cross-cultural study of a circumplex model of affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(5), 848-856.
- Russell, J. A. vd. (Der.). (2013). *Everyday conceptions of emotion: An introduction to the psychology, anthropology and linguistics of emotion*. New York, NY: Springer.
- Wierzbicka, A. (1999). *Emotions across languages and cultures: Diversity and universals*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Tablo 1. Hedeflenen duygu söz ve sözcükleri.

Anahtar Söz	Hedeflenen Duygu	Hedeflenen Sözcük (olumlu)	Hedeflenen Sözcük (olumsuz)
İğren+	İğrenme	İğrenmiş	İğrenmemiş
Tiksin+	Tiksinme	Tiksinmiş	Tiksinmemiş
Kızgın+	Kızma	Kızgın	
Kızmış+	Kızma	Kızmış	Kızmamış
Kızd+	Kızma		
Öfke+	Öfkelenme	Öfkeli	Öfkesiz
Kork+	Korkma	Korkmuş	Korkmamış
Sevin+	Sevinme	Sevinçli, Sevinmiş	Sevinçsiz, Sevinmemiş
Neşe+	Neşelenme	Neşeli, Neşelenmiş	Neşesiz, Neşelenmemiş
Üz+	Üzülme	Üzgün, Üzülmüş, Üzüntülü	Üzülmemiş, Üzüntüsüz
Hüzün+	Hüzünlenme	Hüzünlü, Hüzünlenmiş	Hüzünsüz, Hüzünlenmemiş
Aşağıla+	Aşağılama	Aşağılamış, Aşağılanmış	Aşağılamamış, Aşağılanmamış
Küçümse+	Küçümseme	Küçümsemiş, Küçümsememiş	Küçümsememiş, Küçümsemememiş
Kibir+	Kibirlenme	Kibirli, Kibirleşmiş	Kibirsiz, Kibirleşmemiş
Şaş+	Şaşırma	Şaşkın, Şaşırmış	Şaşırmamış

Ümit+	Ümitli olma	Ümitli, Ümitlenmiş	Ümitsiz, Ümitlenmemiş
Umut+	Umutlu olma	Umutlu, Umutlanmış	Umutsuz, Umutlanmamış
Güven+	Güvenme	Güvenilir, Güvenli	Güvenilmez

Tablo 2. Hedeflenen duygu ve toplam twit sayısı.

Hedef duygu	Twit sayısı
güvenme	2.132.088
üzülme	1.630.160
sevinme	1.189.073
ümit etme	1.023.877
hüzün	749.991
öfkelenme	430.269
neşelenme	406.999
korkma	317.390
kızgın	257.818
kibir	237.662
umut etme	173.300
şaşıрма	79.854
kızmış	57.615
kızdırma	41.231
tiksinme	38.077
aşağılama	22.713
iğrenme	8.126
küçümseme	8.117

Küçük Ölçekli Esnafın Uyum Sağlama Yöntemleri: Konuşmalarda Yakınsama ve Uzaklaşma Stratejileri

Betil Eröz & Yaren Buse Özgenç & Buse Pakkan

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

beroz@metu.edu.tr yaren.ozgenc@metu.edu.tr buse.pakkan@metu.edu.tr

Kimliklerimizi ve toplum içindeki ilişkilerimizi yansıtmak için sosyal ortamlarda iletişim aracı olarak kullandığımız dil, sosyal statümüz, ait olduğumuz (alt) topluluklar, eğitim düzeyimiz ve mesleğimize bağlı olarak, ortamdaki diğer kişilerle yakın iletişim kurmak ya da kişisel sınırlarımızı belirlemek adına değişiklik gösterebilir. Bu durum, konuştuğumuz kişinin sosyal özelliklerine ve bizim o kişiyle ilgili algımıza, hissiyatımıza ve tanışıklık düzeyimize bağlı olarak günlük konuşmalarımıza da yansır.

Etkili iletişimin önemli bir bileşeni uyum sağlamakla ilgilidir (Ryan, Meredith, MacLean, & Orange, 1995; akt. Gasiorek & Giles, 2012). Giles ve Powesland (1975), konuşmacıların algılanan sosyal mesafeyi azaltmak için dilsel olarak yakınlaşabileceğini veya profesyonelliği vurgulamak için uzaklaşabileceğini belirterek, iletişimde uyumun sosyal kabul açısından önemini vurgulamıştır. İletişim Uyum Teorisi (CAT), dil değişimlerinin yalnızca netlik sağlamakla kalmayıp aynı zamanda sosyal dinamikleri müzakere etme aracı olduğunu öne sürmektedir (Coupand & Jaworski, 1997). Bu bağlamda, Ishak ve Rafik-Galea (2015), hayat sigortası satışında satıcıların yakınsama stratejileriyle sosyal mesafeyi azalttığını, dil basitleştirerek ve tekrar yoluyla anlaşılabilirliği artırdığını belirtmiştir. Uzaklaşma stratejileri ise profesyonel terminoloji kullanımı ve müşterilerin anlık uyumdan kaçınarak kişisel tercihlerini ifade etmesiyle ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de küçük ölçekli esnafın iletişimsel uyum stratejilerini ele alan kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada, Ankara'nın bir ilçesinde, küçük ölçekli esnaf ve müşterileri arasındaki etkileşimler, İletişim Uyum Teorisi (İng. Communication Accomodation Theory; Giles & Powesland, 1975) ve Söz Eylem Teorisi (İng. Speech Act Theory; Austin, 1962; Searle, 1975) çerçevesinde incelenmiştir. Veriler, doğal ortamda gerçekleşen satıcı-müşteri konuşma kayıtlarından oluşmaktadır. Kayıtlar satıcılar tarafından iş saatleri içinde üç hafta boyunca alınmış ve yaklaşık beş saatlik ses verisi toplanmıştır. Katılımcıların evli olmaları ve 25 yıldır birlikte çalışmaları, müşteriyi kurdukları iletişimde hem kişisel hem de profesyonel rollerin iç içe geçtiği bir söylem yapısı oluşturmuştur.

Diyaloglar, Eleştirel Söylem Analizi (İng. Critical Discourse Analysis; Fairclough, 1995) kullanılarak incelenmiştir. Fairclough (1995) tarafından kavramsallaştırıldığı şekliyle eleştirel söylem analizi; metinsel, söylemsel ve sosyokültürel pratikler arasındaki ilişkiyi, bunların toplumsal yapıları nasıl yansıttığı ve şekillendirdiği üzerinden incelemektedir. Dil kullanımının daha derin sosyal ve ideolojik sonuçlarını gizleyerek, 'neyin' iletildiğine, konuşmada 'nasıl' aktarıldığına ve 'neden' bu şekilde inşa edildiğine odaklanır. Bulgular, esnafın müşterilerle konuşmalarında, muhatapların yaş grubu ve sosyal yakınlıklarına bağlı olarak hem yakınsama (İng. convergence) hem de uzaklaşma (İng. divergence) stratejilerini kullandığını ortaya koymuştur. Gayri resmi dil kullanımı ve nezaket stratejisi (Brown & Levinson, 1978) gibi yakınsama stratejileri, güven bağı oluşturmayı ve samimiyeti pekiştirmeyi amaçlarken; teknik jargon, buyurucu dil kullanımı ve mesafe belirten nezaket stratejileri gibi uzaklaşma stratejileri ise profesyonelliğin altını çizmek ve sosyal sınır koymak için kullanılmıştır. Gelen müşterilerin yaşına veya esnafla olan tanışıklık derecesine bağlı olarak kullanılan bu nezaket stratejileri de yakınsama ya da uzaklaşma olarak kendini göstermektedir. Konuşmalarda, dilin sosyal dinamikleri yönetmedeki çok işlevli rolünü gösteren farklı söz eylemlere rastlanmıştır. Bu eylemler; bilgilendirici (İng. assertive), yönlendirici (İng. directive), bağlayıcı (İng. commissive), duygusal (İng. expressive) ve bildirici (İng. declarative) olmak üzere beş temel gruba ayrılmaktadır.

Anahtar sözcükler: İletişim Uyum Teorisi, Söz Eylem Teorisi, Eleştirel Söylem Analizi, Nezaket Stratejileri, Esnaf Müşteri İletişim Dili

Kaynakça

Austin, J.L., 1962. How to do things with words. Oxford University Press.

Brown, P., & Levinson, S. (1978). Universals in Language Usage: Politeness Phenomena. In E. Goody (Ed.), Questions and Politeness: Strategies in Social Interaction (pp. 56-310). Cambridge:

Cambridge University Press.

Fairclough, Norman. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. New York: Longman.

Gasiorek, J., & Giles, H. (2012). Effects of inferred motive on evaluations of nonaccommodative communication. *Human Communication Research*, 38(3), 309–331.

Giles, H., & Powesland, P. F. (1975). *Speech style and social evaluation*. Academic Press.

Giles, H., Powesland, P. (1997). *Accommodation Theory*. In: Coupland, N., Jaworski, A. (eds) *Sociolinguistics*. Modern Linguistics Series. Palgrave, London.

Giles, H., Coupland, N., & Coupland, J. (1991). Accommodation theory: Communication, context, and consequence. *Contexts of accommodation: Developments in Applied Sociolinguistics*, 1, 1-68.

Ishak, W. I., & Rafik-Galea, S. (2015). Speech accommodation strategies in the selling of life insurance. *Pertanika, Journal of Social Sciences & Humanities* 231, 143-157.

Searle, John R.. (1975). *A Taxonomy of Illocutionary Acts*. Retrieved from the University Digital Conservancy, <https://hdl.handle.net/11299/185220>.

Türkçe Gündelik Konuşmalarda Kendini Övme Sözeyleminin İncelenmesi

Derya Aydın & Gülsüm Songül Ercan

Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi

daydin@thk.edu.tr songul.ercan@deu.edu.tr

Gündelik etkileşimlerde bireyler, olumlu bir öz imge sunmak amacıyla belirli sözlü ve sözsüz stratejiler kullanmaktadır (Tobback, 2019). Bu dilsel stratejiler edimbilim alanyazınında *kendini övme* (İng. self-praise) olarak adlandırılmakta ve bir konuşucunun sahip olduğu bir nitelik ile ilgili açık ya da örtük olarak olumlu değerlendirmede bulunmasını içeren bir söylem olarak açıklanmaktadır (Dayter, 2016: 65). Etkileşim sırasında kendini övme, Leech'in (1983) alçakgönüllülük kuralını ihlal etmesi ve dinleyenin olumlu yüzüne zarar vermesi nedeniyle (Brown ve Levinson, 1987) potansiyel olarak sorunlu bir toplumsal eylem olarak kabul edilmektedir (Pomerantz, 1978; Leech, 1983; Brown ve Levinson, 1987; Golato, 2005). Kendini övme eyleminin edimbilimsel özellikleri yüz yüze ve çevrimiçi etkileşimlerde İngilizce (Speer, 2012; Dayter, 2014, 2016, 2021; Rüdiger ve Dayter, 2020), İspanyolca (Maiz-Arevalo, 2021), Fransızca (Tobback, 2019; Aronsson ve Morgenstern, 2021), Mandarin Çincesi (Wu, 2011) ve Japonca (Itakura, 2022; Sadler, 2024) gibi farklı dillerde incelenmiştir. Ancak alanyazın taramasında bu söylemin Türkçe gündelik dilde incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı, Türkçe konuşucularının günlük etkileşimlerde kendini övme eylemini kullanma biçimlerinin belirlenmesidir. Çalışmanın veri tabanı, yakın arkadaşlar arasında geçen 5 saatlik Türkçe günlük konuşma kaydından oluşmaktadır. Rüdiger ve Dayter (2020) tarafından ortaya atılan ve Sadler (2024) tarafından doğal konuşma bağlamı için özelleştirilen "*kendini övme buzdağı*" modeli çalışmanın çözümleme çerçevesini oluşturmaktadır. Sözü edilen taksonomi doğrudan kendini övme ve dolaylı kendini övme olmak üzere iki ana ulamdan oluşmaktadır. Doğrudan kendini övme, konuşucunun kendisine yönelik olarak açıkça olumlu değerlendirmede bulunmasını ifade ederken, dolaylı kendini övme, eylemin edimsöz gücünün bir dizi strateji (üçüncü şahıs aracılığıyla övme, odak kaydırma, yadsıma, şikâyet yoluyla kendini övme, mizah/şaka vb.) aracılığıyla hafifletildiği kendini övme ifadelerini içermektedir. Veritabanı çözümlemesinde 19 doğrudan ve 22 dolaylı olmak üzere toplam 41 kendini övme ifadesi saptanmıştır. Sonuçlar, her ne kadar aralarında anlamlı bir fark bulunmasa da Türkçe konuşucularının dolaylı kendini övme stratejilerini daha sık kullandıklarını ve bu şekilde övgüden kendilerini uzaklaştırmak amacıyla hafifletme stratejilerine başvurduklarını göstermiştir. Çoğu toplumda kendini övmenin olumlu bir tutum olarak karşılanmadığı bilinmektedir (Wu, 2011; Speer, 2012). Türkçe gündelik söylemde kendini övme eylemi üzerine yapılan bu ilk çalışmada Türkçe konuşucularının kendini övme söylemini çeşitli hafifletme stratejileri aracılığıyla hem kendilerinin hem de dinleyicilerin yüzünü koruma amaçlı olarak kullandıkları belirlenmiştir. Öte yandan, alanyazın bulgularının aksine, bu çalışmada doğrudan kendini övme ifadelerinin nispeten sık kullanıldığı belirlenmiştir. Bu bulgu, bu çalışmanın katılımcılarının birbirini yakından tanıyan kişiler olması ile ilişkilendirilebilir. Bu nedenle, kendini övme eyleminin farklı bağlamlarda ve farklı katılımcı grupları arasında gerçekleşen etkileşimlerde ve daha geniş bir veritabanında kullanıma biçimi ve sıklığının incelenmesi Türk toplumunun genel eğilimini ortaya koyması açısından önemli ipuçları verecektir.

Anahtar sözcükler: kendini övme, doğrudan ve dolaylı kendini övme, yüz koruma, kendini övme buzdağı modeli

Kaynakça

- Aronsson, K., & Morgenstern, A. (2021). "Bravo!": Co-constructing praise in French family life. *Journal of Pragmatics*, 173, 1-14.
- Brown, P., Levinson, S. C., (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Dayter, D. (2014). Self-praise in microblogging. *Journal of Pragmatics*, 61, 91-102.
- Dayter, D. (2021). Dealing with interactionally risky speech acts in simultaneous interpreting: The case of self-praise. *Journal of Pragmatics*, 174, 28-42.
- Dayter, Daria, 2016. *Discursive Self in Microblogging. Speech Acts, Stories and Self-Praise*. John Benjamins, Amsterdam.

- Golato, A. (2005). *Compliments and Compliment Responses: Grammatical Structure and Sequential Organization*. Amsterdam: John Benjamins.
- Itakura, H. (2022). Self-praise in Japanese conversation. *Journal of Pragmatics*, 202, 80-92.
- Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- Maíz-Arévalo, C. (2021). “Blowing our own trumpet”: Self-praise in Peninsular Spanish face-to-face communication. *Journal of Pragmatics*, 183, 107–120.
- Pomerantz, A., (1978). Compliment responses: notes on the co-operation of multiple Constraints. In: Schenkein, J. (Ed.), *Studies in the Organization of Conversational Interaction*. Academic Press, New York, pp. 79–112.
- Ren, W., & Guo, Y. (2020). Self-praise on Chinese social networking sites. *Journal of Pragmatics*, 169, 179-189.
- Rüdiger, S., & Dayter, D. (2020). Manbragging online: Self-praise on pick-up artists’ forums. *Journal of Pragmatics*, 161, 16-27.
- Sadler, M. (2024). “That's amazing!”: Making self-praise work in Japanese conversation. *Journal of Pragmatics*, 233, 70-84.
- Speer, S. A., (2012). The interactional organization of self-praise: epistemics, preference organization, and implications for identity research. *Social Psychology Quarterly* 75(1), 52–79.
- Tobback, E. (2019). Telling the world how skillful you are: Self-praise strategies on LinkedIn. *Discourse & Communication*, 13(6), 647-668.
- Wu, R. J. R. (2011). A conversation analysis of self-praising in everyday Mandarin interaction. *Journal of Pragmatics*, 43(13), 3152-3176.

Bozulan Harf Etkisi ve Seçici Dikkat Etkileşimi: Bir Gözbebeği Ölçümü Çalışması

Elçin Elif Eren & Kardelen Çiftçi & İpek Pınar Uzun & Özgür Aydın

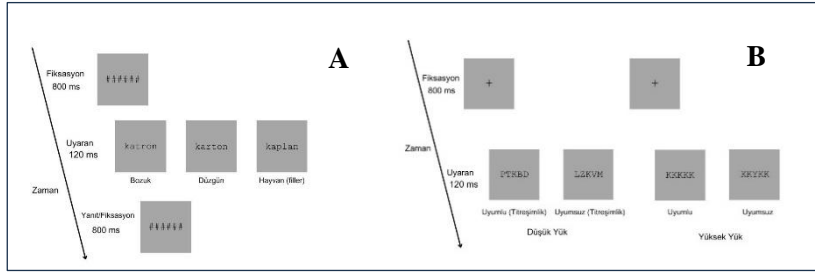
Ankara Üniversitesi

kindakexin@outlook.com kardelenciftci00@gmail.com bekar@ankara.edu.tr
ozguraydin66@gmail.com

Bozulan harf etkisi (BHE), bir sözcükteki ilk ve son harflerin sabit kalıp diğer harflerin birbiriyle yer değiştirmesi durumunda, sözcüğün bireyin bilişsel düzleminde bozulmamış biçimiyle algılandığını öne süren bir etki olarak tanımlanmaktadır (Forster vd., 1987; Perea ve Lupker, 2003; Blythe vd., 2014). Alanyazında bu etki; tümce okuma (Johnson vd., 2007), karar verme (Muñoz vd., 2012), sözcük adlandırma (Perea ve Estévez, 2008), maskelenmiş hazırlama (Duñabeitia vd., 2009) gibi yöntemlerle farklı dillerde ve Türkçede (Çağlar, 2019; Kahraman ve Kırkıncı, 2021) incelenmiştir. Bu çalışmada BHE'nin gözbebeği yanıtına etkisi ve titreşim hiyerarşisiyle olan ilişkisi sorgulanarak seçici dikkat (SD) süreçleriyle olan ilişkisi ele alınmıştır. Anadili Türkçe olan katılımcıların seçici dikkat (SD) düzeyleri ve BHE arasındaki korelasyon, bilişsel açıdan bilginin nasıl işlenebildiğini ortaya koyan gözbebeği ölçümü tekniği kullanılarak incelenmiş ve şu sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır: a) BHE, gözbebeği genişlemesine duyarlı bilişsel bir etki sunmakta mıdır? b) Titreşimlilik hiyerarşisi BHE'ni etkilemekte midir? c) Türkçede BHE ve SD arasında etkileşim bulunmakta mıdır, bulunuyorsa bu etki gözbebeği genişlemesine duyarlı mıdır?

İki deneyden oluşan çalışmaya, anadili Türkçe 51 (30K, 21E) erişkin katılımcı alınmıştır. Birinci deneyde katılımcıların gözbebeği ölçümleri Eyelink 1000+ Göz İzleme Sistemi kullanılarak kaydedilirken, ikinci deneyde SD düzeyleri Flanker testiyle ölçülmüştür. İlk deneyde altı harfli deney sözcüklerinin üçüncüyle dördüncü harfleri değiştirilmiştir. Bu sözcüklerin aynı harfleri Türkçenin titreşim hiyerarşisi temelinde (9-9), (9-3) ve (3-9) şeklinde alt koşullara ayrılmıştır. Deney sırasında bozulmuş 79 sözcük, sözcüklerin bozulmamış biçimleri ve çeldirici görevde 70 hayvan sözcüğüyle birlikte iki oturumda rastlantısal olarak sunulmuş, katılımcılardan ekrandaki sözcüklerin hayvan adı olup olmadıklarını belirlemeleri istenmiştir. İkinci deneyde, katılımcıların dikkat düzeylerini ölçmek amacıyla rastlantısal olarak ilk deneyle uyumlu, özelleştirilmiş Flanker testi, düşük-yüksek algısal yük olmak üzere iki koşulda aynı katılımcılara sunulmuş, harf dizilerini uyumlu (KKKKK) veya uyumsuz (KKYKK) olarak belirlemeleri istenmiştir. Şekil 1'de solda gözbebeği ölçümü, sağda SD testine ilişkin deney prosedürü sunulmaktadır:

Şekil 1. Deney prosedürü

Gözbebeği verilerinin ön işlemlenmesinde PupilPre paketi (Kyröläinen vd., 2019) kullanılmış, R Dilinde (R Core Team, 2024) uyarıların zamana dayalı değişimlerinin incelenmesi amacıyla Genelleştirilmiş Toplamsal Karma Model (GAM) (Wood, 2006) uygulanmıştır. Bulgular, bozulmuş-bozulmamış koşullar arasında gözbebeği genliğine dayalı yüksek anlamlılık etkisi ($p < 0.001$) gösterirken, (9-3) ve (9-9) koşulları arasında görece daha düşük anlamlılık ($p < .05$) elde edilmiştir. BHE ve SD etkileşimi aşamasında katılımcıların tepki sürelerinin ölçülebilmesi amacıyla Doğrusal-karma Etkiler Modeli uygulanmış, yalnızca düşük algısal yükteki tepki süresi ve BHE'ye dayalı gözbebeği genliği arasında yüksek anlamlılık ($p < .001$) gözlenmiştir. Elde edilen veriler, BHE ve SD arasında etkileşimsel bir süreci ve bu sürecin gözbebeği genişlemesine duyarlı olduğunu göstermektedir.

Anahtar sözcükler: bozulan harf etkisi, seçici dikkat, gözbebeği, titreşimlilik, sözcükselleşim

Kaynakça

- Barber, H.A., Muñoz, S., García-Orzac, J. ve Perea, M. (2012). Electrophysiological signatures of masked transposition priming in a same-different task: Evidence with strings of letters vs. Pseudoletters. *Neuroscience Letters*, 515 (1), 71-76.
- Blythe, H.I., Johnson, R.L., Liversedge, S.P. ve Rayner, K. (2014). Reading transposed text: effects of transposed letter distance and consonant-vowel status on eye movements. *Atten Percept Psychophys*, 76, 2424–2440.
- Carter, R., Davis, C., Forster, K.I. ve Schoknecht, C. (1987). Masked Priming with graphemically related forms: Repetition or partial activation? *Quarterly Journal of Experimental Psychology, Section A*, 39(2), 211-251.
- Çağlar, O.C. (2019). The Effects of cross-morphemic letter transpositions on morphological processing in turkish: a psycholinguistic investigation. (Master's thesis, Middle East Technical University).
- Duñabeitia, J. A., Perea, M. ve Carreiras, M. (2009). Masked translation priming effects with highly proficient simultaneous bilinguals. *Experimental psychology*.
- Estévez, A. ve Perea, M. (2008). Transposed-letter similarity effects in naming pseudowords: Evidence from children and adults. *European Journal of Cognitive Psychology*, 20, 33-46.
- Järvikivi J., Kyröläinen A, Porretta V., van Rij, J. (2019). PupilPre: Tools for Preprocessing Pupil Size Data. Version 0.6.2, updated 2020-03-08. <https://CRAN.R-project.org/package=PupilPre>
- Johnson, R. L., Perea M. ve Rayner, K. (2007). Transposed-Letter Effects in Reading: Evidence From Eye Movements and Parafoveal Preview. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 33(1), 209–229.
- Kahraman, H. ve Kırkıcı, B. (2021). Letter transpositions and morphemic boundaries in the second language processing of derived words: An exploratory study of individual differences. *Applied Psycholinguistics*, 42, 417–446.
- Lupker, S.J. ve Perea, M. (2003). Transposed-Letter Confusability Effects in Masked Form Priming. (Eds., Kinoshita, S. ve Lupker, S. J.), *Masked Priming: The State of The Art*. New York: Psychology Press.
- R Core Team. (2024). R: A Language and Environment for Statistical Computing. <https://www.R-project.org/>
- Wood, S.N. (2006) *Generalized Additive Models: An Introduction with R*. Chapman and Hall, CRC, London.

Şizofreni Tanılı Bireylerde Karşı Olgusal Yapıların Anlaşılması ve Üretilmesi

Elif Yılmaz-Çelik¹ & Bilal Kırkıcı¹ & Kadir Özdel² & Şerif Bora Nazlı² & İrem Andaç³

¹Orta Doğu Teknik Üniversitesi, ²Sağlık Bilimleri Üniversitesi, ³Ankara Etlik Şehir Hastanesi
elif.yilmaz_02@metu.edu.tr bkirkici@metu.edu.tr kadir.ozdel@sbu.edu.tr serifbora.nazli@sbu.edu.tr
iremandac97@gmail.com

Koşul tümceleri, dizimbiçimsel yapılarına göre farklılık gösterebilmekte ve farklı anlamlar içerebilmektedir. Örneğin, *bildirici koşullular* gerçekte olan veya gerçekleşebilecek durumlardan bahsetmek için kullanılırken, *karşı olgusal* gerçekleşmemiş durumların kavramsal veya hayali alternatiflerini belirtir (Starr, 2021). Türkçede koşul tümceleri, -sA koşul belirteci ile zamansal fiil eklerinin (-dI, -r, -AcAk) kombinasyonu ile oluşturulur. Bildirici koşullularda önce zamansal ekler fiilin köküne dizilir, ardından -sA koşul eki eklenir (ör. *bitirdiyse*). Karşı olgusal koşul tümcelerinde ise fiil köküne önce -sA koşul belirteci, sonra zaman ekleri eklenir (ör. *bitirseydi*). Türkçede karşı olgusal, biçimbilimsel açıdan kompakt bir yapıya sahip olmaları ve koşul belirtecinin yerinin değişmesiyle oluşan anlam farklılığı sebebiyle karmaşık yapılar olarak değerlendirilmektedir. Karşı olgusal, çift anlam taşımaları, varsayımsal senaryolara gönderimde bulunmaları ve nedensellik içermelerinden dolayı anlamsal olarak da zorlayıcı yapılar olarak kabul edilmektedir. Dizimbiçimsel ve anlamsal zorluklarının yanı sıra, karşı olgusal yapıların işlenmesi karşı olgusal muhakeme ve zihin kuramı gibi bilişsel gereksinimlerle de ilişkilidir.

Çalışmamızda, şizofreni tanılı bireylerin karşı olgusal yapıları anlama ve üretme örüntüleri incelenmektedir. Şizofreni, karşı olgusal yapıların kullanımı için gerekli olan bilişsel işlevlerde – özellikle de zihin kuramı ve karşı olgusal muhakeme becerilerinde - bozukluğun gözlemlendiği bir durum olarak tarif edilmektedir (Brüne, 2005; Contreras vd., 2016). Dilbilimsel açıdan ise, şizofreni hastalarının sağlıklı bireylere kıyasla karmaşık yapıların kullanımında daha düşük performans gösterdiği veya daha az karmaşık yapılar kullandığı gözlemlenmiştir (Walenski vd., 2010; Ziv vd., 2022). Alanyazında, şizofrenide gerek biçimbilimsel ve anlamsal beceride gerekse karşı olgusal muhakeme ve zihin kuramı yetisinde bozukluk rapor edildiğinden, bu çalışmanın hipotezi şizofreni tanılı bireylerin karşı olgusal tümceleri anlamada ve üretmede sağlıklı bireylerden oluşan kontrol grubuna göre daha düşük performans göstereceği yönündedir.

Hipotezimizi sınamak amacıyla, anlama ve üretme için iki farklı deney yürütülmüştür. Anlama deneyi, katılımcıların bildirici veya karşı olgusal bir tümce gördüğü ve bu tümceye göre gerçekleşebilecek üç alternatif sonucu "olabilir", "olamaz" veya "kararsızım" olarak işaretlediği bir doğruluk değeri yargılama görevinden oluşmaktadır. Üretim deneyi için ise katılımcıların bir senaryo okuduğu ve doğru ekleri yerleştirerek eksik olarak sunulan bir diyalogu tamamladıkları bir diyalog tamamlama görevi geliştirilmiştir. Deneylere 40 şizofreni tanılı ve 40 sağlıklı birey katılmıştır. Deneylerden önce, şizofreni grubu katılımcılarına klinisyenler tarafından DSM-5 İçin Yapılandırılmış Klinik Görüşme, İz Sürme Testleri ve Pozitif ve Negatif Sendrom Ölçeği uygulanmıştır. Ön bulgular şizofreni grubu ve sağlıklı grup arasında karşı olgusal tümce anlama ve üretme skorları açısından belirgin bir fark olmadığına işaret etse de, şizofreni grubunda eğitim seviyesinin karşı olgusal yapıları anlama ve üretme becerileriyle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. İstatistiksel analizlerin ve nihai bulguların kurultay tarihine kadar tamamlanması planlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: karşı olgusal yapılar, koşul tümceleri, şizofreni

Kaynakça

- Aktepe, S. C. 2022. Incremental Processing of Morphosyntax for Counterfactual Reasoning: An Eye-tracking Study with Turkish-speaking Children and Adults, Yüksek Lisans Tezi, (Orta Doğu Teknik Üniversitesi).
- Brüne, M. 2005. Theory of mind in schizophrenia: a review of the literature, Schizophrenia bulletin, 31(1), 21-42
- Contreras F., Albacete A., Castellví P., Caño A., Benejam B., Menchón J. M. 2016. Counterfactual Reasoning Deficits in Schizophrenia Patients, Plos one, 11(2): e0148440.

- Starr, W. 2019. Counterfactuals. Stanford Encyclopedia of Philosophy, <https://plato.stanford.edu/entries/counterfactuals/>
- Walenski, M., Weickert, T. W., Maloof, C. J., Ullman, M. T. 2010. Grammatical processing in schizophrenia: Evidence from morphology. *Neuropsychologia*, 48(1), 262-269
- Yarbay Duman, N., Altınok, N., Mavis, İ. 2015. Grammar and cognition: Deficits comprehending counterfactuals in turkish individuals with broca's aphasia. *Aphasiology*, 30(7), 841–861.
- Ziv, I., Baram, H., Bar, K., Zilberstein, V., Itzikowitz, S., Harel, E. V., Dershowitz, N. 2022. Morphological characteristics of spoken language in schizophrenia patients—an exploratory study, *Scandinavian Journal of Psychology*, 63(2), 91-99.

Melek Yüzlü Ötekiler: Down Sendromunun Türkiye Sosyal Medyasındaki Söylemsel İnşası Üzerine Eleştirel Bir Çözümleme

Emel Kökpınar Kaya & Nurbanu Korkmaz

Hacettepe Üniversitesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
emelkocpinar@hacettepe.edu.tr nkorkmaz@agri.edu.tr

Bu çalışma, Türkiye sosyal mediasındaki 'Down sendromu' şemasının söylemsel inşasını dilsel örüntülere ve dijital pratiklere odaklanarak incelemektedir. Geniş kapsamlı olarak çalışma, Türkiye toplumundaki Down sendromu algısını ortaya koyan şematik yapıları ve bu şematik yapılara dair söylemsel inşa süreçlerini Sosyal Medya Eleştirel Söylem Çalışmaları (SM-ESÇ) ilkeleri ve Söylem Tarihsel Yaklaşım'ın (STY) kuramsal ve yöntemsel çerçevesi üzerinden göstermeyi amaçlamaktadır. Down sendromlu bireylere yönelik ayrımcılığı toplumsal bir sorun olarak kabul eden çalışma, Türkiye sosyal mediasında Down sendromuna dair yapılan her türlü olumsuz söyleme ve Down sendromlu bireylerle ilgili olarak ortaya konulan ötekileştirici ve aşağılayıcı söylemlere ilişkin eleştirel bir çözümleme sunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, çalışma Down sendromunun ve Down sendromluların nasıl adlandırıldığına, hangi özellikler ile nitelendiğine, hangi savlar ve sav şemaları üzerinden tartışıldığına, hangi bakış açılarından değerlendirildiğine ve bu değerlendirmelerin etkilerinin nasıl artırıldığı ve/veya azaltıldığına dair dilsel örüntüleri ve dijital pratikleri ele almaktadır. Çalışmanın verisi üçgenlemenin gerektirdiği çerçevede farklı dijital pratikler içeren sosyal medya platformlarından alınmaktadır. Ölçüt örneklemesine dayanarak, *Down sendromu* ve *Down sendromlu* anahtar sözcükleri üzerinden belirlenen Twitter gönderileri, YouTube yorumları ve Ekşi Sözlük girdilerinden oluşan metinler çalışmanın verisini oluşturmaktadır. Nitel ve eleştirel bir çözümleme sunan çalışma, Down sendromu söyleminin ve söylemsel pratiklerin sosyal medya platformunun sağlıklarına (İng. affordance) ilişkin dijital pratiklere göre farklılaştığını göstermektedir. Veride, down sendromunu ve Down sendromluluğu olumlayan ve olumsuzlayan söylemlerin varlığından söz etmek de mümkündür. Ayrıca, dijital tür ve pratiklerde kendini gösterebilen bu söylemler bağlamında Down sendromuna ve Down sendromlulara karşı yapılandırılan aşağılayıcı, ayrımcı ve ötekileştirici söylemler ile bunların karşısında duran ve Down sendromluların 'saf' ve 'iyi' doğalarını vurgulayan olumlayıcı söylemler de göze çarpmaktadır. Bu noktada, çalışma Down sendromuna dair bu iki karşıt inşayı yasal düzenlemelerin ve dernek etkinliklerinin yapılandırıcı etkisi üzerinden tartışarak, özel gereksinimli bireylere yönelik bir farkındalık ortaya koymaktadır.

Anahtar sözcükler: Down sendromu, Sosyal Medya Eleştirel Söylem Çalışmaları, sosyal medya, söylemsel inşa, Söylem Tarihsel Yaklaşım

Kaynakça

- Fairclough, N. (1995). *Discourse and social change*. Polity Press.
- KhosraviNik, M. (2017). Social media critical discourse studies (SM-CDS). J. Flowerdew & J. E. Richardson (Eds.) içinde, *Routledge handbook of critical discourse studies* (ss. 582-596). Routledge.
- KhosraviNik, M., & Esposito, E. (2018). Online hate, digital discourse and critique: Exploring digitally mediated discursive practices of gender-based hostility. *Lodz Papers in Pragmatics: Special Issue on Narrating Hostility, Challenging Hostile Narratives*, 14(1), 45-68. <https://doi.org/10.1515/lpp-2018-0003>
- KhosraviNik, M., & Unger, J. (2016). Critical discourse studies and social media: Power, resistance and critique in changing media ecologies. R. Wodak & M. Meyers (Eds.) içinde, *Methods of criticaldiscourse studies* (ss. 205-233). Sage.
- Reisigl, M. & Wodak, R. (2009). The Discourse-Historical Approach. R. Wodak & M. Meyer (ed.), *Methods of Critical Discourse Analysis* içinde (ss. 87-121). Sage.
- Tong, F. (2021). Breaking Down: a critical discourse analysis of John Langdon Down's (1866) classification of people with trisomy 21 (Down syndrome). *Critical Discourse Studies*, 19(6), 648-666. <https://doi.org/10.1080/17405904.2021.1933117>

Van Dijk, T. A. (1998). *Ideology*. Sage.

Wodak, R. & Meyer, M. (2001). *Methods in Critical Discourse Analysis*. Sage.

Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl, M., & Liebhart, K. (1999/2009). *The discursive construction of national identity*. Edinburgh University Press.

Devinim Eylemlerinde Gerçek Anlamın Ötesine Geçmek: Zihin Kuramı Müdahalesinin Çocukların Metaforik İfadeleri İşlemesine Aktarım Etkileri

Fatma Nur Öztürk-Saçkan & Duygu Sarısoy

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ozturkf@metu.edu.tr duyguo@metu.edu.tr

Önceki araştırmalar, metafor işleme yetisi ile zihin kuramı (*theory of mind*) arasında bir ilişki olduğunu gösterse de bu çalışmalar orta çocukluk dönemi (Happé, 1993) ve yetişkinlikle (Rossetti vd., 2018) sınırlı kalmıştır. Ayrıca, bu çalışmalar bu yetiler arasındaki ilişkinin doğasını açıklama konusunda yeterli kanıt sunamamıştır. Bu yetilerin birbirini nasıl etkilediği ve aralarında nedensel bir bağ olup olmadığı konusundaki sorular halen belirsizliğini korumaktadır. Bu nedenle, bu çalışma (i) metafor işleme yetisi ile zihin kuramı arasındaki olumlu ilişkinin, daha önce test edilen gruplardan daha küçük bir yaş grubunda gözlemlenip gözlemlenmediğini ve (ii) 6 haftalık zihin kuramı müdahale programının (*intervention study*) okul öncesi çocuklarda metaforik işlemeyi iyileştirip iyileştirmediğini araştırmayı hedeflemektedir.

Bu araştırma sorularını yanıtlamak için Türkçe konuşan çocuklar (4;00-4;06 ve 5;00-5;06), metafor işleme ve zihin kuramı becerilerini ön-test ve son-test olarak değerlendiren rastgele kontrollü bir çalışmaya katılmıştır. Çalışmada metafor işleme yetileri, jest tabanlı görev (Hülagü & Özge, 2017) ve sözlü açıklama görevi (Özçalışkan, 2005) kullanılarak test edilmiştir. Jest tabanlı görevde, çocuklardan, araştırmacı tarafından kendilerine söylenen devinim eylemi (*motion event*) içeren metaforları (örn., *sevinçten uçmak*, *çenesi düşmek*, vb.) jestlerle konuşmadan canlandırmaları istenmiştir. Bu yöntem, çocukların kısıtlı sözel becerilerinin performanslarına olası bir müdahalesini önlemeyi amaçlamıştır (Pouscoulous & Tomasello, 2020; Vosniadou & Ortony, 1983). Zihin kuramı becerileri ise Wellman ve Liu'nun (2004) Zihin Kuramı Ölçeği ile test edilmiştir. Bu ön testlerin ardından, katılımcılar rastgele iki gruba ayrılmıştır. Deney grubu ($N = 44$), 6 haftalık bir zihin kuramı müdahale programına katılmıştır. Bu eğitim, çocukların zihin durum ifadelerini anlama becerilerini geliştiren hikâyeler ve oyunlar içermektedir (Ornaghi vd., 2011). Görev benzerliğinin aktarım performansı üzerindeki etkisini önlemek için (Hofmann vd., 2016), müdahale çalışması zihin kuramı ölçeğinden farklı tasarlanmıştır. Kontrol grubu ($N=28$) ise 6 hafta boyunca serbest oyun ve hikâye okuma etkinliklerine katılmıştır. Tüm katılımcılar, eğitimler tamamlandıktan sonra metafor ve zihin kuramı testlerini son test olarak tekrar almıştır.

Yapılan regresyon analizleri, her iki yaş grubunda da (i) zihin kuramının hem jest tabanlı ($\beta=-0.51, SE=0.15, p<.01, OR=0.60, \%97.5 CI[0.44,0.81]$) hem de sözlü ($\beta=-0.69, SE=0.15, p<.001, OR=0.51, \%97.5 CI[0.38,0.69]$) görevlerde metafor işlemeyi yordadığını, (ii) zihin kuramı müdahale eğitiminin zihin kuramı becerilerini geliştirdiğini ($\beta=-0.64, SE=0.07, p<.001, OR=0.53, \%97.5 CI[0.46,0.60]$) ve (iii) daha da önemlisi, bu eğitimin metaforik jestleri ($\beta=2.07, SE=0.38, p<.001, OR=7.95, \%97.5 CI[3.81,16.60]$) ve açıklamaları ($\beta=2.14, SE=0.34, p<.001, OR=8.54, \%97.5 CI[4.39,16.59]$) artırdığını ortaya koymuştur. Bulgularımız, önceki çalışmalarda daha büyük yaş grupları için gözlemlenen metafor işleme yetisi ve zihin kuramı arasındaki ilişkiyi okul öncesi çocuklar için de doğrulamıştır. Aktarım etkisi açısından ise, zihin kuramı eğitiminin yalnızca zihin kuramı becerilerini değil, aynı zamanda katılımcıların metafor işleme yetisini de geliştirdiği gözlemlenmiştir.

Anahtar sözcükler: *metafor, zihin kuramı, müdahale eğitimi, jest, aktarım*

Kaynakça

- Happé, F. G. (1993). Communicative competence and theory of mind in autism: A test of relevance theory. *Cognition*, 48(2), 101-119. [https://doi.org/10.1016/0010-0277\(93\)90026-r](https://doi.org/10.1016/0010-0277(93)90026-r)
- Hofmann, S. G., Doan, S. N., Sprung, M., Wilson, A., Ebesutani, C., Andrews, L. A., Curtiss, J., & Harris, P. L. (2016). Training children's theory-of-mind: A meta-analysis of controlled studies. *Cognition*, 150, 200-212. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2016.01.006>
- Hülagü, A., & Özge, D. (2017). Gesturing literal and metaphorical motion events in children and adults [Poster Abstract]. IASCL2017: 14th International Congress for the Study of Child Language, Lyon, France.

- Ornaghi, V., Brockmeier, J., & Gavazzi, I. G. (2011). The role of language games in children's understanding of mental states: A training study. *Journal of Cognition and Development*, 12(2), 239-259. <https://doi.org/10.1080/15248372.2011.563487>
- Özçalışkan, Ş. (2005). On learning to draw the distinction between physical and metaphorical motion: Is metaphor an early emerging cognitive and linguistic capacity?. *Journal of Child Language*, 32(2), 291-318. <https://doi.org/10.1017/s0305000905006884>
- Pouscoulous, N., & Tomasello, M. (2020). Early birds: Metaphor understanding in 3-year-olds. *Journal of Pragmatics*, 156, 160-167. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.05.021>
- Rossetti, I., Brambilla, P., & Papagno, C. (2018). Metaphor comprehension in schizophrenic patients. *Frontiers in Psychology*, 9, 670. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00670>
- Vosniadou, S., & Ortony, A. (1983). The emergence of the literal–metaphorical–anomalous distinction in young children. *Child Development*, 54(1), 154–161. <https://doi.org/10.2307/1129872>
- Wellman, H. M., & Liu, D. (2004). Scaling of theory-of-mind tasks. *Child Development*, 75(2), 523-541. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00691.x>

Türkçe’de Gönderim Değiştiren Ek Var mı?

Furkan Akkurt & Yağız Demir & Kadir Gökğöz & Cem Bozşahin*

Boğaziçi Üniversitesi *Orta Doğu Teknik Üniversitesi

furkan.akkurt@std.bogazici.edu.tr habib.demir@std.bogazici.edu.tr kadir.gokgoz@bogazici.edu.tr
bozsahin@metu.edu.tr

Gönderim değişimi (İngilizcesiyle Switch Reference, SR), Jacobsen’in (1967)’de tanımladığı bir olgudur. Bir dilde, iki cümlenin öznelinin gönderimlerinde fark yaratmak için özelleşmiş biçimbirimler olmasını ifade eder.

Bir dilin SR dili olması için örneğin (1)’de olduğu gibi arka arkaya iki cümlede özne farkı yaratabilmesi yetmemektedir. Bir biçimbirimin bu işlem için özelleşmiş olduğunun belirlenmesi gerekir (çoğu örnekte tespit edildiği gibi, sadece bu işlem için özelleşir); yoksa bu örnekteki gibi özne değişimini her dil yapmaktadır.

(1) Ayşe_i Ahmet’e_j onun_{j/k} hasta olduğunu, _{i/j/k} gelemeyeceğini söyledi.

Mojave tipik bir SR dilidir (-SS: same subject, -DS: different subject, tns: tense); -k ve -m özelleşmiş biçimbirimlerdir:

(2) a. Nya-isvar-**k** i:ma-k
When-sing-**SS** dance-tns
‘When he_i sang, he_i danced’ Langdon & Munro (1979)

b. Nya-isvar-**m** i:ma-k
When-sing-**DS** dance-tns
‘When he_i sang, he_j danced’

Haiman & Munro (1983) derlemesinin de gösterdiği gibi, SR olgusu dilbilim kuramlarında önemli bir yer tutar. -DS olmayan bir dilde -SS’ye bakmanın olguyu anlamamızda yaratacağı bir fark yok gibidir. SR olgusuna bakılırken öne çıkan önemli özellikler şunlardır:

(3)a. SR, coğrafi bir yayılma göstermektedir, örneğin Papua Yeni Gine’de, Uto-Aztek dilleri bölgesinde, Quechua dilleri bölgesinde, ve bir görüşe göre Kuzeydoğu Kafkasya’da (Nichols 1983).

b. SR, eşgüdüm yapılarından, cümle zincirlerinden, eşgüdümsü altsıralamadan (İng. subordinating conjunction) ve altsıralamadan farklı sözdizim-anlam ilişkileri barındırır; bu yapılara indirgenemeyecek gibi gözükmektedir.

c. SR’nin, konu yapılarının ve onların adıyla ilişkisinin özel bir durumu olması mümkündür (Givón 1983), ama bu olasılık SR analizini konu yapılarına indirgemeyecek gibi gözükmektedir, çünkü b’de farklılıkları bu indirgemeyle açıklamak zordur.

SR’nin, bağımsız cümlelerde olduğu örnekleri Ma Manda dilinde görebiliyoruz (Pennington 2016). Bağımsız cümleler için SR yapısının Türkçe’de olduğunu gösteren bir olgu veya çalışma bildiğimiz kadarıyla yoktur. Türkçe’de de SR olgusuna bakmamızın nedeni, SR’nin sadece birden fazla bağımsız cümleli ve önermeli ifadelerde değil, tek önerme içeren cümlelerde de zarf yapılarında özne farklılığı olarak ortaya çıkabilmesidir.

Bir dilde zarf cümlecığının öznesi bağlanılan fiil öbeğinin öznesinden farklılık gösterebiliyorsa, ve bu fark belirgin bir biçimbirime dönüşmüşse, bu dilde de SR olduğu kabul görmektedir. Cole (1983) Quechua dillerinden bu tip örnekler verir (acc: accusative)

(4) a. Lima-ta chaa-ri-**r**, rikaari-shaq amigu-u-ta
Lima-acc arrive-after-**SS** see-future I friend-my-acc
‘After arriving in Lima, I will see my friend.’ (Cole, 1983)

b. Chakra-chaw urya-**pti-i**, Maria pallamu-rqu-n wayta-kuna-ta

field-in work-**DS-1** Maria pick-recent past-3 flower-plural-acc
'While I worked in the field, Maria picked flowers.'

Çalışmamızın amacı Türkçe'deki ulaç-fiil öbeklerinde (İng. converbial phrases, ör. *yaparak*, *yapınca*, *yapıp*) kullanılan bazı ulaçların DS kodlayıp kodlamadığına bakmaktır. SS yapısını ulaç-fiil öbeklerinde görebiliyoruz, ama Türkçe'de SR olgusu vardır diyebilmek için DS ulaçlarının da olması gerekir.

Anahtar sözcükler: tipoloji, sözdizim, biçimbilim, dilbilgisi

Kaynakça

- Cole, Peter. 1983. Switch-reference in two Quechua languages. In Haiman and Munro 1983 , 1–16.
- Givón, Talmy. 1983. Topic continuity in discourse: The functional domain of switch-reference. In Haiman and Munro 1983 , 51–82.
- eds.Haiman, John, and Pamela Munro. 1983. *Switch Reference and Universal Grammar*. John Benjamins.
- Jacobsen, William. 1967. Switch-reference in Hokan-Coahuiltecan. In *Studies in Southwestern Ethnolinguistics*. eds. Dell Hymes and W. Biddle, 238–263. The Hague: Mouton.
- Langdon, Margaret, and Pam Munro. 1979. Subject and (switch)-reference in Yuman. *Folia Linguistica*, 13:321–344.
- Nichols, Johanna. 1983. Switch-reference in the Northeast Caucasus. In Haiman and Munro 1983 , 245–266.
- Pennington, Ryan. 2016. *A Grammar of Ma Manda*. Doctoral Dissertation, James Cook University, Cairns, Australia.

Türkçede Ünsüz Tabanlı Uyum: I-Yayılmı ve Uyumsuzluk Örüntülerinin Başlık Yaklaşımı ile İncelenmesi

Göktuğ Börtlü & Semra Baturay Meral

Selçuk Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi/Helsinki Üniversitesi

goktug.bortlu@selcuk.edu.tr sbaturay@yildiz.edu.tr

Türkçenin ünlü uyumu üzerine birçok çalışma yapılmış olup “uyumsuz” örüntüler alanyazında tartışma konusu olmuştur (Clements ve Sezer, 1982; Denwood, 1998; Polgárdi, 1999). Pöchtrager (2010), içsel uyumsuzlukları **I** ve **U** elementlerine dayandırarak şu kısıtlamalarla ilişkilendirmektedir: (i) *Başsız konumlar herhangi bir sesbilimsel içeriği barındırabilir*; (ii) *I yalnızca baş konumu boş olan sesbilimsel içeriklere yayılır*; (iii) *U yalnızca başsız içeriklere yayılır*. Çalışmamız, Pöchtrager’in ünlü uyumu konusunda önerdiği kısıtlamaları benimseyip ünsüz kaynaklı **I** yayılımının gerçekleştiği çevrelerdeki dışsal uyumsuzluk örüntülerini açıklamak için farklı kısıtlamalar önermeyi amaçlamaktadır.

- (1) a. *sürat-ler* **sürat-lar* f. *vals-ler* **vals-lar*
b. *gol-ler* **gol-lar* g. *alp-ler* **alp-lar*
c. *rab-ler* **rab-lar* e. *harf-ler* **harf-lar*
d. *had-ler* **had-lar* h. *harp-ler* **harp-lar*

(1a-h)’de verilen örneklerde uyumsuzluk olmadığı, ancak ünlüden ünlüye değil, ünsüzden ünlüye element yayılmasının gerçekleştiği düşünülmektedir. Çalışmamızda, kök sonu ünsüzlerin içerdiği **I** elementinin, belirli sesbilimsel kısıtlamalar altında komşu ünlülere yayıldığı savunulmaktadır.

- (2) a. **b o l - l e r** b. **b o l - l a r**
| | | | | |
U - - U - -
A U A A U A
A I
I →

bol [bol] (2a) ve *bol* [boł] (2b) gibi en küçük çiftler incelendiğinde *l* ve *ł* için farklı element yapılarını bulduklarını ve bunun ünlü uyumunun sonuçlarını etkilediği gözlemlenmektedir. Örneğin, [bol] (2a) örneğindeki *l* birimi, |_ (UAI) | yapısına sahip olup **I** elementinin yayılmasına ve ekte [e] sesinin ortaya çıkmasına olanak tanırken [boł] (2b) örneğindeki *ł* birimi, |_ (UA) | yapısına sahip olduğundan **I** elementinin eksikliği nedeniyle ekteki ünlü [a] olarak yüzeyde görünmektedir. Bu örüntü, (1a-h)’de verilen diğer “uyumsuzluk” örnekleri için de geçerlidir. Çalışmamız, (1a-h) örneklerindeki **I** elementini içeren kök sonu ünsüzlerinin, bu elementi içermeyen ünsüzlerden farklılaştığını ve bu farkın, *sürat-ler* vs. *lügat-lar* ve *harp-ler* vs. *eşarp-lar* gibi örneklerde, eklerdeki ünlü değişkenliği üzerinden belirgin bir şekilde ortaya çıktığını göstermektedir.

Çalışmamız, önceki incelemelerden farklı olarak temel savını şu şekilde sunmaktadır: Kök sonu ünsüzündeki **I** elementinin yayılabilmesi için, bulunduğu sesbilimsel içeriğin baş konumunda olmaması ve yayıldığı konumun da baş konumunun boş olması gerekmektedir. Bu kısıtlama, *t/* ve *j* ünsüzlerinde baş konumunda bulunan **I** elementinin, çoğul ekindeki ünlüye yayılmama nedenini açıklamaktadır (3a-b).

- (3) a. **t a t f - l a r** b. **r a j - l a r**
| | | | | |
A ? - A I -
I // A I // A
H A

Buna göre, aşırı yayılmayı engellemek adına çalışmamızda **I** yayılmasının üç kısıtlamaya uyması gerektiği öne sürülmektedir:

- (4) K1: **I** yalnızca başsız ünlülere yayılabilir.
K2: **I** yalnızca kaynak içerikte baş konumunda değilse yayılabilir.
K3: **I** yalnızca sağdaki en yakın ünlüye yayılabilir.

K1, **I** elementinin yalnızca başsız, diğer bir deyişle $|_ (A)|$ ya da $|_ ()|$ yapısına sahip ünlülere yayılmasını sağlamaktadır. K2, **I** elementinin baş konumundayken yayılmasını engellemekte ve K3, **I** yayılmasını yalnızca sağdaki en yakın ünlü dışında bulunan diğer ünlülere yayılmayacağını belirtmektedir. Bu kısıtlamalar, **I**'nin ünsüzlerden yayılabileceği koşulları tanımlarken belirli element ve konumsal gereksinimlerin korunmasına olanak tanımaktadır.

Türkçede ünsüz-ünlü etkileşimlerine yönelik önceki araştırmalarda, özellikle ünsüzler ve ünlü uyumu konularında veri (İskender, 2021) ve kuramsal (Canalis ve Dikmen, 2021) açıdan bazı boşluklar olduğu ve bu alanlarda daha fazla araştırmaya gereksinim duyulduğu gözlemlenmektedir. Çalışmamız, bu boşlukları doldurmayı amaçlamakta ve Balcı'nın (2006) Türkçe ünsüzleri için önerdiği element birleşimleri çerçevesinde, Pöchtrager'in içsel uyum incelemesini dışsal uyuma genişletip yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Ayrıca, ünsüz elementlerinin, özellikle uyumsuz durumlarda ünlü uyumunu nasıl etkilediğini açıklamak için üç kısıtlanmalı bir **I**-yayılma örüntüsü önermektedir.

Anahtar sözcükler: ünsüz tabanlı uyum, I-uyumu, başlılık.

Kaynakça

- Balcı, E. (2006). *A government phonology analysis of Turkish consonants* [Ph.D. Dissertation]. Boğaziçi University.
- Canalis, S., & Dikmen F. (2021). Turkish palatalized consonants and vowel harmony. *Proceedings of the Workshop on Turkic and Languages in Contact with Turkic*, 6, 41–55.
- Clements, G. N., & Sezer, E. (1982). Vowel and consonant disharmony in Turkish. In H. van der Hulst & N. Smith (Eds.), *The structure of phonological representations, part II* (pp. 213–255).
- Denwood, A. (1998). A template for Turkish. *SOAS Working Papers in Linguistics and Phonetics*, 8, 177–190.
- Denwood, A. (2002). Vowel harmony in Government Phonology: Three for the price of one. *Altai Hakpo Journal of the Altaic Society of Korea*, 12, 155–182.
- İskender, H. (2021). A case of absolute neutralization in Turkish: T-Palatalization and its predictability. *Zemin*, 2, 78–111.
- Kabak, B. (2007). Hiatus resolution in Turkish: An underspecification account. *Phonology*, 24(3), 317–360.
- Polgárdi, K. (1998). *Vowel Harmony: An account in terms of Government and Optimality*. Holland Academic Graphics.
- Polgárdi, K. (1999). Vowel harmony and disharmony in Turkish. *The Linguistic Review*, 16(2), 187–204.

Dilsel Çevre ve Habitus İlişkisi: Özel Okullar ve Devlet Okulları Üzerine Bir Karşılaştırma

Gülden Altıntop Taş & Kadri Nazlı

Millî Eğitim Bakanlığı, Dicle Üniversitesi
galtintop@anadolu.edu.tr knazli@dicle.edu.tr

“Dilsel çevre” (linguistic landscape); belirli bir coğrafi alanda kamuya açık olarak kullanılan afiş, levha, tabela, grafiti, trafik işaretleri ve yazılı dilin görünürlüğünü ifade eden tüm gösterge ve simgelerin analizine dayanan ve dilbilim, göstergebilim, sosyoloji, siyaset, ekonomi, eğitim politikası gibi farklı disiplinlerde araştırmalar yapılmasına olanak sağlayan disiplinler arası bir inceleme alanıdır. Bu bağlamda, bu çalışma dilsel çevre kavramını Bourdieu’nun “habitus” perspektifiyle ilişkilendirerek özel okul ve devlet okulu örnekleri üzerinden dilsel çevrenin öğrencilerin habitus farklılıklarına nasıl yansıdığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Habitus kavramı, bireylerin sosyal dünyalarını nasıl algıladıklarını, nasıl davrandıklarını ve toplumsal pozisyonlarını nasıl işgal ettiklerini açıklayan bir teorik çerçeve oluşturmaktadır. Çalışmamızda hem devlet okulları hem de özel okullarda kurumsal kimlik inşasındaki karmaşık süreçler üzerinde okulların dilsel çevresinin etkisini ortaya koymak hedeflenmiştir.

Özel ve devlet okulları arasındaki dilsel çevre farklılıkları, bu okulların toplumsal sınıf yapıları ve kültürel sermaye birikimleri hakkında ipuçları vermekte, öğrencilerin sahip olduğu habitus farklılıklarını okumak için zengin bir kaynak sağlamaktadır. Kültürel sermayenin ve toplumsal pozisyonlarının yansıma alanı olarak karşımıza çıkan okullardaki dilsel çevre üzerine yapılan bu karşılaştırma, eğitim kurumlarının toplumsal sınıf yapılarının ve kültürel sermaye birikimlerinin dilsel çevre üzerindeki etkilerini tespit etmeyi amaçlayan daha geniş ölçekli çalışmalara da öncü olmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma ortaöğretim seviyesinde bir özel okul ve bir devlet okulu ile sınırlandırılmıştır. Büyük ölçekli bir araştırmanın ön aşaması olarak tasarlanan bu çalışmada okullarda bulunan dilsel göstergeler ve simgeler fotoğraflanmış, belgelenen göstergeler içeriklerine göre sınıflandırılmıştır. Dilsel çevreyi oluşturan materyaller işlevlerine göre beş gruba ayrılmıştır: güvenlik önlemleri, iletişim ve değerler, bilgi içerikleri, başarı hedefleri, okul kimliği. Bulgular içeriklerine ve işlevlerine göre içerik analizine ve istatistiksel analize tabi tutulmuş, çıkan sonuçlara göre özel okulların ve devlet okullarının dilsel çevrelerine dair değerlendirmelere yer verilmiştir. Özel okulda okul kimliği dilsel gösterge ve simgelerle vurgulanırken devlet okulunda millî ve kültürel temalar daha belirgin şekilde karşımıza çıkmaktadır. Özel okulda yabancı dil kullanımına daha fazla ağırlık verilirken devlet okulunda değerler eğitime yönelik dilsel unsurların fazlalığı çalışmanın ön bulguları arasında yer almaktadır. Yapılan dilsel çevre değerlendirmeleri habitus kavramının teorik perspektifinde tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: dilsel çevre, Bourdieu, habitus.

Kaynakça

- Backhaus, P. (2009). Rules and Regulations in Linguistic Landscaping: A Comparative Perspective. In E. Shohamy and D. Gorter (eds.), *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery* (pp. 157–172). Routledge: London
- Biró, E. (2016). Learning Schoolscapes in a Minority Setting. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologiae*, 18(1), 1–12.
- K. D. (2012). The Linguistic Landscape of Educational Spaces: Language Revitalization and Schools in Southeastern Estonia. In *Minority Languages in the Linguistic Landscape* (pp. 281–298). Palgrave Macmillan: London.
- Bourdieu, P. (1992) *An Invitation to Reflexive Sociology*. University of Chicago Press: Chicago:
- Bourdieu, P. (1996) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* (Çev: R. Nice), Routledge: London.
- Bourdieu, P. (1997) *Toplumbilim Sorunları* (Çev: Işık Ergüden) Kesit Yayıncılık: İstanbul.

- Bourdieu, P. ve Passeron, J. C. (2014). *Varisler: Öğrenciler ve Kültür* [The inheritors: French Students and Their Relation to Culture.]. (A. Sümer ve L. Ünsaldı Çev.) Heretik Yayınları: Ankara.
- Bourdieu, P. ve Passeron, J. C. (2015). *Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri* [Reproduction in Education, Society And Culture]. (A. Sümer, L. Ünsaldı ve Ö. Akkaya, Çev.). Heretik Yayınları: Ankara.
- Carr, J. R. C. (2019). *Linguistic Landscapes*. Oxford University Press.
- Dagenais, D., Moore, D., Sabatier, C., Lamarre, P., & Armand, F. (2008). *Linguistic Landscape and Language Awareness*. In *Linguistic Landscape* (pp. 293-309).Routledge.
- Gorter, D. (2006a). Further Possibilities for Linguistic Landscape Research. *Linguistic Landscape: A New Approach to Multilingualism*, 81-89.
- Gorter, D. (2006b). Introduction: The Study of The Linguistic Landscape As A New Approach to Multilingualism. *International Journal of Multilingualism*, 3(1), 1-6.
- İnal, D., Bayyurt, Y., Özturhan, M., & Bektaş, S. (2021). Multilingualism in The Linguistic Landscape of Istanbul. *World Englishes*, 40(2), 280-289.
- Kallen, J., Dohnnacha, E., & Wade, K. (2020). Online Linguistic Landscapes: Discourse, Globalization, and Enregisterment. *Reterritorializing Linguistic Landscapes: Questioning Boundaries and Opening Spaces*, 96-116.
- Lee, J. S. (2019). Multilingual Advertising in The Linguistic Landscape of Seoul. *World Englishes*, 38(3), 500-518.
- Rowland, L. (2013). The pedagogical benefits of a linguistic landscape project in Japan. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 16(4), 494- 505.
- Shohamy, E. (2006). *Language policy: Hidden agendas and new approaches*. Routledge.
- Shohamy, E. (2015). LL research as expanding language and language policy. *Linguistic Landscape*, 1(1-2), 152-171.
- Shohamy, E. (2019). Linguistic Landscape After A Decade: An Overview Of Themes, Debates And Future Directions. *Expanding The Linguistic Landscape: Linguistic Diversity, Multimodality And The Use Of Space As A Semiotic Resource*, 25, 37.
- Shohamy, E. G., Rafael, E. B., & Barni, M. (Eds.). (2010). *Linguistic Landscape in The City*. Bristol: Multilingual Matters.
- Solmaz, O. (2023). Linguistic Landscapes Tasks in Global Englishes Teacher Education. *ELT Journal*. Ccad027.
- Szabó, T. P. (2015). The Management of Diversity in Schoolsapes: An Analysis of Hungarian Practices. *Apples: Journal Of Applied Language Studies*, 9(1).

Farklı Yapılardaki Türkçe Birleşik Sözcüklerin Biçimbilimsel İşlenmesi

Hatice Şanlı & Serkan Uygun

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Bahçeşehir Üniversitesi

hatice.sanli@iuc.edu.tr serkan.uygun@bau.edu.tr

Zihinsel sözlükte çok ekli sözcüklerin nasıl işlendiği ve temsil edildiği psikodilbilimsel araştırmalarda oldukça önemli konularından biridir. Biçimbilimsel olarak karmaşık yapıdaki birleşik sözcüklerin işlenmesi konusunda farklı varsayımlar bulunmaktadır. Bileşiklerin işlenme sırasında biçimbirim bileşenlerine ayrıştırıldığını varsayan modellerin (1) yanı sıra, bu sözcüklerin biçimbirim bileşenlerine ayrıştırılmadan, bütünsel olarak listelendiğini kabul eden yaklaşımlar da mevcuttur (2). Hibrit modeller ise işleme sırasında biçimbirimsel ayrıştırma ve bütünsel listeleme yöntemlerinin rekabet halinde olduğunu savunur (3).

Türkçe birleşik sözcüklerin gerçek zamanlı nasıl işlendiğini inceleyen bir çalışmada, birleşik sözcüklerin biçimbirimsel ayrıştırma yöntemiyle işlendiği ve bileşiği oluşturan ikinci (baş) sözcüğün daha güçlü bir hazırlayıcı olduğu tespit edilmiştir (4). Ayrıca, anlamsal olarak geçirimli birleşik sözcüklerde (örneğin, *sonbahar*) iki hazırlayıcı sözcüğün de işlemeye katkıda bulunduğu, ancak birleşik sözcüğü oluşturan sözcüklerden birinin anlamsal geçirimliliğini yitirdiği bileşiklerde (örneğin, *şekerpare / şaheser*) yalnızca ikinci hazırlayıcı sözcüğün işlemeyi hızlandırdığı gözlemlenmiştir. Türkçe birleşik sözcükleri resim isimlendirme testi ile inceleyen bir diğer çalışmada ise, biçimbirimsel olarak ilişkili hazırlayıcı sözcüklerin hedef birleşik sözcüklerin tanınma hızını arttırdığı bulunmuştur (5). Bu bulgular, Türkçe birleşik sözcüklerin biçimbirimsel ayrıştırma yoluyla işlendiğini göstermektedir. Alanyazında Türkçe birleşik sözcüklerin gerçek zamanlı işlenmesi konusunda yapılan çalışmaların sayısı oldukça kısıtlıdır. Bu çalışma, D1 Türkçe konuşucularının iki ad tabanından oluşan eksiz (*babanne*) ve *-(s)I* ekli (*buzdolab-ı*) bileşikleri nasıl işlediklerini ve anlamsal geçirimliliğin işleme örüntüsü üzerindeki etkisini incelemektedir.

68 yetişkin D1 Türkçe konuşucusunun bitişik yazılan birleşik sözcükleri nasıl işlediğini maskelenmiş hazırlama deneyi ile araştıran bu çalışmada birleşik sözcüklerin ilk ve ikinci bileşenin işlemedeki etkisi iki farklı deneyde test edilmiştir. İlk olarak sadece birinci sözcüklerin (örneğin, *babanne-BABA*) ve sonrasında ise sadece ikinci sözcüklerin (örneğin, *babanne-ANNE*) kullanıldığı hazırlayıcı-hedef sözcük çiftlerinden oluşan uyaran listesiyle testler uygulanmıştır. Her bir deneyde uyaran listesi 14 adet anlamsal olarak geçirimli hazırlayıcı-hedef sözcük çifti (örneğin, *buzdolabı-BUZ*), 14 adet anlamsal olarak geçirimsiz hazırlayıcı-hedef sözcük çifti (örneğin, *karakol-KARA*) ve 14 adet örtüşük yazılımlı hazırlayıcı-hedef sözcük çifti içermektedir (örneğin, *bacanak-BACA*). Hazırlayıcı sözcükler 50 milisaniye süreyle katılımcılara gösterilmiş ve katılımcılardan gördükleri harf topluluğunun Türkçe bir sözcük olup olmadığına “Evet” veya “Hayır” tuşlarına basarak karar vermeleri istenmiştir.

Çalışma sonucunda, D1 Türkçe konuşucularının birleşik sözcükleri biçimbirimsel ayrıştırma yöntemiyle, örtüşük yazılımlı sözcükleri ise bütün halinde listeleme yaparak işlediği görülmüştür. Ayrıca, katılımcıların Türkçe birleşik sözcükleri anlamsal bilgiyi sürece dâhil ederek ve anlam temelli bir çözümlenme yaparak işlediği bulunmuştur. Bu bulgu, anlamsal olarak geçirimli birleşik sözcüklerin biçimbirimsel ayrıştırmaya uğradığını ancak anlamsal olarak geçirimsiz birleşik sözcüklerin biçimbirim bileşenlerine ayrılmadan işlendiğini göstermektedir. Son olarak, farklı yapıya sahip eksiz ve *-(s)I* ekli bileşiklerin işleme yönteminde bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir.

Anahtar sözcükler: birleşik sözcük (bileşik), biçimbilimsel işleme, anlamsal geçirimlilik, maskelenmiş hazırlama deneyi, D1 Türkçe

Kaynakça

- Taft, M., & Forster, K. I. (1975). Lexical storage and retrieval of prefixed words. *Journal of verbal learning and verbal behavior*, 14(6), 638-647.
- Butterworth, B. (1983). Lexical representation. İçinde B. Butterworth (Ed.), *Language Production: Development, Writing and Other Language Processes*, pp. 257-294. London: Academic Press

- Schreuder, R., & Baayen, R. H. (1995). Modeling morphological processing. In L. B. Feldman (Ed.), *Morphological Aspects of Language Processing*, Vol. 2, pp. 257-294. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Uygun, S. & Gürel, A. (2017). Türkçe Bileşik Sözcüklerin Biçimbirimsel Olarak İşlenmesi. B. Makaroğlu, İ. P. Bekar & E. A. Akkök (Yay. haz.). 30. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri, ss. 139-146. Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları.
- Özer, S. (2010). *Morphological Priming in Turkish Nominal Compound Processing*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

Yüz Yüze ve Çevrim İçi Etkileşim Ortamlarında İkinci Dil Öğrencilerinin Anlatılarında Jestlerin Edimsel İşlevleri

Himmet Sarıtaş & Şeyda Özçalışkan

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Georgia State Üniversitesi
himmet.saritas@bilgi.edu.tr seyda@gsu.edu

Konuşma ve jest, yalnızca birinci dilde (D1) (McNeill, 1992) değil, aynı zamanda ikinci dilde (D2) de (Gullberg, 2014) iletişimde bir arada kullanılmaktadır. Önceki araştırmalar, D2 öğrencilerinin özellikle anlatı üretimi gibi uzun konuşma bağlamlarında sıkça jest kullandığını göstermektedir (Gullberg, 1998). Araştırmalar, konuşmanın akıcılığının bozulduğu anlarda, özellikle duraksamalar ve kendi ifadelerini onarım anlarında, jest kullanımına ilişkin farklı sonuçlar sunmaktadır (Graziano & Gullberg, 2018). Şimdiye kadar yapılan çalışmalar, bu ilişkinin yüz yüze iletişimde nasıl işlediğine odaklanmış olup, jestlerin çevrim içi üretim bağlamlarında nasıl bir rol oynadığı tam olarak bilinmemektedir.

Bu çalışma, yüz yüze ve çevrim içi iletişim bağlamlarında akıcı olmayan konuşma sırasında jestlerin rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmaya, Türkiye’de yaşayan 20 Türkçe D2 öğrencisi ($M_{yaş} = 21.25$; $SS = 3.94$) ve ABD’de yaşayan 17 İngilizce D2 öğrencisi ($M_{yaş} = 30.47$; $SS = 2.16$) katılmıştır. Tüm katılımcılar, hedef dillerinde B2 seviyesinde yoğun dil eğitimi programlarına kayıtlıdır. Katılımcılar, anadil konuşuru olan bir araştırmacı ile hedef dillerinde (Türkçe veya İngilizce), önce yüz yüze, iki hafta sonra ise Zoom üzerinden çevrim içi olarak görüşme yapmıştır. Her katılımcı, jest üretimini teşvik ettiği bilinen iki kısa çizgi filmi izleyip anlatmıştır. Çevrim içi görüşmelerde de aynı prosedür izlenmiş, ancak ikinci anlatı için farklı bir çizgi film kullanılarak katılımcıların ilgisi canlı tutulmuştur. Tüm anlatılar video olarak kaydedilmiş, konuşmalar CHAT kurallarına göre (MacWhinney, 2000) transkript edilerek jest türlerine (ikonik, ritmik, işaret, sembolik) göre kodlanmıştır (Özçalışkan ve Goldin-Meadow, 2005; Graziano & Gullberg, 2018).

Bulgular hem İngilizce hem de Türkçe D2 öğrencilerinin, yüz yüze ve çevrim içi bağlamlarda sıkça akıcı olmayan konuşma ürettiklerini göstermektedir; konuşmaların %80’i akıcı değildir. Akıcı olmayan konuşmaların büyük çoğunluğu jestlerle desteklenmiştir (yüz yüze: %78; çevrim içi: %74). En yaygın kullanılan jest türü, nesne ve eylemleri temsil eden ikonik jestlerdir (örneğin; boş bir eli öne doğru hareket ettirerek fırlatma eylemini göstermek). İletişim bağlamı (yüz yüze veya çevrim içi) akıcı olmayan konuşma veya jest kullanım oranlarını etkilememiştir; her iki bağlamda da konuşmaların %80’i akıcı değildir ve bu konuşmaların %76’sı jestle eş zamanlı üretilmiştir. Jestlerin konuşmadaki hataları düzeltme, kelime arama ve dilbilgisel hataları hafifletme gibi işlevlerde kullanıldığı görülmüştür. Sonuçlar, jestlerin yalnızca yüz yüze değil, çevrim içi iletişimde de güçlü bir destekleyici araç olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Jestler, ikinci dil edinimi, yüz yüze etkileşim, çevrim içi etkileşim

Kaynakça

- Graziano M. ve Gullberg, M. (2018). When speech stops, gesture stops: Evidence from developmental and crosslinguistic comparisons, *Front. Psychol.*, 9:879, pp:1-17. doi: 10.3389/fpsyg.2018.00879
- Gullberg, M. (2014). Gestures and second language acquisition. In *Body – Language – Communication* (HSK 38.2), C. Müller, A. Cienki, E. Fricke, S. Ladewig, D. McNeill and J. Bressemer, (Eds.), Berlin, Germany: de Gruyter, pp. 1868-1875.
- Gullberg, M. (1998). *Gesture as a communication strategy in second language discourse: A study of learners of French and Swedish*. Lund, Sweden: Lund University Press.
- MacWhinney, B. (2000) “The CHILDES project: Tools for analyzing talk. 3rd Edition, Mahwah, NJ, USA: Lawrence Erlbaum Associates, (2000).
- McNeill, D. (1992). *Hand and mind: What gestures reveal about language and thought*. Chicago, IL, USA: University of Chicago Press.
- Özçalışkan, Ş. ve Goldin-Meadow, S. (2005). Do parents lead their children by the hand? *Journal of Child Language*, 32(3), pp: 481-505, 2005.

İngilizce Konuşma Kulübü Etkileşimlerinde Görev Yönergeleri: Mikro-Analitik Bir İnceleme

İlayda Şahin & Ali Anaç & Betil Eröz

TED Üniversitesi, Amasya Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ilayda.sahin@tedu.edu.tr ali.anac@amasya.edu.tr beroz@metu.edu.tr

Ders dışı dil pratiği için olanak sağlayan konuşma kulüpleri, önceden belirlenmiş bir müfredat olmadan bir araya gelen öğrenenlerin güncel konular üzerine konuşmalar yaptığı ortamlardır. Öğrenenlerin not kaygısı taşımadığı bu tür ortamlardaki iletişimin incelenmesi, konuşma kulüplerindeki yordamsal anlayışın etkileşimsel olarak nasıl yönetildiğine dair değerli bilgiler sunabilir. Önceki çalışmalar (örn., Kasper, 2004; Mori & Hayashi, 2006), katılımcıların sınıf dışı İngilizce pratiğinde etkileşim devamlılığı için kullandıkları onarım stratejileri ve bedensel edimler gibi etkileşimsel kaynaklara odaklanmıştır. Ancak, İngilizce konuşma kulübü alanyazınına bakıldığında, katılımcıların görev yönergelerine dönük yordamsal anlayışı iş birliği içinde sağlama yöntemlerine odaklanan çalışmalar sınırlıdır.

Bu alana katkı sağlamak amacıyla, bu çalışmada bir İngilizce konuşma kulübünde 10-12 hizmet öncesi dil öğretmenin görev yönergelerine dayalı sorunları nasıl yönettiği ve görev akışını nasıl sürdürdüğü ele alınmıştır. Çalışmada mikro-seviyede bakış açısı sunabilmek amacıyla doğal gelişen konuşmalar çokkipli konuşma çözümlemesiyle incelenmiştir. Konuşma çözümlemesi, sosyal eylemlerin etkileşim içindeki düzenini inceler ve Seedhouse'a (2004) göre dört ana prensibi vardır. İlki, etkileşimin her anında bir düzen vardır. İkincisi, etkileşimde yapılan katkılar bağlam tarafından şekillenir (*context-shaped*) ve aynı zamanda bağlamı yeniden oluşturur (*context-renewing*). Üçüncü ilke, hiçbir ayrıntı düzen dışı, tesadüfi ya da alakasız olarak göz ardı edilemez. Son ilke ise, çözümleme aşağıdan yukarıya (*bottom-up*) ve veriye dayalıdır (*data-driven*); veriye önceden belirlenmiş kuramsal varsayımlarla yaklaşılmamalı ya da herhangi bir arka plan ya da bağlamsal bilginin kesinlikle ilgili olduğunu varsayımında bulunulmamalıdır.

Veritabanı, her biri farklı bir moderatör tarafından yönetilen ve haftalık gerçekleşen birer saatlik dört ayrı oturumun video kayıtlarından oluşmaktadır. Bu oturumların her birinin video kayıtları, öncelikle varsayimsız bir bakış açısıyla (*unmotivated looking*; ten Have, 2007) tekrar tekrar izlenmiştir. Daha sonra, ortaya çıkan her bir etkileşimsel kaynağı temsil eden kesitler seçilmiş, sözel unsurlar için Jefferson (2004), bedensel unsurlar için ise Mondada (2016) kullanılarak kesitlerin çeviri yazısı yapılmıştır.

Bulgular, katılımcıların görev yönergeleri kaynaklı sorunları çözmek için üç farklı etkileşimsel kaynağı kullandıklarını göstermiştir: açıklama isteme, görev kurallarını yenileme ve öneride bulunma: 1) Katılımcıların yönergeleri anlamasına dair sorunları çözmek için kısmi ya da tam açıklama istekleri (*requesting clarification*); 2) Moderatörlerin katılımcılarda yordamsal anlayış sorunu belirtisi gözlemlediklerinde görev kurallarını yenilemeler (*revisiting task rules*); 3)

Katılımcıların yordamsal sorunları gidermek için moderatörlere görev yönergelerine dair öneriler sunmaları (*offering a suggestion*). Çoklu konuşmacılı bu sıra-alma çerçevesinde, moderatör ve diğer katılımcıların bu kaynakları eşgüdümlü olarak kullandıkları ve görev yönergeleriyle ilgili sorunların çözümüne iş birliği ile yönelim gösterdikleri görülmüştür. Genel olarak, bu kaynakların katılımcılara ve moderatörlere görev yöngesi bazlı sorunların çözümünde ve etkileşimsel akışın sağlanmasında yardımcı olduğu gözlemlenmiştir.

Bulgularımız, hizmet öncesi İngilizce öğretmenlerinin İngilizce olarak yönerge vermesi ve yordamsal sorunları çözmesine dair içgörüler sunmakta ve bu grubun etkileşimsel becerilerini not kaygısının bulunmadığı sınıf-dışı konuşma ortamlarında incelemenin önemini vurgulamaktadır.

Anahtar sözcükler: etkileşimsel kaynaklar, konuşma çözümlemesi, yordamsal anlayış, konuşma kulübü, hizmet öncesi İngilizce öğretmenleri

Kaynakça

- Jefferson, G. (2004). Glossary of transcript symbols with an introduction. In G. H. Lerner (Ed.), *Pragmatics & Beyond New Series* (Vol. 125, pp. 13–31). John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/pbns.125.02jef>
- Kasper, G. (2004). Participant orientations in German conversation-for-learning. *The Modern Language Journal*, 88(4), 551-567. <https://doi.org/10.1111/j.0026-7902.2004.t01-18-x>

- Mondada, L. (2016). Challenges of multimodality: Language and the body in social interaction. *Journal of Sociolinguistics*, 20(3), 336–366. https://doi.org/10.1111/josl.1_12177
- Mori, J., & Hayashi, M. (2006). The achievement of intersubjectivity through embodied completions: A study of interactions between first and second language speakers. *Applied linguistics*, 27(2), 195-219. <https://doi.org/10.1093/applin/aml014>
- Seedhouse, P. (2004). Conversation analysis methodology. *Language Learning*, 54(S1), 1-54. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9922.2004.00268.x>
- ten Have, P. (2007). *Doing conversation analysis*. SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781849208895>

Arkadaşlar Arasında Bir Sosyalleşme Alanı Olarak Türk Kahvaltı Sofrası: Kahvaltı Konuşmalarında Arkadaşlık Dinamikleri

İpek Çelik Gençer

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ipekcelik959@gmail.com

Bu çalışma, Türkiye bağlamında gerçekleşen kahvaltı etkinliği sırasında doğal olarak ortaya çıkan iletişimsel pratikler aracılığıyla arkadaşlık dinamiklerini incelemektedir. İletişim Etnografisi (Ethnography of communication, Gumperz & Hymes, 1964) ve Söylem Çözümlemesi'ni (Discourse Analysis) birleştiren bütünlük bir çerçeve perspektifinden, doğal etkileşim içeren konuşma verileri; mizah, öyküleme, onarım mekanizmaları, konu yönetimi, çatışma ve çözüm stratejileri, arkadaşlık dinamikleri ve misafirperverlik gibi temel kodlar açısından çözümlenmiştir. Araştırmanın ana sorusu samimi ortam olan kahvaltı masasında doğal olarak gelişen konuşmaların arkadaşlık dinamiklerini nasıl şekillendirdiğidir. Veriler, kahvaltı yapmak üzere bir araya gelen dört yakın arkadaş arasındaki samimi ve etkileşimsel konuşmalardan oluşmaktadır. Toplamda 1 saat 40 dakikalık ses kaydı çözümlenmiştir. Sonuçlar, dayanışmayı güçlendirmek ve kolektif olarak olumlu bir ortam yaratmak amacıyla mizahın ve öykülemenin sıkça kullanıldığını göstermektedir (Coates, 1996; Tannen, 2007). İşbirlikçi öyküleme, anlatıların birlikte inşa edilmesiyle bireysel deneyimlerin grup kimliğiyle hizalanmasını sağlayarak bağları kuvvetlendirmektedir (Ochs & Capps, 2001). Analizler ayrıca, üst üste binen konuşmaların ve onarım mekanizmalarının konuşma akışını sürdürmek, hizalanmayı ve ortak anlayışı güçlendirmek için kullanıldığını ve bu unsurların arkadaşlık dinamiklerini pekiştirmede rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, kültürel bir bağlamda gündelik konuşma biçimi olan yemek zamanı sohbetlerinin, arkadaşlık dinamiklerini güçlendiren bir dayanışma aracı olarak işlev gördüğünü ortaya çıkararak daha geniş bir sosyodilbilimsel fenomenini anlamaya katkı sağlamaktadır. Bu çalışmadan yola çıkarak farklı bağlamlarda yürütülebilecek çalışmalarla arkadaşlık ve aile dinamiklerinin karşılaştırılması da mümkündür.

Anahtar sözcükler: Arkadaşlık dinamikleri, İletişim Etnografisi (EoC), Söylem Çözümlemesi (DA), dayanışma, öyküleme, mizah, günlük konuşma pratikleri

Kaynakça

- Coates, J. (1996). *Women talk: Conversation between women friends*. Blackwell.
- Gumperz, J. J., & Hymes, D. H. (1964). *The ethnography of communication*. Washington, DC: American Anthropological Association.
- Ochs, E., & Capps, L. (2001). *Living narrative: Creating lives in everyday storytelling*. Harvard University Press.
- Tannen, D. (2007). Conversational style: Analyzing talk among friends: New edition. *Conversational Style: Analyzing Talk among Friends: New Edition*, 5(2), 1–244. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195221817.001.000>

Türkçede /h/ ünsüzünün Akustik Örüntüleri: Ses Çevresinin Rolü

İpek Pınar Uzun, Merve Nur Arslan

Atılım Üniversitesi, Ankara Üniversitesi
bekar@ankara.edu.tr merve.arslan@atilim.edu.tr

Akciğer-çıkışlı dünya dillerinde farklı ses çevrelerinde /h/ ünsüzünün, komşu ünlülerle benzer akustik örüntüler içerdiği ve bu ünsüzün üretim sırasında ses çevresindeki ünlülerin eklemleme ve akustik özelliklerine büyük oranda benzerlik gösterebildiği öne sürülmektedir (Chomsky ve Halle, 1968; Ladefoged, 1975; Roach, 1983; Keating, 1988). Türkçede sürtünücü, gırtlaksıl ve ötümsüz olarak sınıflandırılan, ayrıca önses, içses ve sonses konumlarında bulunabilen /h/ ünsüzü, ünlülerarasında yitirilebilir (Selen, 1979; Ergenç, 1989; Mielke, 2002; Ergenç ve Uzun, 2020), komşu ünlülerle benzerlik içeren (Ertan, 2013; Arslan ve Uzun, 2025) ve yarı ünlüleşen (Lieberman, 1977) görünüm taşıyan bir ünsüz olarak betimlenmektedir. Kuramsal yaklaşımlardan yola çıkılarak, bu çalışmada Türkçede /h/ ünsüzünün farklı nitelikte komşu ses çevrelerindeki normalize edilmiş formant sıklığı ve formant geçiş hızlarına özgü akustik örüntülerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, Türkçede önses ve içseste farklı seslemlerde üretilen /h/'nin akustik örüntüleri incelenmiştir.

Sesbilgisel gözlem tekniğinin kullanıldığı bu çalışmanın örneklem grubu, anadili Türkçe ve tekdilli 18-35 yaş aralığındaki 21 (11 Kadın, 10 Erkek) katılımcıdan oluşmaktadır. Sessiz bir kabinde dijital stereo mikrofon kullanılarak, 44.100 Hz oranında Praat Yazılımı (Boersma ve Weenink, 2024) aracılığıyla kaydedilen veriler [adam "X" yazdı] gibi taşıyıcı tümcelerle katılımcılara rastlantısal olarak sunulmuş ve katılımcılardan /h/'yi içeren tümceleri mümkün olduğunca doğal biçimde üretmeleri istenmiştir. Her katılımcı, Türkçede önseste /hÜZ/-/ZÜZ.hÜZ/ ((50×21)×3=3150)), ünlülerarasında /ÜhÜ/ ((64×21)×3=6300)) ve sonseste /ZÜh.ZÜZ/ ((50×21)×3=3150)) olmak üzere üç farklı ses çevresinde üretim gerçekleştirilmiştir. Türkçenin /h/'nin komşu ses çevrelerindeki ünlülerle konumlandığında nasıl bir akustik benzerlik içerdiğini araştıran bu veri setinin hamveri analizi aşamasında Praat yazılımı altında *FormantPro* (Xu ve Gao, 2018) paketi kullanılarak, normalize edilmiş ortalama F1-F2-F3-F2_3 formant sıklığı (Hz), formant geçiş hızları V1-V2-V3-V2_3 (Hz/ms), süre (ms) ve yoğunluk (dB) değerlerine ilişkin hamveri analizleri gerçekleştirilmiştir. Geniş kapsamlı bir veri setinin incelendiği bu çalışmanın istatistiksel veri çözümleme aşamasında R dilinde (R Core Team, 2024) Doğrusal-karma Etkiler Modeli uygulanmış ve Türkçede /h/'nin komşu ünlülerle konumlandığında farklı ses çevrelerindeki akustik değerlerine ilişkin veriler seslem türleri ve cinsiyet etkileşimi bağlamında hesaplanmıştır. Her bir *akustik ölçüt* bağımlı, *seslem türü* ile *cinsiyet* bağımsız, *katılımcı*, *uyaran* seçkisiz değişkenler olarak modellenmiştir: $Akustik\ Ölçüt \sim Seslem\ Türü * Cinsiyet + (1|Katılımcı) + (1|Uyaran)$.

Elde edilen veriler, Türkçede farklı ses çevrelerindeki normalize edilmiş formant sıklıkları ve formant geçiş hızları kullanılarak betimlenen /h/ ünsüzünün içseste yitirilebilir özelliklerinin olmasının yanı sıra, komşu ses çevrelerindeki ünlülere yakın akustik örüntüler içerdiğini ve bu yönleriyle alanyazınla uyumlu olduğunu göstermektedir. Özetle, Türkçede /h/ ünsüzünün akustik örüntüsünün önseste ünlülerarası ve sonses konumlarına göre en düşük ($p<0.05$), ünlülerarasında orta ($p<0.005$) ve sonseste en yüksek ($p<0.001$) düzeyde olduğu gözlenmektedir.

Anahtar Sözcükler: formant, formant geçiş hızı, normalizasyon, ses çevresi

Kaynakça

- Arslan, M.N. ve Uzun, İ.P. (2025). An acoustic analysis of surrounding vowel effects on intervocalic /h/ in Turkish. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (Basımda).
- Chomsky, N. ve Halle, M. (1968). *The Sound Pattern of English*. Harper Row, New York.
- Ergenç, İ. (1989). *Türkiye Türkçesinin görevsel sesbilimi: Sesbirimlere genel bir bakış*. Engin Yayınları.
- Ergenç, İ. ve Uzun, İ.P. (2020). *Türkçenin Ses Dizgesi*. Seçkin Yayıncılık. 2. Baskı.
- Ertan, E. (2013). Spectrographic characteristics of Turkish /h/. *Open Journal of Acoustics*, 03, 97-102. 10.4236/oja.2013.34015.
- Keating, P. A. (1988). Underspecification in Phonetics. *Phonology*, 5(2), 275-292.

- Ladefoged, P. (1975). *A Course in Phonetics*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Lieberman, P. (1977). *Speech physiology and acoustic phonetics: An Introduction*. Macmillan Publishing.
- Mielke, J. (2002). Turkish /h/ deletion: Evidence for the interplay of speech perception and phonology. *ZASPiL*, 28, 55-72.
- Roach, P. (1983). *Phonetics*. Oxford University Press.
- Selen, N. (1979). *Söyleyiş sesbilimi, akustik sesbilim ve Türkiye Türkçesi*. TDK Yayınları.
- Xu, Y. ve Gao, H. (2018). FormantPro as a tool for speech analysis and segmentation. *Revista de Estudos da Linguagem*.

Türkçede Gösterimsel Kaydırma ve Tanıtsallığın Etkileşimi

Kadri Kuram

Bartın Üniversitesi

kadrikuram@bartin.edu.tr

Gösterimseller (indexical), içeriğini sözcenin konuşucu, dinleyici, yer, zaman ve dünya değiştirenlerine bağlanarak alan sözlüksel öğelerdir. Örneğin, birer gösterimsel olan *ben* ve *sen* adıkları her bir konuşma bağlamındaki konuşucu ve dinleyiciye göre farklı bir gösterim ilişkisine sahip olur. (1)deki gibi örneklerden yola çıkan Kaplan (1989) bir gösterimselin sözce ile kurduğu ilişkiyi değiştirebilecek bir operatörün dilde var olmadığını iddia eder. Ana tümcenin öznesi olası bir öncül olmasına rağmen adıl konuşucuyu göstermektedir. Ancak Schlenker (1999) gibi birçok araştırmacı Türkçenin de aralarında bulunduğu dillerde tümleci çekimli bir iç tümce olan kipsel eylemlerin tümlecindeki gösterimsellerin özneye seçimlik veya zorunlu olarak bağlanabildiğini göstermiştir. Bu olguya alanyazında gösterimsel kaydırma (indexical shift) adı verilir. (2)de Türkçede boş özneye gerçekleşen seçimlik kaydırma örneklenmektedir. Dahası, Anand (2006) (3)teki Zazaca örnekten yola çıkarak aynı alan içinde bulunan gösterimsellerin zorunlu olarak birlikte kaydırıldığını (shift together) göstermektedir. Bu görünüm Evrensel Dilbilgisinin – bir değiştiren olarak da olsa – böyle bir operatöre sahip olduğunu göstermektedir.

- (1) Konuşucu; [John thinks [I_i am smart]]
- (2) Konuşucu; [Ahmet_i [Ø_{i,j} çok zekiyim] sanıyor]
- (3) Vizeri Rojda_i Billra_j va [ke ez_i tora_j miradisa]
Dün Rojda Bill'e dedi ki ben sana kızgınım
(Anand 2006: 100)

Konuşucuyla anlamsal bir ilişkili kuran diğer bir dilbilgisel kategori tanıtsallıktır. Tanıtsallık işaretleyicileri konuşucuyu merkezleyerek bilginin kaynağının merkez olduğunu (doğrudan tanıtsallık) veya olmadığını (dolaylı tanıtsallık) gösterir (4). Türkçede tanıtsallık, gösterimseller gibi içe yerleştirilebilir ve merkez noktasını kaydırabilir (Şener 2011). (5)te içe yerleştirilen tanıtsallık ekleri ana tümcenin öznesini merkezleyerek kendi tanıtsallık değerlerine göre merkezin doğrudan ya da dolaylı tanıtsallığını belirlemektedir. Yani Mert'in gidişine şahit olan veya dolaylı gözlemlerle öğrenen Ahmet'tir.

- (4) Knş_i [Mert git-ti_i/miş_i]
- (5) Knş [Ahmet_i [Mert git-ti_i/miş_i] diyor]

(2) ve (5) arasındaki benzerlik bize bu iki olgunun aynı sürecin sonucu olabileceğini sezdirmektedir. Bu çalışma (6)daki örneğin dilbilgisel yargılarından yola çıkarak tanıtsallık kaydırmanın Türkçede seçimlik olan gösterimsel kaydırmayı zorunlu hale getirdiğini gösterecektir. İçe yerleştirilmiş tümcesinde kaydırma yapabilecek iki ögenin bulunduğu bir ana tümcede dört farklı yorumun bulunma olasılığı vardır. Ancak (6a,b)de görüldüğü gibi tümcenin sadece iki yorumu bulunmaktadır: (i) Tanıtsallığın ve gösterimselin özneye kaydırdığı yorum yani atananın ve bunu ikincil bir kaynaktan öğrenenin Mert olduğu yorum (ii) Tanıtsallığın ve gösterimselin konuşucuyu merkezlediği yani atananın konuşucu olduğu ve bu bilgiyi başka bir kaynaktan (olasılıkla Mert'ten) öğrendiği yorum. (6)daki birlikte kaydırma/kaydırmama görünümü tanıtsallığın ve gösterimsellerin öbek yapıda aynı operatöre bağlı olduğuna dair bir kanıt sunmaktadır. Çalışmada bu görünümün kuramsal sonuçları araştırılacağı gibi başka dillerde aksini savunan uslamamalar ve kanıtlar da tartışılacaktır (bkz. Sundaesan 2021, Bylinina ve diğ. 2014).

- (6) a. Knş [Mert_{i,j} [Ø_i nereye atan-mış_j-ım] dedi?]
b. Knş_{i,j} [Mert [Ø_i nereye atan-mış_j-ım] dedi?]

Anahtar sözcükler: gösterimsel, tanıtsal, birlikte kaydırma, söylem-sözdizim

Kaynakça

- Anand, P. (2006). De de se [Yayımlanmamış doktora tezi]. Massachusetts Institute of Technology.
- Bylinina, L., McCready, E. ve Sudo, Y. (2014). The landscape of perspective shifting. Pronouns in embedded context at the syntax-semantics interface'de sunulan bildirinin izleği, Tübingen.

- Kaplan, D. (1989). Demonstratives: An essay on the semantics, logic, metaphysics, and epistemology of demonstratives and other indexicals. Almong, J., Perry, J., Wettstein, H. (Edt.), *Themes from Kaplan* (ss. 481-563). Oxford University Press.
- Schlenker, P. (1999). Propositional attitudes and indexicality: a cross categorial approach [Yayımlanmamış doktora tezi]. Massachusetts Institute of Technology.
- Sundaresan, S. (2021). Shifty attitudes: Indexical shift versus perspectival anaphora. *Annual Review of Linguistics*, 7(1), ss. 235-259.
- Şener, N. (2011). Semantics and pragmatics of evidentials in Turkish. [Yayımlanmamış doktora tezi]. University of Connecticut, Storrs.

Saygın Özneler Üzerine Bazı Gözlemler

Kadri Kuram

Bartın Üniversitesi

kadrikuram@bartin.edu.tr

Anlamsal-söylemsel bir ulam olan saygınlığın dilsel işaretlemesi sözlüksel öğelerle yapılabildiği gibi dilbilgiselleştiği durumlar da gözlemlenmektedir. Örneğin, *sayın*, *muhterem* gibi sözcükler dizisel düzlemde işleyip kültürel farklılıklar gösterirken Japonca, Korece, Bask Dili, Magahi gibi dillerde dizimsel kısıtlılıklar gösteren eklerle işaretlenmektedir (Harada 1976, Kim ve Findlay 2023, Oyharçabal 1993, Alok ve Baker 2022). Konuşucunun merkez (origo) olarak tanındığı bu ulamda görelî sosyal statünün hedefi olan birey dinleyici olması durumunda bu bağımlılık ilişkisine hitap uyumu (allocutive agreement), hakkında konuşulan birey olması durumunda özne/nesne saygınlığı (subject/object honorification) adı verilir. Bu çalışmada, alanyazında ayrıntılı olarak betimlenmiş dillerle karşılaştırılarak Türkçedeki saygın özneler üzerine bir betimleme sunulacaktır. Betimlemeye konu olacak gözlemler şunlardır: (i) Bask dili gibi birçok dilin aksine Türkçede saygınlık dilbilgisel uyuma (sayı uyumuna) bağlıdır ve uyumun olduğu adlaşmış tümcelerde de işaretlenebilir (1). Ancak saygınlık ilişkisi hâlâ konuşucu ve iç tümce öznesi arasında kurulduğu için bu bağlamda saygınlığın içe yerleştirildiği söylenemez (bkz. (ii)). (ii) (2)deki örnekler bu ulamın sadece *de-* eyleminin altında anlamsal olarak içe yerleştirilebildiğini göstermektedir. Sadece (2d)de saygınlık ilişkisi iç tümce öznesi ile ana tümce öznesi arasında kurulmaktadır. Buradan çıkarılabilecek kök olgu (root phenomenon) sonucunu ise (i) numaralı gözlem engellemektedir. (iii) Özne saygınlığının değerlendirme merkezi *de-* eylemi altında, diğer söylem bağlantılı ulamlarla birlikte konuşucudan ana tümce öznesine *kayabilmektedir* (shift). Saygınlık değerlendiricisi (merkez) (3a)da tanıtıllıkla (3b)de gösterimselle (indexical) birlikte ana tümce öznesine kaymakta ya da iki kategori birden konuşucuyu merkez almaktadır. (iv) Türkçede saygın özneler Korece'nin aksine (Kim ve Findlay 2023) anlamsal değil sözdizimsel olarak koşullanır. (4)te saygın kişi özne konumundaki Ad Öbeği içinde bulunmasına rağmen öbeğin başı olmadığı için saygınlık uyumunu tetikleyememektedir. (5)te ise diğer biçim-sözdizimsel ulamlara benzer şekilde, sıralanmış yüklemelerin ikisinde birden görülmesinin zorunlu olduğu anlaşılmaktadır. (v) Ad Öbeği içinde de görülür (6). (vi) Hitap uyumunun aksine (*siz*) üçüncü tekil şahıs adılının çoğullanmasıyla yapılamaz (7a) ancak *kendisi* adılısıyla yapılabilir (7b).

- (1) Ahmet Cumhurbaşkanınının kararnameyi imzaladıklarını haber aldı.
- (2) a. Ali biliyor ki Cumhurbaşkanı kararnameyi hemen imzalayacaklar
b. Ali Cumhurbaşkanı kararnameyi hemen imzalasınlar istiyor
c. Ali Cumhurbaşkanı kararnameyi hemen imzalayacaklar sanıyor
d. Ali Cumhurbaşkanı kararnameyi ne zaman imzalayacaklar diyor?
- (3) a. Mert cumhurbaşkanı kararnameyi imzalamışlar diyor
b. Mert Cumhurbaşkanı beni nereye atayacaklar dedi?
- (4)*Sayın Cumhurbaşkanınının mektubu beklekimizi emrediyorlar
- (5) a. Cumhurbaşkanı hem aradılar hem çiçek gönderdiler
b.*Cumhurbaşkanı hem aradılar hem çiçek gönderdi
c.*Cumhurbaşkanı hem aradı hem çiçek gönderdiler
- (6) Cumhurbaşkanı kararlarını verdiler
- (7) a. Bu tür etkinliklerle ilgilenen tek siyasetçi sayın cumhurbaşkanı.*Bence sadece onlar gelecekler
b. Sayın cumhurbaşkanı gelemediler çünkü kendileri biraz rahatsızlar

Anahtar sözcükler: saygınlık, uyum, içe yerleştirme, kaydırma

Kaynakça

- Alok, D., ve Baker, M. (2022). Person and honorification: Features and interactions in Magahi. *Glossa: A journal of general linguistics*, 7(1), ss. 1-35.
- Harada, S.-I. (1976). Honorifics. Masayoshi Shibatani (edt.), *Syntax 140 and Semantics Vol. 5, Japanese Generative* (ss.499-570). Academic Press, New York.

Kim, Y. ve Findlay, J. Y. (2023). On the 'subject' honorific -si- in Korean. *Proceedings of the Linguistic Society of America*, 8(1), ss. 5534-5534.

Oyharçabal, B. (1993). Verb agreement with non arguments: On allocutive agreement. John Hortiz, U. ve José Ignacio, H. (edt.), *Amsterdam Studies in The Theory And History Of Linguistic Science Series 4* (ss. 89-89). John Benjamins B.V.

Çok Kodlu Metin Kuramı (Polycode Text Theory) ile İlgili Temel Kavramlar ve Terim Sorunu

Mayagül Ergenekon

Yeditepe Üniversitesi

mayagul.ergenekon@yeditepe.edu.tr

Bilgi teknolojilerinin gelişimi, küreselleşme ve bilgi kodlama yöntemlerindeki değişiklikler, metinlerin yorumlanmasında göstergebilimsel yaklaşımının rolünü artırmıştır. Göstergebilimsel yaklaşım çerçevesinde, günümüzde metinler, birbiriyle ilişkili olan, bütünleştirici bir anlam oluşturan ve belirli bir edimsel amaçla alıcılara yöneltilen tek kodlu veya çok kodlu iletişim kaynaklarının bütünü olarak kabul edilmektedir. Çok kodlu metinler, bir metin alanında iki veya daha fazla sözel ve sözel olmayan bileşenin (kodun) bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu araştırmanın amacı, çeşitli göstergebilimsel dizgelerin işaretlerini içeren birleşimsel bir olgu olarak çok modlu (heterojen) metinlerin incelenmesinde var olan modern eğilimleri analiz ederek çok kodlu metin kavramıyla ilgili ortak bir fikri ifade etmek için göstergebilimsel açıdan farklı kodları bir araya getiren metinleri tanımlayan mevcut terimleri gözden geçirmektir. Bu amaçla, çalışmada doküman analizi kullanılmış olup tarama modeli ile çok-modlu ve çok-kodlu metinler ile ilgili Türk ve yabancı dilbilimsel alanyazındaki kaynaklar taranmıştır. Elde edilen bulgulara göre, çok kodlu ve/veya göstergebilimsel olarak heterojen metin çalışmalarının sayıca artması, incelenen olgu için çeşitli adlandırmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır ve dolaylı olarak çok terimlilik sorununu da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda çok modlu metin çalışmaları görece yeni bir alan olduğu için kimi terimlerin kullanımında farklılıklar gözlemlenmektedir ve bu durum çok modlu metinlerin terminolojik dizgesinin hala gelişim aşamasında olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Çok kodlu metin, çok modlu metin, terminoloji, dilbilim, göstergebilim.

Kaynakça

- Bernatskaya, A. A. (2000). K probleme "kreolizatsii" teksta: istoriya i sovremennoe sostoyanie [On the problem of text "creolization": the history and current state]. *Rechevoe Obshchenie: Spetsializirovanny Vestnik*, 3(11), 104-110.
- Bolshakova, L. S. (2008). On "polycode texts." *Vestnik of Samara State University*, (63), 19-24.
- Chernyavskaya, V. E. (2009). Lingvistika teksta. Polikodovost'. Intertekstual'nost'. Interdiskursivnost' [Text linguistics. Polycodedness. Intertextuality. Interdiscursiveness]. Moscow: Librokom.
- Chigaev, D. P. (2008). Creolized lexeme. *Bulletin of Moscow Region State University. Series:Russian Philology*, (2), 82-85.
- Ebzeeva, Y. N. ve Dugalich, N. M. (2018). Methodology for analyzing creolized text of political cartoon in the Arabic and French languages. *RUDN Journal of Studies in Literature and Journalism*, 23(1), 127-133.
- Forceville, C. (2020). *Visual and multimodal communication: applying the relevance principle*. Oxford University Press.
- Garaeva, V. J. ve Vashunina, I. V. (2021). Polycode: creolized text as manipulation means. *EntreLínguas*, 7(1), 232-245.
- Huang, S. Y. (2015). The intersection of multimodality and critical perspective: multimodality as subversion. *Language Learning & Technology*, 19(3), 21-37.
- Jakobson, R. O. (1985). Language in relation to other communication systems. In V.A. Zvegintsev (Ed.), *Selected Works* (ss. 321-334). Moscow: Progress Publ.
- Jewitt, C. ve Kress, G. (2003). *Multimodal literacy*. New York: Peter Lang.
- Kress, G. ve Van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. Oxford Diversity Press.
- Novospasskaya N. V. ve Dugalich N. M. (2022). Terminological system of the polycode text theory. *Russian Language Studies*, 20(3), 298-311.

- Novospasskaya, N. V. ve Zou, H. (2021). The formation of polycode text theory. *RUDN Journal of Language Studies, Semiotics and Semantics*, 12(2), 501–513.
- Parsa, S. (1999). Televizyon göstergebilimi. *Kurgu Dergisi*, (16), 25-24.
- Rıfat, M. (2019). Açıklamalı göstergebilim sözlüğü. Alfa Yayıncılık.
- Oğuz, D. (2020). Orijinal Netflix dizisi “Dark” örnekleriyle görsel-işitsel metinlerde çokkipli metin çözümleme (çevriyazı) yöntemi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 690-708.
- Sentsova, V. A. (2017). The use of the linguodidactical potential of multicode texts in teaching Italian students to a Russian grammar. *Modern Science: Actual Problems of Theory and Practice*, (8), 170–172.
- Sonin, A. G. (2005). Ponimanie polikodovyh tekstov: kognitivnyj aspekt: monografija [Understanding the cognitive aspect of polycode texts. Monograph]. Moscow: Linguistics Institute of RAS.
- Tüfekçi, Ş. (2014). Çok-Modlu eleştiri yöntemi ile bir karma-metin okuması: “Bize kuş dili öğretildi”. *Monograf Journal*, (2), 42-88.
- Zeren Kosal, A. G. (2023). YouTube içeriklerinde hikâye anlatıcılığının multimodal analizi (Yayın 787992) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

MUST Türkçe Derlemi ile Çeviri Bazlı Kelime Hatalarının İncelenmesi Süreci: Derlem Tanıtımı, Yöntemsel Zorluklar ve Çözüm Önerileri

Meltem Muşlu

Gaziantep Üniversitesi
Université catholique de Louvain
meltem.muslu@uclouvain.be

Derlem dilbilim hem çeviri uygulamalarına hem de çeviri kuramına önemli katkılar sunmaktadır. Çeviri uzmanları ve çeviri bilim öğrencileri ve akademisyenler çeviri yaparken derlem yöntemlerinden faydalanmaktadır. Pekçoşkun-Güner'in (2018) de belirttiği gibi 'derlemler, çeviri tümellerinin saptanması yanında, çevirilerde biçem ve yazınsal özelliklerin belirlenmesi, gerçek metin yığımları üzerinde çalışılarak çeviri işlemlerinin gözlemlenmesi, çeviri eleştirisi, çevirmen kararlarının incelenmesinde ve başta özel alan çevirisi derslerinde olmak üzere, çeviri eğitiminde yardımcı araçlar olarak kullanılabilirler' (s.3). Ancak ne yazık ki ülkemizde bu alanda derlem çalışmaları hala çok sınırlıdır. Türkçe öğrenci çevirisi paralel derlem çalışması ilk olarak 2018 yılında Université Catholique de Louvain'e bağlı Centre for English Corpus Linguistics (İngilizce Derlem Dilbilim Merkezi) tarafından başlatılan Multilingual Student Translation (MUST / Çok Dilli Öğrenci Çevirisi Derlemi) projesi kapsamında başlamıştır. MUST hem öğrenci derlemi araştırmalarından hem de derlem tabanlı çeviri çalışmalarından elde edilen iç görüleri birleştiren zengin, standartlaştırılmış üst verilere sahip çok dilli büyük bir öğrenci çeviri derlemi oluşturmayı amaçlayan uluslararası bir projedir. Henüz emekleme aşamasında olan öğrenci çevirisi derlemleri, öğrenci çevirilerinden oluştuğu için hem eğitim hem de çeviri bilimin kesişim noktasındadır (Granger ve Lefer, 2020). Derlemler, Hypal4MUST adlı internet tabanlı bir ara yüz aracılığıyla kullanılabilir. Proje çerçevesinde Çeviri İşaretleme Sistemi (Translation Annotation System / TAS) adı verilen standartlaştırılmış çeviri odaklı bir işaretleme sistemi tasarlanmış ve arayüze dahil edilmiştir. MUST Türkçe, kaynak dilden (İngilizce) erek dile (Türkçe) 365 tane (88.483 kelime) orta ve ileri seviye öğrenci çevirisinden oluşmaktadır. Türkçe derlemlerin sayısı son yıllarda artış gösterse de derlem tabanlı çeviri çalışmaları alanında yöntemsel yol haritaları ve teknik bilgi birikiminin aktarımını sağlayan çalışmalar Türkçe alanyazında yok denecek kadar azdır. Bu çalışmada MUST Türkçe paralel derleminin niceliksel ve niteliksel özellikleri tanıtılacak, derlemin inşası, hizalaması ve hata kodlaması süreçleri ile karşılaşılan zorluklar kelime hataları örnekleri üzerinden ele alınacaktır. Aynı zamanda yeni derlem çalışmaları için çözüm önerileri sunulacak yöntemsel yol haritaları paylaşılacaktır. Bu amaçla, çeviride en çok yapılan sözcüksel hatalar saptanmış, TAS çeviri işaretleme sistemi ile hata kodlamaları yapılmış ve hatalar türlerine göre gruplanmıştır. Elde edilen bulgular, TAS işaretleme sistemine göre en sık yapılan hataların içerik bazlı (content distortion) ve kaynak dil etkili (source language intrusion) hatalar olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: paralel derlem, MUST Türkçe, derlem oluşturma, hata kodlama

Kaynakça

Granger, S., & Lefer, M.A. (2020). The Multilingual student translation corpus: a resource for translation teaching and research. *Language Resources and Evaluation*, 54, 1183-1199. <https://doi.org/10.1007/s10579-020-09485-6>

Pekçoşkun-Güner, S. (2018). *Derlem tabanlı yaklaşımların çeviribilimdeki yeri ve önemi*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sosyal Medyada Dil Kullanımının Sözcüksel Düzeyde Sergilediği Kuşaklar Arası Farklar

Meltem Sargın

Dokuz Eylül Üniversitesi
meltem.sargin@deu.edu.tr

Potansiyel bir dizge olan dil, iletişim bağlamında kullanıcılara yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, ideoloji gibi farklı değişkenlere bağlı olarak farklı seçimler yapma olanağı sunmaktadır. Dolayısıyla aynı dili konuşan kişiler, söz konusu dili farklı biçimlerde kullanmaktadırlar. Farklı dil kullanımlarına yol açan değişkenlerden biri olan yaş, özellikle *kuşak* (nesil, jenerasyon) denilen zaman dilimleri arasında belirgin ve gözlemlenebilir özellikler göstermektedir. Kuşak, 'benzer bir dönemde (aynı 15 yıllık zaman diliminde) doğan, benzer bir yaş ve yaşam evresini paylaşan ve olaylar, eğilimler ve gelişmeler de dahil olmak üzere belirli bir dönem tarafından şekillendirilen insanlar' (McCrindle ve Wolfinger, 2010, s. 8) olarak tanımlanmaktadır. Kuşaklar arası dil kullanım farklılıkları her dönemde dikkat çekici olmakla beraber son zamanlarda hızlı teknolojik değişimlere koşut olarak internet üzerinden gerçekleştirilen iletişimde, özellikle sosyal medya platformlarında daha belirgin ve farkedilir hale gelmiştir. Türkçe alanyazında sosyal medyada dil kullanımına ilişkin çok sayıda çalışma bulunmasına karşın farklı kuşakların dil kullanımını karşılaştıran çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle bu çalışmada 'dijital yerli' olarak adlandırılan Z kuşağı ile 'dijital göçmen' olarak adlandırılan X kuşağının dil kullanımları sözcüksel düzeyde karşılaştırılmaktadır. Bu amaçla, Twitter paylaşımlarında yer alan Z kuşağının dil kullanımlarına özgü sözcük ve sözcük öbekleri derlenmiş daha sonra bu derlemeden bir anket oluşturularak X kuşağına mensup katılımcılardan verilen sözcük ve sözcük öbeklerinin anlamlarını yazmaları istenmiştir. Anketten elde edilen nicel bulgular sonuçların daha net görülmesi ve karşılaştırmaya olanak sağlaması amacıyla yüzdelik oranlara dönüştürülmüştür. Elde edilen bulgulara göre Z kuşağının iletişimde kendilerine özgü bir sözcük dağarcığı oluşturdukları ve X kuşağının büyük ölçüde bu sözcük dağarcığına yabancı olduğu (ankette yer alan 25 sözcük/sözcük öbeğinin 10 tanesini bilme düzeyi %0) ve kuşaklar arası dil kullanım farklılığının giderek daha keskinleştiği saptanmıştır. Sonuç olarak, Z ve X kuşakları arasındaki dilsel farklılıklar, toplumsal değişimlerin bir yansımasıdır ve bu farklılıkların doğru stratejilerle bir zenginlik kaynağına dönüştürülebileceği, karşılıklı anlayış, empati ve dilsel esneklikle, kuşaklar arası iletişimin gelecekte daha sağlıklı bir şekilde sürdürülebileceği öngörülmektedir.

Anahtar sözcükler: dijital dil kullanımı, kuşak, dijital yerli, dijital göçmen

Kaynakça

- Levickaite, R. (2010), Generations X, Y, Z: How social networks form the concept of the world without borders (the case of Lithuania), *Limes: Cultural Regionalistics Journal*, 3(2), 170-183.
- McCrindle, M. & Wolfinger, E. (2010). Generations defined. *Ethos*, 18, 8-13.
- Metallo, C. & Agrifoglio, R. (2015), The effects of generational differences on use of Twitter: An investigation of digital natives and digital immigrants. *Behaviour & Information Technology Journal*, 34(9), 869-881.
- Nguyen, D., Gravel, R., Trieschnigg, D. & Meder, T. (2013). "How old do you think I am?": A study of language and age on Twitter. *Proceedings of the Seventh International AAAI Conference on Weblogs and Social Media*. MIT Media Lab and Microsoft in Cambridge, Massachusetts USA, 439-448.
- Toksöz, S. & Toksöz, İ. (2024). Türkiye'deki üç farklı kuşağın dil eğilimi üzerine yapılmış bir durum çalışması. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 21, 167-184. <https://doi.org/10.46250/kulturder.1445228>.

Konuşma Sınıflarında Dil Kullanımı: Öğretmen Başlatımlı Kelime Arama Dizilerinde Etkileşimsel Dinamiklerin ve Çokkipliliğin İncelenmesi

Merve Nur Yüce & Gamze Kapucu

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi
mervenur.yuce@erbakan.edu.tr gkapucu@aku.edu.tr

Dil değişimi (*language alternation*), çokdilli sınıfların temel bileşenlerinden biri olup, çeşitli etkileşimsel ve öğretimsel amaçları desteklemektedir. İkinci ve yabancı dil öğretimi bağlamında öğretmenlerin kod değiştirimini stratejik kullanımı, dil seçiminin belirli pedagojik hedefleri gerçekleştirmek amacıyla nasıl yapılandırıldığını ortaya koymaktadır. Dilde değişme ve kod değiştirimi (*codeswitching*) kavramları dil öğretimi alanında farklı bağlamlarda incelenmiş olmakla birlikte (örn., Gallager & Colohan, 2014), dilde değişme ve kelime arama etkinliklerinin etkileşimsel düzeyde nasıl işlediğini ele alan çalışmalar sınırlıdır. Çokdilli etkileşimlerde kelime aramalarına ilişkin kapsamlı araştırmalar bulunmaktadır (Dressel, 2020; Tüma & Sherman, 2022) ancak Konuşma Çözümlemesi (KÇ) perspektifinden bakıldığında, Türkçe bağlamında bu tür mikro-analitik yaklaşımlara yeterince yer verilmediği görülmektedir (Duran vd., 2022 hariç).

Bu doğrultuda, 24 hizmet öncesi dil öğretmeni ve dersin öğretim elemanı ile gerçekleştirilen bu çalışmada, interaktif TV programlarını canlandırma sürecinde ortaya çıkan iş birliğine dayalı uygulamaları, katılımcıların sözlü ve sözsüz davranışları incelenerek ele alınmıştır. Yaklaşık 11 saatlik video kayıtlarından oluşan veri seti, İngiliz Dili Eğitimi öğretim programında yer alan Sözlü İletişim Becerileri dersinin altı hafta boyunca kayıt altına alınmasıyla oluşturulmuştur. Sınıf içerisindeki mikro-anların katılımcı merkezli (*emic*) bir bakış açısıyla analiz edildiği bu çalışmada, öğretmenin öğrencilerin ana dilini (D1) pedagojik bir kaynak olarak nasıl kullandığı çokkipli KÇ ile araştırılmıştır. Elde edilen kayıtlar, varsayımsız bakış açısıyla (*unmotivated looking* ten Have, 2007) izlenmiştir. Etkileşim sırasında ortaya çıkan her bir öğeyi temsil eden belirli kesitler seçilmiş ve yazıya dökülmüştür. İlgili kesitlerde yer alan sözel ifadelerin Jefferson (2004) yöntemiyle, bedensel ifadelerin Mondada (2016) sistemine göre çeviri yazısı yapılmıştır. Analiz sürecinde, öğretmenlerin bu tür dil kullanımına ilişkin yaklaşımlarını daha ayrıntılı değerlendirebilmek için uyarılmış geri çağırma görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde, ders sırasında kaydedilen belirli kesitler öğretim elemanına izletilmiş ve anadil kullanımına ilişkin kararlarını, motivasyonlarını ve pedagojik gerekçelerini anlamaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Elde edilen veriler, analiz sürecine katkı sağlayan tamamlayıcı bir veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Sınıf içi video kayıtlarının analizi sonucunda çıkan bulgular, öğretmen girişimli kelime arama dizilerinin stratejik kullanımının iki uygulama etrafında şekillendiğini göstermektedir: (1) D1-Terim İstemi (*L1 term request*) ve (2) D2-Terim Çağrıştırma (*L2 term elicitation*). Analiz, anadil aracılığıyla sağlanan öğrenme desteğinin ve bağlamsal açıdan anlamlı uygulamaların doğal bir bütünlük içinde işlendiğini ve bunların yabancı dil olarak İngilizce (YDİ) sınıflarında iletişimi ve anlamayı geliştirmek için yaygın olarak kullanılan pratikler olduğunu ortaya koymaktadır. Uyarılmış geri çağırma görüşmeleri, öğretmenin anadil kullanımına dair kararlarının genellikle pedagojik amaçlara dayandığını ve bu müdahalelerin yabancı dil sınıflarında öğrencilerin anlam oluşturma süreçlerini destekleyici bir rol oynadığını ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: dil değişimi, YDİ sınıfları, çokkipli konuşma çözümlemesi, D1 entegrasyonu

Kaynakça

- Dressel, D. (2020). Multimodal word searches in collaborative storytelling: On the local mobilization and negotiation of Coparticipation. *Journal of Pragmatics*, 170, 37–54. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2020.08.010>
- Duran, D., Kurhila, S., & Sert, O. (2022). Word search sequences in teacher-student interaction in an English as medium of instruction context. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 25(2), 502–521. <https://doi.org/10.1080/13670050.2019.1703896>
- Gallagher, F., & Colohan, G. (2014). T(w)o and fro: Using the L1 as a language teaching tool in the CLIL classroom. *The Language Learning Journal*, 45(4), 485–498. <https://doi.org/10.1080/09571736.2014.947382>
- Jefferson, G. (2004). Glossary of transcript symbols with an introduction. In G. H. Lerner (Ed.),

- Pragmatics & Beyond New Series (Vol. 125, pp. 13–31). John Benjamins Publishing Company.
<https://doi.org/10.1075/pbns.125.02jef>
- Mondada, L. (2016). Challenges of multimodality: Language and the body in social interaction. *Journal of Sociolinguistics*, 20(3), 336–366. https://doi.org/10.1111/josl.1_12177
- ten Have, P. (2007). *Doing conversation analysis*. SAGE Publications.
<https://doi.org/10.4135/9781849208895>
- Tũma, F., & Sherman, T. (2022). Recruiting help in word searches in L2 peer interaction: A multimodal conversation-analytic study. *Linguistics and Education*, 67, 100999.
<https://doi.org/10.1016/j.linged.2021.100999>

İyelik Biçeminin Dağıtılmış Biçimbilimsel Çözümlemesi

Metehan Eryılmaz & Ömer Demirok

Boğaziçi Üniversitesi

metehan.eryilmaz@bogazici.edu.tr omerfaruk.demirok@bogazici.edu.tr

Alanyazında Türkçe 3. kişi iyelik biçemlerinin -sIn ve -lArIn olduğu ve bu biçemlerin sonundaki *n* sesinin sözcük sonunda silindiği kabul edilmiştir (Erguvanlı Taylan, 2015; Göksel & Kerlake, 2005). Tablo 1’de görülebileceği üzere, iyelik ekinin sözcük sonunda olduğu durum, adın yalın durumda olduğu durumdur.

DURUM	Tekil	Çoğul
YALIN	elma-sı	elma-ları
BELİRTME	elma-sın-ı	elma-ların-ı
TAMLAYAN	elma-sın-ın	elma-ların-ın
YÖNELME	elma-sın-a	elma-ların-a
KALMA	elma-sın-da	elma-ların-da
ÇIKMA	elma-sın-dan	elma-ların-dan

Tablo 1: Türkçe 3. kişi iyelik biçeminin durum ekleriyle dizisi

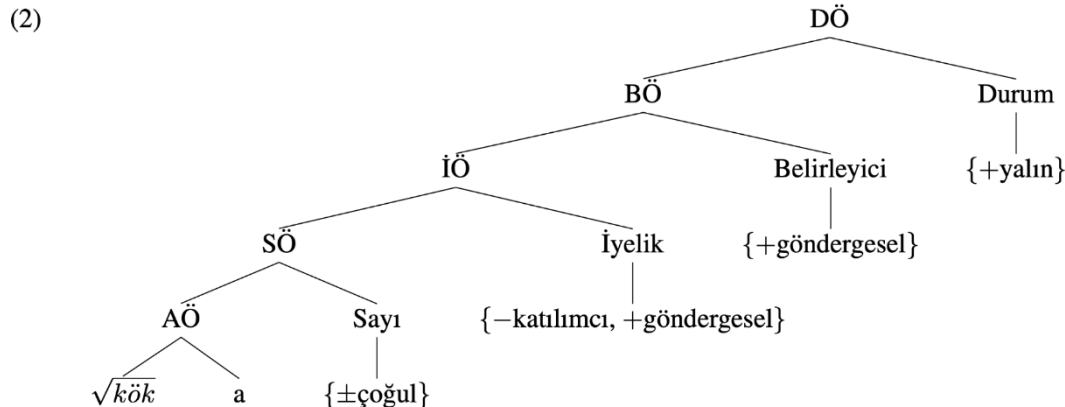
Biz bu çalışmada iyelik ekinin parçası olarak alınan *n* sesinin ayrı bir biçem olduğunu savunarak (1)’de gösterilen ayrıştırmayı öneriyoruz.

- (1) elma-sı-n-ı elma-lar-ı-n-ı
elma-3T.İY-n-BEL elma-Ç-3.İY-n-BEL

Önerdiğimiz -n biçemi sözcük içerisindeki konumu itibarıyla, iyelik eklerinden hemen sonra ve durum eklerinden hemen önce görülmektedir. Ancak İyelik eki taşımayan adlarla ve 1. ve 2. kişi iyelik eki taşıyan adlarla görülmemektedir.

Alanyazında şu → şu-n-u gibi durumlarda görülen -n sesi tarihsel olarak ayrı bir biçem olarak çözümlenmiş ve adıl n’si olarak adlandırılmıştır (bkz. Ergin, 1977; Sultanzade, 2014 ve diğerleri). Biz 3. kişi iyelik eklerinin parçası olduğu düşünülen *n* sesinin de adıl n’si ile aynı biçem olduğunu savunuyor ve özgün bir eşsüremli dilbilgisi çözümü sunuyoruz.

Dağıtılmış Biçimbilim Kuramı (DBK) (*Distributed Morphology*: Halle & Marantz 1993) çerçevesinde, çekim eklerinin ayrı başlara karşılık geldiğini varsayıyoruz. Bu doğrultuda, çekimlenmiş adların (2)’deki gibi (tipolojik veriler ışığında temellendirilmiş) bir yapısı olduğunu savunuyoruz. Konumu itibarıyla -n biçeminin Durum başının hemen altında yer alan Belirleyici (*determiner*) başının karşılığı olduğunu savunuyoruz. DBK biçemlerin [+çoğul] gibi özelliklerle sözdizim bitiminde eşleştirildiğini savunduğundan, Belirleyici’nin neden her zaman -n biçemi ile eşleşmediği sorusu ortaya çıkıyor.

DBK’nın temel varsayımı doğrultusunda, B başının bağlamsal altbiçimlenme gösterdiğini öneriyoruz. Bağlamsal altbiçimlenme kuralları (3)’te verilmiştir.

- (3) a. Belirleyici ↔ -n / [-katılımcı, +göndergesel] ____
b. Belirleyici ↔ ∅
c. BaşSilme Kuralı
Belirleyici → ∅ / ____ [+yalın]
([+yalın] bağlamında B başını sil.)

B başının -n (veya sıfır altbiçimbirim) ile eşleşmesini önleyen (*bleed*) bir BaşSilme (*obliteration*) kuralı öneriyoruz (Arregi & Nevins, 2007). Bu kural, iyelik (kapı-sı → kapı-sı-n-ı), gösterme adıları (bu → bu-n-u) ve diğer adılarda (birbiri → birbiri-n-i) B başının [+yalın] bağlamında sesletimini önlemektedir. B ve D başlarının yapısal bitişiklik göstermediği durumlardaysa, yerellik (*locality*) olmadığından BaşSilme kuralı uygulanamaz. Bu, adılarda yalın durumda da -n bulunabildiğini (bu-n-lar) açıklıyor.

BaşSilme uygulanamayan durumlarda, /-n/ altbiçimbirimini [-katılımcı (*participant*), +göstergesel (*referential*)] bağlamının B başına bitişik olduğu her durumda görüyoruz. Adıllar ve İyelik başı (uyum işlemiyle) bu bağlamı sağlıyorlar. Ancak adıllar ve İyelik başı [+katılımcı] özelliğine sahip olduklarında (1. ve 2. kişide), B başı -n altbiçimbirimle eşleşemediğinden sıfır altbiçimbirimi ile eşleşiyor.

Son olarak, [+göstergesel] özelliğinin adıl olmayan ve iyelik eki de taşımayan adlarda sadece B başında bulunduğunu varsayıyoruz. Dolayısıyla, -n ekinin çıkabileceği bağlam, adıl olmayan ve iyelik eki de taşımayan adlarda asla oluşmadığından, -n ekinin görülmemesini (örnek: ‘araba-da’ anlamında: *araba-n-da) açıklamış oluyoruz.

Özet olarak, bu çalışmada alanyazında adıl n’si olarak adlandırılan sesi eşsüremlili dilbilgisinde ayrı bir biçem olarak ele alıp, Dağıtılmış Biçimbilim Kuramı çerçevesinde bir çözümleme sunduk.

Anahtar sözcükler: iyelik biçemi, dağıtılmış biçimbilim

Kaynakça

- Arregi, K., & Nevins, A. (2007). Obliteration vs. Impoverishment in the Basque g-/z-Constraint. *Penn Working Papers in Linguistics*, 13(1), 1–14.
- Ergin, M. (1977). Türk Dil Bilgisi. Minnetoğlu Yayınları.
- Erguvanlı Taylan, E. (2015). The Phonology and Morphology of Turkish. Boğaziçi University Press.
- Göksel, A., & Kerslake, C. (2005). Turkish, A Comprehensive Grammar. Routledge.
- Halle, M., & Marantz, A. (1993). Distributed Morphology and the Pieces of Inflection. K. Hale & S. Keyser (Eds.), *The View from Building 20* içinde (ss. 111–176). The MIT Press.
- Sultanzade, V. (2014). Zamir n’sinin kaynağı hakkında. *Dil Araştırmaları*, 15(15), 95–104.

Anlatı Bağdaşıklığında Büyük-Yapılar

M. Ozan Bayırlı

Hacettepe Üniversitesi
mustafabayirli@hacettepe.edu.tr

Bu çalışma, Türkçe sözlü anlatılarda bağdaşıklığın büyük-yapılar (ing. macrostructures) (van Dijk, 1980) aracılığıyla nasıl sağlandığını araştırmaktadır. Bağdaşıklık, metindeki anlamların tutarlı bir biçimde bir araya gelmesi olarak tanımlanmakta olup, büyük-yapılar yerel anlamlardan genel anlamlara ulaşılmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle bağdaşıklığın anlaşılması metin anlamının araştırılmasının önemli bir adımıdır. Büyük-yapıların araştırılması özellikle metinlerde açıkça ifade edilmeyen anlamların araştırılmasında sıkça kullanılsa da (Al-Hejini, 2014; Aytaç-Demirçivi, 2023), anlatı çözümlemesi için de verimli bir yöntem ortaya koymaktadır (van Dijk, 1976; van Dijk, 1984).

“Anlatı, geçmiş deneyimi, olayların gerçekleşme sırasıyla örtüşen dilsel ifadeler dizisi oluşturarak aktarma yöntemidir” (Labov ve Waletzky, 1967). Bu araştırma, söyletme yöntemi ile elde edilen 52 anlatıya odaklanmaktadır. Çalışmanın verisini oluşturan anlatılar, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğrencilerine izletilen Armut Öyküsü (Chafe, 1980) aracılığıyla elde edilmiştir. Katılımcılardan izlediklerini filmi anlatmaları istenmiş ve görüşmeler ses kaydı olarak kaydedilmiştir.

Verinin çözümlenmesinde nitel bir yaklaşım benimsenmiştir. Araştırmada, katılımcıların aynı olay örgüsünü aktarsalar da anlatılarını farklı yollarla çerçeveledikleri gözlemlenmiştir. Armut öyküsünde bağdaşıklığın farklı yollarla sağlanabileceği Tannen (1980) tarafından daha önce de ortaya konmuştur. Elde edilen anlatılarda ortaya çıkan bu bağdaşıklık farklarının ortaya konması için büyük-yapı çözümlemesi benimsenmiş ve çözümleme aracılığıyla elde edilen üç büyük-yapı türü betimlenmiştir. Özellikle değerlendirme (ing. evaluation) (Labov, 1972) ifadelerinin kullanımında gözlemlenen farklılıklar bu çeşitliliğin betimlenmesinde dikkat çekmektedir. Gözlemlenen üç bağdaşıklık türü şu şekildedir.

1. Yalın Olay Aktarımı: Anlatıcılar yalnızca olayların sıralı aktarımına odaklanmış, değerlendirme ifadelerine yer verilmemiştir.
2. Film Eleştirisi: Anlatılar, olayların yanı sıra film hakkındaki kişisel yorumlar ve değerlendirmeler içermiştir.
3. Ahlaki Ders Anlatıları: Anlatıcılar, olay örgüsünden ahlaki sonuçlar çıkarmış ve anlatılarını bu dersler etrafında yapılandırmıştır.

Çalışma sonunda, Türkçe Armut Öyküsü anlatılarında bağdaşıklığın farklı olmasının, farklı büyük-yapı stratejileriyle sağlandığını göstermiştir. Özellikle aynı olay örgüsünün aktarılmasına rağmen farklı bağdaşıklık türlerinin oluşması, anlatı çözümlemesinde büyük-yapıların belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece, Türkçe sözlü anlatılarda anlamın bağdaşık bir şekilde kurgulanmasında büyük-yapıların rolü gösterilmektedir.

Anahtar sözcükler: bağdaşıklık, büyük-yapılar, anlatı çözümlemesi, armut öyküsü

Kaynaklar

- Al-Hejin, B. (2014). Covering muslim women: semantic macrostructures in bbc news. *Discourse & Communication*. 9(1). (pp.19-28). Sage
- Aytaç Demirçivi, K. (2023). A critical discourse analysis of the news reports. *Dil Dergisi*, (181), 69–94. <https://doi.org/10.54614/dilder.1347723>
- Chafe, W. L. (Ed.). (1980). *The pear stories: Cognitive, cultural, and linguistic aspects of narrative production*. Ablex Publishing.
- Labov, W., & Waletzky, J. (1967). Narrative analysis: Oral versions of personal experience. In J. Helm (Ed.), *Essays on the verbal and visual arts* (pp. 12–44). University of Washington Press.
- Labov, W. (1972). *Language in the inner city: Studies in the Black English vernacular*. University of Pennsylvania Press.

- Tannen, D. (1980). A comparative analysis of oral narrative strategies: Athenian greek and american english. In W. L. Chafe (Ed.), *The pear stories: Cognitive, cultural, and linguistic aspects of narrative production* (pp. 1-20). Ablex Publishing.
- van Dijk, T. A. (1976). Narrative macrostructures. *Linguistics*, 14(172), 44–67. <https://doi.org/10.1515/ling.1976.14.172.44>
- van Dijk, T. A. (1980). *Macrostructures: An interdisciplinary study of global structures in discourse, interaction, and cognition*. Lawrence Erlbaum.
- van Dijk, T. A. (1984). *Prejudice in discourse: An analysis of ethnic prejudice in cognition and conversation*. John Benjamins.

Türkçede Yapım Eklerinin Biçimbilimsel İşlenmesi: Anlamsal Geçirimsizliğin Etkisi

Mürselin Taşan & Serkan Uygun

İstanbul Medipol Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi

mtasan@medipol.edu.tr serkan.uygun@bau.edu.tr

Psikodilbilim alanında, görsel sözcük tanımının erken aşamalarında biçimbilimsel olarak karmaşık yapıya sahip sözcüklerin işlenmesi üzerine kapsamlı çalışmalar yapılmış olsa da, bu çalışmaların çoğu Hint-Avrupa dillerinde yürütülmüştür ve genellikle çekim eklerinin işlenmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Yapım ekleri ile üretilmiş sözcüklerin biçimbilimsel işlenmesini inceleyen çalışmaların sayısı ise sınırlıdır. Maskelenmiş hazırlama deneyini kullanarak yapım ekleriyle üretilmiş sözcüklerin işlenmesini araştıran çalışmaların deney desenlerinde üç çeşit hazırlayıcı/hedef sözcük grubu kullanılmaktadır. Bunlar anlamsal olarak geçirimsiz (*sevgi – SEV*), anlamsal olarak geçirimsiz (*sucuk – SU*); ve örtüşük yazılımlı (*bulgur – BUL*) sözcüklerdir.

Çeşitli D1 konuşucuları ile gerçekleştirilen çalışmalar, birbirinden farklı sonuçlara ulaşmıştır. Maskelenmiş hazırlama deneyi kullanılarak yapılan çalışmaların bir kısmı önce-biçim görüşünü desteklemektedir (1). Bu çalışmalar, hem anlamsal olarak geçirimsiz hem de anlamsal olarak geçirimsiz sözcüklerin biçimbirim bileşenlerine ayrıştırıldığını ve işleme bakımından aralarında bir fark olmadığını vurgulamaktadır. Diğer yandan, yalnızca anlamsal olarak geçirimsiz sözcüklerde biçimbilimsel ayrıştırma bulan ve anlam temelli bir çözümleme görüşünü destekleyen çalışmalar da mevcuttur (2). Son olarak, bazı çalışmalar ise, anlamsal olarak geçirimsiz sözcüklerin, anlamsal olarak geçirimsiz sözcüklerden istatistiksel olarak daha güçlü bir hazırlanma etkisi elde ettiğini ortaya çıkaran hibrit modeli öne sürmüştür (3).

Bu çalışma, 61 yetişkin D1 Türkçe konuşucusunun yapım ekleriyle üretilmiş sözcükleri gerçek zaman dilimi içerisinde nasıl işlediklerini ve anlamsal geçirimsizliğin işleme üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Çalışmada kullanılan 66 sözcük-kök sözcük çifti, her bir grupta 22 adet olmak üzere üç kategoride sınıflandırılmıştır: (i) anlamsal olarak geçirimsiz sözcükler (*sevgi – SEV*, –gi yapım eki olarak işlev göstermektedir), (ii) anlamsal olarak geçirimsiz sözcükler (*sucuk – SU*, –cuk yapım eki gibi görünmesine rağmen bu işlevi göstermemektedir), (iii) örtüşük yazılımlı sözcükler (*bulgur – BUL*, –gur bir yapım eki değildir). Hazırlayıcı sözcükler, hedef sözcüklerle ilintili (*sevgi – SEV*) veya ilintisiz (*tatlı – SEV*) olarak sunulmuştur. Hazırlayıcı sözcükler 42 milisaniye süreyle katılımcılara gösterilmiş ve katılımcılardan gördükleri harf topluluğunun bir sözcük olup olmadığına “Evet” veya “Hayır” tuşlarına basarak karar vermeleri istenmiştir. Elde edilen veriler lineer çoklu regresyon modeli kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgular, anlamsal olarak geçirimsiz ve geçirimsiz sözcüklerin biçimbilimsel olarak ayrıştırıldığını göstermektedir. Bu da, D1 Türkçe konuşucularının yapım ekleriyle üretilmiş sözcükleri işlerken anlam temelli bir çözümleme yapmadıklarını ve anlamsal bilgiyi biçimbilimsel işleme sürecine dâhil etmediklerini göstermektedir. Aynı zamanda, örtüşük yazılımlı sözcükler ile anlamsal olarak geçirimsiz ve geçirimsiz sözcükler arasında anlamlı bir sözcük grubu ve hazırlayıcı sözcük türü etkileşimi elde edilmiştir. Bu etkileşim, örtüşük yazılımlı sözcüklerin işlenirken biçimbirim bileşenlerine ayrılmadığını, ancak anlamsal olarak geçirimsiz ve geçirimsiz sözcüklerin biçimbilimsel olarak çözümlendiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, yetişkin D1 Türkçe konuşucularının görsel sözcük tanımının erken aşamalarında önce-biçim modelini kullandıkları görülmüştür.

Anahtar sözcükler: biçimbilimsel işleme, anlamsal geçirimsizlik, maskelenmiş hazırlama deneyi, D1 Türkçe, yapım eki

Kaynakça

Rastle, K., & Davis, M. (2008). Morphological decomposition based on the analysis of orthography, *Language and Cognitive Processes*, 23(7-8), 942-971.

Feldman et al. (2009). Early morphological processing is morphosemantic and not simply morpho-orthographic: A violation of form-then-meaning accounts of word recognition, *Psychonomic Bulletin and Review*, 16(4), 684-691.

Diependaele et al., (2011). Fast morphological effects in first and second language word recognition, *Journal of Memory and Language*, 64(4), 344-358.

Türkçede Boş Nesne Yapıları

Nagihan Lüle & Ümit Atlamaz

Boğaziçi Üniversitesi

nagihan.lule@std.bogazici.edu.tr umit.atlamaz@bogazici.edu.tr

Bu çalışmanın amacı, Türkçede boş nesne yapılarının sözdizimsel oluşumlarını incelemektir. Türkçedeki boş nesne yapıları incelendiğinde, hem değişmez kimlik hem değişken kimlik yorumlamalarının olduğu görülmektedir.

- 1) Nazlı annesine sarıldı.
- 2) Aslı da [Nazlı'nın annesine/kendi annesine] sarıldı.

✓değişmez kimlik, ✓değişken kimlik

Bu gözlem, bu yapıların yalnızca adilsil olamayacağını göstermekte ve eksilti çözümlemesinin her iki yorumlamayı da açıklayabileceğine işaret etmektedir (Şener ve Takahashi, 2010).

Boş nesne yapıları iki farklı eksilti türüyle açıklanabilir: üye eksiltisi ve eylem bırakan eylem öbeği eksiltisi (Oku, 1998; Park, 1997; Şener ve Takahashi, 2010; Takahashi, 2008). Bu çalışma, Türkçedeki boş nesne yapılarının hangi eksilti yönteminin ürünü olduğunu test etmeyi amaçlamaktadır.

Üye eksiltisi, bir öbek içinden tek bir üyenin silinmesiyle gerçekleşir. Ancak eylem bırakan eylem öbeği eksiltisinde, öbek içindeki eylem, yapıda daha yüksek bir konuma taşındıktan sonra, geride kalan eylem öbeğinin tamamı silinir. İki çözümleme arasındaki temel fark, silinen öbeklerin büyüklüğüdür. Bu iki çözümleme için en ayırt edici unsurlardan birisi yanöge kapsama testidir. Bu teste göre, boş nesne yapılarının yer aldığı cümlelerde yanöge kapsayan yorumlamalar mümkünse, eksiltiye uğrayan birimin bir üyeden daha büyük olduğu, eylem bırakan eylem öbeği yapısı olduğu anlaşılır.

- 3) Nazlı keki tarife göre pişirdi. Aslıysa _____ pişirmedi.
- 4) Aslı'nın keki kabarmadı.

Yukarıdaki örneklerde, (3)'ün (4) ile takip edilmesi uygundur. Bu uygunluk, ilk cümledeki boşluğun yalnızca *keki* ile doldurulmasının yanı sıra *keki tarife göre* öbeğiyle de doldurulabileceğini gösterir. Oysa bu yorumlama, üye eksiltisi ile mümkün değildir.

- 5) Nazlı sıklıkla saçını örer, Aslı da _____ örer.

Eylem bırakan eksiltinin önemli özelliklerinden biri, (5)'te görülen, özdeşlik gerekliliğidir. Goldberg (2005) başta olmak üzere, eylem bırakan eksilti üzerine yapılan birçok çalışmada, eksilti tümceciği içindeki eylem gövdesi ile öncül tümceciğindeki eylem gövdesi arasında asgari düzeyde özdeşliğin sağlanmasının bu yapının oluşumu için gerekli olduğu iddia edilmiştir.

- 6) Nazlı sıklıkla saçını örer, Aslı da _____ düzleştirir.

Ancak, (6)'da görüldüğü gibi, Türkçede özdeşlik gerekliliği görülmemektedir. Bu örnek özdeşlik gerekliliğini karşılamadığı için üye eksiltisi içerdiği düşünülebilir. Fakat, yanöge kapsayan yorumlamanın varlığı, bu yapının ancak eylem bırakan eylem öbeği eksilti çözümlemesi ile açıklanabileceğini göstermektedir. Bu örnekler ışığında, Türkçede eylem bırakan eylem öbeği eksiltisinin var olduğu ve eksilti tümceciği içindeki eylem gövdesi ile öncül tümceciğindeki eylem gövdesi arasında özdeşlik gerektirmediği sonucuna varılmaktadır. Benzer gözlemler İbranice, Korece ve Japoncada da yapılmıştır (Landau 2023, Oku 1998, Park 1997, Şener ve Takahashi 2010, Takahashi 2014).

Türkçede eylem bırakan eylem öbeği eksiltisinin tanım kümesi, üye eksiltisinin tanım kümesinin üst kümesi olması nedeniyle, Türkçede üye eksiltisinin varlığı sorgulanabilir. Bu konuda, üye eksiltisinin varlığını kanıtlamak amacıyla Şener ve Takahashi (2010), işteşlik adlı içeren yapıların varlığına dayanan bir çözümleme önermiştir.

- 7) a. Can öğrencilerini birbirleriyle tanıştırdı.
b. Meteyse birbirleriyle yarıştırdı.
- 8) *Can birbirleriyle öğrencilerini tanıştırdı.

Şener ve Takahashi'nin çözümlemesine göre, işteşlik adlı, bağlayıcısını *k*-buyuramamaktadır. Bu nedenle, eylem bırakan eylem öbeği eksiltisi açısından değerlendirildiğinde, işteşlik adının da yapıda daha yüksek bir konuma taşınması gerekmektedir. Ancak bu işlem sırasında, adıl bağlayıcısını *k*-buyuracağı için boş nesne yapılarının üye eksiltisi örnekleri olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: sözdizim, eksilti, boş nesne yapıları.

Kaynakça

- Cinque, G. (1999). *Adverbs and functional heads: A cross-linguistic perspective*. Oxford University Press.
- Goldberg, L. M. (2005). *Verb-stranding VP ellipsis: A cross-linguistic study* (PhD dissertation). McGill University.
- Gribanova, V. (2013). Verb-stranding verb phrase ellipsis and the structure of the Russian verbal complex. *Natural Language & Linguistic Theory*, 31 (1), 91–136.
- Landau, I. (2023). Argument ellipsis as external merge after transfer. *Natural Language & Linguistic Theory*, 41(3), 793–845.
- Lipták, A. (2012). V-stranding ellipsis and verbal identity: The role of polarity focus. M. Elenbaas & S. Aalberse (Eds.), *Linguistics in the Netherlands 2012* içinde (pp. 82–96).
- Lipták, A. K. (2022). Response particles and verbal identity. *Journal of Uralic Linguistics*, 1(2), 239–278.
- Oku, S. (1998). *A theory of selection and reconstruction in the Minimalist perspective* (PhD dissertation). University of Connecticut.
- Park, M.-K. (1997). The syntax of VP ellipsis in Korean. *Language Research*, 33(4), 629–648.
- Poole, E. (2017). *Movement and the semantic type of traces* (PhD dissertation). University of Massachusetts, Amherst.
- Saito, M. (2007). Notes on East Asian argument ellipsis. *Language Research*, 43(2), 203–227.
- Şener, S., & Takahashi, D. (2010). Ellipsis of arguments in Japanese and Turkish. *Nanzan Linguistics*, 6(1), 79–99.
- Takahashi, Daiko (2008). Noun phrase ellipsis, Shigeru Miyagawa and Mamoru Saito (eds), *The Oxford handbook of Japanese linguistics* içinde. Oxford: Oxford University Press, 394–422.
- Takahashi, D. (2014). Argument ellipsis, anti-agreement and scrambling. M. Saito (Ed.), *Japanese syntax in comparative perspective* içinde (pp. 88–116). Oxford University Press.

İnternette Gençlik Jargon'un Oluşum Biçimleri (Türkçe, İngilizce, Rusça Örneklerinde)

Nurgül Özdemir

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

nurgul.ozdemir@hbv.edu.tr

Çalışmada sosyo-kültürel değişimlerin bir aynası niteliğinde genç neslin özgün tutumlarını, değerlerini, sosyal dinamiklerini yansıtan gençlik jargonu olgusuna odaklanılmaktadır. Gençlik jargonu; İngilizce, Türkçe ve Rusça dillerinde gençlerin sıklıkla kullandığı modern materyaller (internet) üzerinde karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Uluslararası dil statüsündeki İngilizcenin etkisine maruz kalan gençlik jargonu olgusunun Türkçe ve Rusça dillerine etkisi ve bu diller arasındaki karşılıklı etkileşimi ölçülmek istenmiştir. Gençlik jargonu moda, medya, sosyal medya platformları ve internet etkisi ile sıklıkla değişime uğramakta ve gelişmektedir (McCulloch, 2019: 50). Belirli bir gruba veya alt kültüre ait olmayı temsil eden özel bir ifade biçimidir (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011). Son yıllarda yeni bir edebi tür olarak değerlendirilen internet temelli dil oluşumu pek çok bilimsel çalışmaya kaynak sağlamaktadır, “İnteraktif yazılı söylem”, “e-mail stili”, “elektronik dil”, “netkonuşma” (netspeak) (Baron, 2008:11) gibi sözcüklerle ifade edilir.

Gençlik jargonu, “13-30 yaş arası insanların sosyal lehçesi” (Подрабинек, 1999: 2) olarak tanımlanır. Gençler arasında yaygın kullanılan eski nesil tarafından kullanılsa da çoğu zaman anlaşılan yeni, geleneksel kullanımdan farklı, içeriği sürekli değişen, kişisel gözlemlerle şekillenen, dilsel modanın etkisi altında hızla güncellenen sözcükler gençlik jargonu sınıfında değerlendirilir. Aynı türden çağrışımsal sözcükler, bileşik sözcükler, fonetik benzerlik (Crystal, 2011: 59) biçimlerinde şekillenebilir. Çalışmanın amacı; Türkçe, İngilizce, Rusça gençlik jargonları örneğinde jargonların oluşum biçimlerini, diller arasındaki etkileşimlerini karşılaştırmalı, derlem dilbilimsel bağlamda analiz etmek ve elde edilen verilerin söylem çözümlemesini yapmaktır. Çalışmamızın ilk aşamasında en çok kullanılan Facebook, Instagram ve Twitter sosyal ağlarındaki öğrenci yayınları, yorumları; bunun yanı sıra çeşitli gençlik jargonu sözlükleri (Aktunç, 2023; Грачев, 2006; Кронгауз, 2016; Химик, 2017) taranarak yaygın kullanılan birimler belirlenip her dilden 100'er olmak üzere 300'er sözcüklü jargon derlemi oluşturulmuştur. Söz konusu derlemde Türkçe, İngilizce, Rusça yazılı kaynaklardan dil başına 50'şer örnek olmak üzere toplamda 150 jargon basit rastgele örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Sonraki aşamada, bu listeyi temel alarak elimizdeki jargonları karakterize eden sözcük oluşturma yolları, çalışma kapsamındaki diğer dillerde kullanılıp kullanılmadığı ve kültürel alt anlamları belirlenmiştir.

Gözlem sırasında elde edilen verilerin dilbilimsel analizi; çalışmamıza konu olan jargonlar, özellikle başka dillerden ödünç alınan jargonların sözlüksel-dilbilgisel edinim süreci ele alınmaktadır. İsim, sıfat, zarf gibi evrilmemiş biçimde kalabileceği gibi, fiil aktarımlarında ana dil ‘eklerinin’ yabancı sözcüğe veya yabancı ‘eklerin’ ana dildeki sözcüğe eklenmesi biçiminde aktarılan dile uyum sağladığı gözlemlenir. Ödünçleme yapılan sözcüğün yaygınlaşması, ödünçleme yapmak yerine yeni sözcük üretimi veya biçimsel/anlamsal bakımdan hatalı kullanımlar görülebilir. Böylece gençlik jargonunun; kısaltma, ekleme, ödünçleme, çok anlamlılık, metafor, fonetik taklit gibi biçimlerde şekillendiği söylenebilir. Türkçe jargonların iletişimsel amaçlar (Efeoglu-Ozcan, 2022) doğrultusunda kullanılması; İngilizce'nin küresel gençlik kültüründeki rolü ve Rusça'nın jargonlar üzerindeki post-Sovyet etkisi açık bir biçimde görülür. Bu çalışma, gençlik jargonu bağlamında dilbilimdeki mevcut fikirleri tamamlar, kullanılan jargon niteliğindeki sözcüklerin yenilenme kaynaklarını ve oluşum biçimlerini inceler, elde edilen verilerin kullanıldıkları bağlam kapsamında söylem çözümlemesi yapılır, çalışmaya konu olan Türkçe, İngilizce ve Rusça dillerini konuşan gençlerin evrensel ve geleneksel, kültürel üslup özellikleri gözlemler.

Anahtar sözcükler: Jargon, internet, gençliğin kullandığı jargon, ödünçleme, neologizm.

Kaynakça

Aktunç H. (2023). Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla). İstanbul: YKY.

Efeoglu-Ozcan, E. (2022). The corpus of Turkish Youth Language (CoTY): The compilation and interactional dynamics of a spoken corpus [Unpublished doctoral dissertation]. Middle East Technical University.

Baron, N. S. (2008). Always On: Language in an Online and Mobile World. Oxford, UK.

- McCulloch G. (2019). *Because Internet: Understanding the New Rules of Language*. Riverhead Books.
- Crystal D.(2011). *Internet Linguistics: A Student Guide*. Milton Park, Abingdon ; New York, N.Y. : Routledge.
- Kamile İmer, Ahmet Kocaman ve A. Sumru Özsoy (2011) “*Dilbilim Sözlüğü*” Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Грачев М. А. (2006). *Словарь современного молодёжного жаргона*. Москва: ЕКСМО.
- Кронгауз М. А. (2016). *Словарь Языка Интернета.ru*. Москва: АСТ-ПРЕСС.
- Подрабинек К. П. Много жаргонов, хороших и разных // Русский язык (приложение к газете «Первое сентября»).М., 1999. № 40. С. 2-3.
- Химик, В. В. (2017). Толковый словарь русской разговорно-обиходной речи: В 2 т. Т. 1. А-Н. СПб.: Златоуст.

Türkçede Boş ve Açık Özne Adıllarının Artgönderim Çözümlemeleri: Anlambilimsel Koşullanmanın Rolü³

Oktay Çınar

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

oktay.cinar@medeniyet.edu.tr

Carminati'nin (2002) İtalyancada yürüttüğü deneysel çalışma, boş ve açık özne adlarının öncülleriyle kurduğu artgönderim ilişkilerinin işleme sürecini doğrudan etkilediğini gösteren öncü çalışmalardan biridir. Bu çalışmada, boş adların genellikle özne öncülüne, açık adların ise nesne öncülüne yönelme eğilimi gösterdiği saptanmıştır. Carminati, bu farklılığı açıklamak için Öncül Konumu Stratejisi'ni (ÖKS) öne sürmüştür. ÖKS, öncüllerin hiyerarşik sözdizimsel konumunun artgönderim çözümlemelerinde belirleyici bir rol oynadığını savunur. Buna göre, boş adlar daha yüksek sözdizimsel konumda yer alan özne öncüllerine yönelirken, açık adlar daha düşük konumda yer alan nesne öncüllerine gönderimde bulunur. Ancak, bu stratejinin Türkçedeki geçerliliği henüz kapsamlı bir biçimde araştırılmamıştır. Türkçede ÖKS'nin geçerliliğini test eden çalışmalar, anlambilimsel ipuçları, biçimbilimsel işaretler, söylem bağlamı ve üretim testleri gibi farklı koşullanma araçlarını kullanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkçede boş (Ø) ve açık (o) özne adlarının artgönderim ilişkilerinde anlambilimsel ipuçlarının etkisini incelemektir. Araştırma, Keating vd. (2016) tarafından ÖKS çerçevesinde geliştirilen deneysel tasarımı temel alarak, bu stratejinin Türkçe bağlamında geçerliliğini sorgulamayı hedeflemektedir. Çalışma, şu sorulara yanıt aramaktadır:

1. Boş ve açık özne adlarının artgönderim ilişkileri Türkçede tümce içi bağlamlarda nasıl çözümlenir?
2. Anlambilimsel ipuçları, bu çözümleme sürecinde işleme hızını nasıl etkiler?

Araştırma kapsamında, anadili Türkçe olan 40 katılımcıya çevrimiçi öz-denetimli okuma testi uygulanmıştır. Testte her bir setten bir koşul bulunmaktadır ve öncüller (özne veya nesne) ve adıl türleri (boş veya açık) arasındaki gönderim ilişkisi eşit sayıdadır. Test, yan-ana tümcecik dizilişine sahip karmaşık tümceler ve artgönderimsel adıl-öncül ilişkilerini değerlendiren 16 deneysel tümce seti ile 48 dolgu sorusundan oluşmaktadır. Örnek bir tümce seti aşağıda sunulmuştur:

- (1) a. Şüpheli polis ile yüz yüze geldikten sonra Ø hemen suçunu itiraf etti.
b. Polis şüpheli ile yüz yüze geldikten sonra Ø hemen suçunu itiraf etti.
c. Şüpheli polis ile yüz yüze geldikten sonra o hemen suçunu itiraf etti.
d. Polis şüpheli ile yüz yüze geldikten sonra o hemen suçunu itiraf etti.

Her set, öncülün özne veya nesne olduğu koşulları içermekte ve boş/açık adıl kullanımına göre gruplandırılmaktadır. Test maddelerinin ardından, katılımcıların çevrimdışı yorumlama süreçlerini ölçmek amacıyla kim-tipi anlama soruları yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular, boş adların özne öncülüne yöneldiği koşullarda (1a) tepki sürelerinin daha kısa olduğunu, açık adların nesne öncülüne yöneldiği koşullarda (1d) ise benzer bir işleme avantajı sağladığını ortaya koymaktadır. Ancak, bazı katılımcılarda bulguların şansa bağlı olduğu ve beklenen işleme eğilimlerinin net biçimde gözlemlenmediği tespit edilmiştir. Sonuçlar, Carminati'nin ÖKS modelinin Türkçede geçerli olabileceğine işaret etmekle birlikte, bu stratejinin Türkçedeki geçerliliğini daha güçlü biçimde değerlendirebilmek için diğer koşullanma araçlarını içeren ek deneyler ve üretim testlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: artgönderim çözümleme, boş ve açık adılar, Türkçe, anlambilimsel koşullanma, işleme

Kaynakça

Ariel, M. (1990). *Assessing noun-phrase antecedents*. London: Routledge.

Bel, A., Sagarra, N., Comínguez, J. P., & García-Alcaraz, E. (2016). Transfer and proficiency effects in L2 processing of subject anaphora. *Lingua*, 184, 134–159. <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2016.07.001>

³ Bu çalışma, 324K597 numaralı TÜBİTAK projesi tarafından desteklenmektedir.

- Carminati, M. N. (2002). *The processing of Italian subject pronouns* (PhD dissertation). University of Massachusetts Amherst.
- Chamorro, G. (2018). Offline interpretation of subject pronouns by native speakers of Spanish. *Glossa: A Journal of General Linguistics*, 3(1), 27. <http://doi.org/10.5334/gjgl.256>
- Contemori, C., & Di Domenico, E. (2021). Microvariation in the division of labor between null and overt subject pronouns: The case of Italian and Spanish. *Applied Psycholinguistics*, 1–32. <https://doi.org/10.1017/S0142716421000199>
- Enç, M. (1986). Topic switching and pronominal subjects in Turkish. In D. I. Slobin & K. Zimmer (Eds.), *Studies in Turkish linguistics* (pp. 195–208). Amsterdam: John Benjamins.
- Erguvanlı-Taylan, E. (1986). Pronominal versus zero representation of anaphora. In D. Slobin & K. Zimmer (Eds.), *Studies in Turkish Linguistics* (pp. 209–231). Philadelphia: John Benjamins.
- Filiaci, F., Sorace, A., & Carreiras, M. (2014). Anaphoric biases of null and overt subjects in Italian and Spanish: A cross-linguistic comparison. *Language, Cognition and Neuroscience*, 29(7), 825–843. <https://doi.org/10.1080/01690965.2013.801502>
- Givon, T. (1983). Topic continuity in discourse: A quantitative cross-language study. In T. Givon (Ed.), *Topic continuity in discourse: An introduction* (pp. 1–42). Amsterdam: John Benjamins.
- Gundel, J. K., Hedberg, N., & Zacharski, R. (1993). Cognitive status and the form of referring expressions in discourse. *Language*, 69(2), 274–307. <https://doi.org/10.2307/416535>
- İşsever, S., & Aydın, Ö. (2012). Anti-subject orientation in Turkish. In I. Özyıldırım, N. Büyükkantarçioğlu, E. Yarar, & E. Alpaslan (Eds.), *1972–2012: 40. yıl yazıları* (pp. 42–63). Ankara: Hacettepe University Press.
- Keating, G. D., Jegerski, J., & VanPatten, B. (2016). Online processing of subject pronouns in monolingual and heritage bilingual speakers of Mexican Spanish. *Bilingualism: Language and Cognition*, 19(1), 36–49. <https://doi.org/10.1017/S1366728914000418>
- Kornfilt, J. (1997). *Turkish*. London: Routledge.
- Özsoy, A. S. (1992). Türkçe’de eşgönderge örüntüsü. *Dilbilim Araştırmaları 1992*, 77–85.
- Schimke, S., & Colonna, S. (2016). Native and nonnative interpretation of pronominal forms: Evidence from French and Turkish. *Studies in Second Language Acquisition*, 38(1), 131–162. <https://doi.org/10.1017/S0272263115000303>
- Sezer, F. E. (1991). *Issues in Turkish syntax* (PhD thesis). Harvard University.
- Turan, Ü. D. (1995). *Null vs. overt subjects in Turkish discourse: A Centering analysis* (PhD thesis). Pennsylvania University.

Türkçede Artgönderim Çözümleme ve Örtük Nedensellik: Durum Eylemleri Üzerine Bir İnceleme

Oktay Çınar

İstanbul Medeniyet Üniversitesi
oktay.cinar@medeniyet.edu.tr

Artgönderim ifadeleri, tekrarlı adlar, açık adılar ve boş adılar gibi biçimlerle söylemde bağdaşıklıkla sağlanmasında kritik bir rol oynar. Ancak, bu ifadelerin dağılımı rastlantısal değildir; farklı varsayımlar, artgönderim ifadelerinin nasıl yorumlandığını, işlemlendiğini ve üretildiğini açıklamaya çalışmaktadır. Örneğin, *Öncül Konumu Stratejisi* (Carminati, 2002), boş adıların özne öncüllere yönelim gösterdiğini ve bu bağlamlarda daha hızlı işlemlendiğini, açık adıların ise nesne öncüllere yöneldiğini ve nesne öncüllü bağlamlarda daha hızlı işlemlendiğini öne sürmektedir. Bu bağlamda, mevcut çalışma, bu varsayımın Türkçede geçerli olup olmadığını üretim boyutunda incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, ana dili Türkçe olan konuşucuların uyarıcı-deneyimleyici (UD; örn., *heyecanlandırmak, kızdırmak*) ve deneyimleyici-uyarıcı (DU; örn., *sevmek, sinirlenmek*) duygu durumu bildiren eylemleri içeren tümcelerde artgönderim çözümlerini nasıl gerçekleştirdiğini ele almaktadır.

Çalışmada, örtük nedensellik bildiren kişilerarası durum eylemleri kullanılmıştır, çünkü bu eylemler özne veya nesneye yönelik belirgin bir yönelim sergileyerek artgönderim çözümlenmesini doğrudan etkilemektedir. Örneğin, UD eylemleri genellikle özneyi nedensel olarak daha belirgin hale getirirken, DU eylemleri nesneye yönelik bir nedensellik gönderimi içermektedir. Bu yönelimler, artgönderim ifadelerinin nasıl şekillendiğini anlama açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Bu kapsamda, 70 ana dili Türkçe olan katılımcı, 28 UD ve 28 DU eylem içeren, tümce içindeki anlatıcının cinsiyetinin dengeli olduğu 28 dolgu tümcesiyle desteklenen bir tümce tamamlama testine katıldı. Katılımcılara *Ali Ayşe'yi korkuttu, çünkü ...* veya *Ayşe Selim'den korktu, çünkü ...* gibi tümceler verildi ve bunları doğal bir şekilde tamamlamaları istendi. Yanıtlar, katılımcıların nedenselliği belirtmek için boş adıl, açık adıl, tekrarlı ad veya başka bir biçim kullanıp kullanmadığına göre sınıflandırıldı. Sonuçlar, katılımcıların UD eylemleri içeren tümcelerde büyük ölçüde boş adıları tercih ettiğini ve özne yanlı artgönderim çözümlenmesini desteklediğini göstermektedir. Ancak, DU eylemleri içeren tümcelerde katılımcıların yanıtları daha fazla çeşitlilik sergiledi: Boş adılar hala sık kullanılsa da, açık adıl *o* ve tekrarlı adlar da önemli ölçüde ortaya çıktı. Bu durum, nesne yanlı eylemlerin daha geniş bir artgönderim seçimine izin verdiğini göstermektedir. Bu bulgular, Türkçede örtük nedenselliğin artgönderim çözümlenmesini etkilediğine dair önemli kanıtlar sunmaktadır. Elde edilen sonuçlar, özne yanlı eylemlerin daha tutarlı bir şekilde boş adıl kullanımına yol açtığını, nesne yanlı eylemlerin ise daha esnek bir gönderim seçimine izin verdiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar sözcükler: örtük nedensellik, durum eylemleri, artgönderim çözümleme, Türkçe, tümce tamamlama testi

Kaynakça

- Ariel, M. (1990). *Assessing noun-phrase antecedents*. London: Routledge.
- Carminati, M. N. (2002). *The processing of Italian subject pronouns* (PhD dissertation). University of Massachusetts Amherst.
- Contemori, C., & Di Domenico, E. (2021). Microvariation in the division of labor between null and overt subject pronouns: The case of Italian and Spanish. *Applied Psycholinguistics*, 1–32. <https://doi.org/10.1017/S0142716421000199>
- Enç, M. (1986). Topic switching and pronominal subjects in Turkish. In D. I. Slobin & K. Zimmer (Eds.), *Studies in Turkish linguistics* (pp. 195–208). Amsterdam: John Benjamins.
- Erguvanlı-Taylan, E. (1986). Pronominal versus zero representation of anaphora. In D. Slobin & K. Zimmer (Eds.), *Studies in Turkish Linguistics* (pp. 209–231). Philadelphia: John Benjamins.
- Filiaci, F., Sorace, A., & Carreiras, M. (2014). Anaphoric biases of null and overt subjects in Italian and Spanish: A cross-linguistic comparison. *Language, Cognition and Neuroscience*, 29(7), 825–843. <https://doi.org/10.1080/01690965.2013.801502>

- Garvey, C., & Caramazza, A. (1974). Implicit causality in verbs. *Linguistic Inquiry*, 5(3), 459–464. <https://www.jstor.org/stable/4177835>
- Givon, T. (1983). Topic continuity in discourse: A quantitative cross-language study. In T. Givon (Ed.), *Topic continuity in discourse: An introduction* (pp. 1–42). Amsterdam: John Benjamins.
- Goikoetxea, E., Pascual, G., & Acha, J. (2008). Normative study of the implicit causality of 100 interpersonal verbs in Spanish. *Behavior Research Methods*, 40(3), 760–772. <https://doi.org/10.3758/BRM.40.3.760>
- Gundel, J. K., Hedberg, N., & Zacharski, R. (1993). Cognitive status and the form of referring expressions in discourse. *Language*, 69(2), 274–307. <https://doi.org/10.2307/416535>
- Kehler, A., Kertz, L., Rohde, H., & Elman, J. L. (2008). Coherence and coreference revisited. *Journal of Semantics*, 25(1), 1–44.
- Özsoy, A. S. (1992). Türkçe’de eşgönderge örüntüsü. *Dilbilim Araştırmaları 1992*, 77–85.
- Schimke, S., & Colonna, S. (2016). Native and nonnative interpretation of pronominal forms: Evidence from French and Turkish. *Studies in Second Language Acquisition*, 38(1), 131–162. <https://doi.org/10.1017/S0272263115000303>
- Solstad, T., & Bott, O. (2022). On the nature of implicit causality and consequentiality: The case of psychological verbs. *Language, Cognition and Neuroscience*, 37(10), 1311–1340. <https://doi.org/10.1080/23273798.2022.2069277>
- Turan, Ü. D. (1995). *Null vs. overt subjects in Turkish discourse: A Centering analysis* (PhD thesis). Pennsylvania University.

Tipolojik Olarak Farklı Diller Arasında Yapısal Hazırlama: Sözdizimsel Uyumluluğa Deneysel Bir Bakış

Orhan Demir & Merve Uygur

Başkent Üniversitesi

orhandemir@baskent.edu.tr merveyaygin@baskent.edu.tr

Diller arası yapısal hazırlamanın (*İng.* cross-linguistic structural priming) özellikleri ve sınırları uzun süredir tartışılmakta olup, bu olguyu tanımlamak, açıklamak ve kuramsallaştırmak amacıyla birçok çalışma yürütülmüştür. Bu çalışmalar sonucunda, birinci dil (D1) ve ikinci dildeki (D2) yapısal temsiller arasındaki bağlantıların biçimi, gücü ve yönlülüğü açısından farklılık gösteren dikkate değer hipotezler öne sürülmüştür (örn. Hartsuiker vd., 2004; Kantola & Van Gompel, 2011; Schoonbaert vd., 2007). Yöntemsel yaklaşımların ve araştırılan dil çiftlerinin çeşitlendirilmesi gerekliliği göz önüne alındığında, bu çalışma, nispeten az araştırılmış bir alan olan sözlü çevirinin başlangıç ve sonraki aşamalarında nispeten serbest sözcük dizilimli ve zengin biçimbilgisine sahip bir dil (Türkçe) ile sözdizimsel kurallara daha çok dayalı ve biçimbilgisi daha az zengin bir dil (İngilizce) arasındaki yapısal hazırlama etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda, Maier vd. (2017) tarafından tasarlanan hızlandırılmış çeviri görevinin uyarlandığı iki çevrim içi deney gerçekleştirilmiştir. İlk deneyde, dilbilgisel işleme ve çeviri stratejilerindeki olası zaman temelli farkları gözlemlemek amacıyla kaynak dildeki tümcelere maruz kalma süresi (SOA) bir değişken olarak kullanılmıştır (1400 ms ve 3000 ms). Bu çeviri görevinin deneysel öğeleri, hedef dilde uyumlu ve uyumsuz alternatifleri mevcut olan belirteç yerleştirme tümcelerinden oluşmuştur. (örn., *Cenk dikkatlice ödevini yaptı, Cenk ödevini dikkatlice yaptı*). D2’de ileri düzeyde yetkin katılımcılar, ekranda kısa bir süre gözükken tümceleri D1’den (Türkçe) D2’ye (İngilizce) sözlü olarak çevirmiştir. İkinci deneyde, yapısal hazırlama etkisinin her iki yönde de geçerli olup olmadığını sınamak için aynı yapıların ters yönde çevirisi (D2’den D1’e) gerçekleştirilmiştir. Bu çeviri görevinde, ilk deneyde olduğu gibi, hedef dilde uyumlu ve uyumsuz alternatifleri olan zarf yerleştirme tümceleri kullanılmıştır (örn., *Jack carefully did his homework, Jack did his homework carefully*). İki deney arasında doğrudan bir karşılaştırma yapabilmek ve katılımcılar arası değişkenliği en aza indirmek amacıyla, ilk deneyin katılımcıları en az bir aylık bir aradan sonra bu deneye alınmıştır. Çevrim dışı ve çevrim içi bulgulardan elde edilen sonuçlar, yapısal uyumun ve SOA’nın işleme sürecinin başlangıç ve son aşamalarında anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Yapısal farklılıklardan bağımsız olarak, anlama ve üretim süreçlerinde çeviri yönünün (D1’den D2’ye veya D2’den D1’e) kayda değer bir etkisi gözlemlenmemiştir. Bununla birlikte, detaylı analizler, çeviride yapısal hazırlama etkisinde çeviri deneyiminin rolünü ortaya koymuştur.

Anahtar sözcükler: yapısal hazırlama, zarf yerleştirme, çeviri, Türkçe-İngilizce, tipoloji

Kaynakça

- Hartsuiker, R. J., Pickering, M. J., & Veltkamp, E. (2004). Is syntax separate or shared between languages? *Psychological Science*, 15(6), 409–414.
- Kantola, L., & Van Gompel, R. P. G. (2011). Between- and within-language priming is the same: evidence for shared bilingual syntactic representations. *Memory & Cognition*, 39(2), 276–90.
- Maier, R. M., Pickering, M. J., & Hartsuiker, R. J. (2017). Does translation involve structural priming? *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 70(8), 1575–1589.
- Schoonbaert, S., Hartsuiker, R. J., & Pickering, M. J. (2007). The representation of lexical and syntactic information in bilinguals: Evidence from syntactic priming. *Journal of Memory and Language*, 56(2), 153–171.

C1 Seviyesi Türkçe Yazılı Üretimlerde Üstsöylem Belirleyicilerinin İşlevi: Dilbilim Temelli Bir Analiz

Özlem Tarcan & Nursel Tan Elmas

Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi
ozlem3@gmail.com nurselelmas@gmail.com

Akademik metinlerde üstsöylem belirleyicilerinin (metadiscourse markers) rolü, metnin içeriğini düzenlemek ve okuyucuyla etkileşimi sağlamak açısından kritik bir işlev üstlenmektedir. Üstsöylem, yazarın metindeki söylemini yapılandırmak, okuyucunun anlamlandırma sürecini yönlendirmek ve metnin retorik yapısını belirginleştirmek için kullandığı dilsel unsurlardan oluşur. Bu bağlamda yazar tarafından kullanılan üstsöylem öğeleri, okuyucu topluluğunun metni kavrayabilmesi ve metnin anlamsal yapısına uyum sağlayabilmesi için temel bir araç olarak işlev görmektedir.

Akademik yazının doğası gereği, bilginin aktarımı yalnızca nesnel bir süreç değil aynı zamanda sosyal ve etkileşimsel bir yapıdadır (Uzun, 2001). Akademik metinlerin hem önermesel hem de kişilerarası boyutu dikkate alındığında yazarın okuyucuyu ikna etmek amacıyla yaptığı dilsel seçimler önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, akademik metinlerde kullanılan söylem stratejileri, bilgilendirme (*informing*) ve ikna (*persuasion*) ekseninde şekillenmektedir (Hyland, 2008). Üstsöylem belirleyicileri ise yazarın söylemine yön vererek, okuyucuyu metne dâhil etme ve belirli bir söylem topluluğuna aidiyet gösterme imkânı tanımaktadır.

Üstsöylem belirleyicileri doğrudan metnin içeriğiyle ilgili olmasa da yazarın okuyucuyla kurduğu iletişimde metni anlaşılır ve takip edilebilir kılmak açısından büyük bir öneme sahiptir (Kurudayıoğlu, 2020). Özellikle akademik dil öğretiminde üstsöylem kullanımı, dilin işleme süreçlerinde önemli bir rol oynayarak bilimsel söylemin etkili bir şekilde inşa edilmesine katkı sağlamaktadır.

Bu bağlamda bu çalışmada, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen dil kullanıcılarının/öğrencilerin yazılı metinlerinde üstsöylem belirleyicilerini nasıl konumlandıkları incelenmiştir. Çalışma kapsamında Hyland'ın Üstsöylem Belirleyicileri Taksonomisi temel alınmıştır (Hyland, 2005). Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin akademik bir metin oluştururken üstsöylem belirleyicileri kullanıp kullanmadıklarının, eğer kullanıyorsa hangi üstsöylem belirleyicilerini kullandıklarının betimlenmesidir. Bunun yanı sıra üstsöylem belirleyicilerinin kullanımının hangi bilişsel stratejiler doğrultusunda kullanıldığını saptamak da çalışmanın ikincil amaçları arasındadır. Çalışmada, Yunus Emre Enstitüsü tarafından geliştirilen Türkçe Yeterlik Sınavı'nda (TYS) başarılı olarak C1 düzeylerinde belge almaya hak kazanan 2020-2025 yılları arasındaki 50 sınav katılımcısının yazma performanslarından oluşan bir derlem kullanılmıştır. Araştırmanın sayısal verileri, Antconc 4.3 kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın bulguları, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen dil kullanıcılarının akademik metin oluştururken üstsöylem belirleyicilerini nasıl kullandığını ortaya koymaktadır. Bu veriler, akademik Türkçe öğretiminde üstsöylem belirleyicilerinin daha bilinçli ve etkin kullanımını teşvik etmek için öğretim materyallerinin geliştirilmesine, yazma becerilerinin güçlendirilmesine ve akademik söylem farkındalığının artırılmasına yardımcı olacaktır.

Anahtar sözcükler: Akademik Türkçe, yabancı dil Türkçe, üstsöylem belirleyicileri, yazma

Kaynakça

- Hyland, K. (2005). *Metadiscourse*. Continuum, London.
- Hyland, K. (2008). As can be seen: Lexical Bundles and Disciplinary Variation, *English for Specific Purposes*, 27(1), 4-21.
- Kurudayıoğlu, M. ve Çimen, L. (2020). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Akademik Yazılarında Etkileşimli Üstsöylem Belirleyicilerinin Kullanımı. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(31), 3899-3923.
- Uzun, L. (2001). Bilimsel Metne Özgü Önbiçimlenişler ve Bilimsel Metin Yazma Edimi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12, 197-204

Türkçede Boş Üyelere Deneysel Bir Bakış

Selin Çalışkan & Selçuk İşsever

Ankara Üniversitesi

selincaliiskan@gmail.com selcuk.issever@gmail.com

Alanyazında, kimi dillerde görülen boş özne/nesne AÖ'leri (i) *adıl-düşürme* (Chomsky, 1981, 1982; Rizzi, 1986) veya (ii) *üye/AÖ eksiltme* (argument/NP ellipsis) (Oku, 1998; Saito, 2007; Takahashi, 2008) çerçevesinde çözümlenmektedir. Buna göre, boş ulam (*e*), *adıl* (pro) ise *katı* (strict) (1a), eksiltilmiş AÖ ise *dağınık* (sloppy) okuma (1b) almaktadır.

- (1) Ali kardeşini; övüyor. Emre ise *e* eleştiriyor.
- a. 'Emre Ali'nin kardeşini eleştiriyor.' (*e = adıl_i*)
- b. 'Emre kendi kardeşini eleştiriyor.' (*e = kardeşini_j*)

Bir adıl-düşürme dili olan Japoncada boş özne/nesnelerin dağınık okuma almaları nedeniyle *adıl* değil, eksiltilmiş AÖ olarak çözümlenmesi önerilmektedir (Otani ve Whitman, 1991; Oku, 1998). Yine adıl-düşüren İspanyolcada boş nesnelere dağınık, boş öznelerse katı okuma almaktadır. Bu fark, İspanyolcada özne-yüklem uyumu varken Japoncada uyumun olmamasına bağlanmıştır (Saito, 2007; Takahashi, 2008). Buna göre, uyum üye eksiltmesini engellemekte ve boş ulam *adıl* olarak gerçekleşmektedir.

Türkçedeysse, bu konuda yapılmış ender araştırmalardan olan Şener ve Takahashi'ye (2010) göre, boş nesnelere dağınık okuma alabilirken (1b) boş özneler yalnızca katı okuma almakta, örneğin (2b)'de boş özne için yalnızca "Can'ın oğlu" yorumu alınmaktadır. Dolayısıyla, Türkçede boş nesnelere için üye eksiltme, boş özneler içinse *adıl* çözümlenmesi önerilmektedir.

- (2) a. Can [[*adıl* oğlu] İngilizce öğreniyor diye] biliyor.
- b. Mete'ye [*e* Fransızca öğreniyor diye] biliyor.

Türkçede nesne uyumu yokken özne uyumunun olması, araştırmacılara göre uyum hipotezini desteklemektedir. Ancak, Kornfilt (2024), kimi konuşucuların boş öznelerde dağınık okuma alabildiğini, uyumun tek faktör olamayacağını ileri sürmekte, bu konuda *konulaştırmanın* (topicalization) etkili olabileceğini belirtmektedir (uyum karşıtı farklı bir çözümlenme için ayrıca bkz. Öztürk, 2006).

Konuya deneysel açıdan yaklaşan bu araştırma, Türkçede boş ulamların işlemlenmesini süreç-içi deney çerçevesinde incelemekte ve şu sorulara yanıt vermeyi amaçlamaktadır: (a) Türkçede boş özne/nesnelere için dağınık/katı okuma tercihleri nelerdir? (b) Her boş ulam tek okumayla mı ilişkilidir, yoksa her iki okuma da olası mıdır? (c) Konuşucular arasında boş ulamların yorumlanmasında bireysel farklılıklar bulunmakta mıdır? (d) Üye eksiltmenin temel bileşenlerinden olan dağınık okuma alanyazında belirtildiği gibi yalnızca uyum içermeyen yapılarda mı gözlemlenmektedir?

PsychoPy'da (Pierce vd., 2019) tasarlanan deneye anadili Türkçe olan 20 katılımcı dahil edilmiştir. Deneyde boş özne/nesne ve uyum içeren/içermeyen özne koşulları çerçevesinde hazırlanan toplam 120 uyaran dilbilgisel yargı testi çerçevesinde sunulmuştur. Deneyin ilk aşamasında boş özne ve boş nesne yapıları *adıl-düşürme* ve üye eksiltme çerçevesinde test edilmiştir. Ardından, üye eksiltmede uyumun etkisi uyumlu/uyumsuz içtümce yapıları kullanılarak sınanmıştır. Tüm veriler R Programı'nda (R Core Team, 2020) doğrusal karma etkiler modeliyle analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, alanyazında belirtildiği gibi, boş nesne yapılarında katı ve dağınık okumaların alındığını göstermiş ve Kornfilt'le (2024) uyumlu olarak uyum içeren boş öznelerde de dağınık okuma alınabildiği saptanmıştır. Ek olarak, uyumsuz boş özne yapılarında da dağınık okuma sıklıkla gözlemlenmiştir. Diğer yandan, Kornfilt'in (2024) belirttiği konulaştırma etkisinin katı/dağınık okumada belirgin bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Bu bulgular, boş nesnelere için üye eksiltme çözümlenmesini desteklerken, boş özneler için *adıl* çözümlenmesinin fazla katı olduğunu ve uyum hipotezinin tümüyle geçerli olmadığını göstermektedir.

Anahtar sözcükler: adıl-düşürme, üye eksiltme, uyum, dağınık/katı okuma, dilbilgisel yargı testi

Kaynakça

Chomsky, N. (1981). *Lectures on government and binding*. Dordrecht: Foris.

Chomsky, N. (1982). *The Generative Enterprise: A discussion with Riny Huybregts and Henk van Riemsdijk*. Dordrecht: Foris.

- Kornfilt, J. (2024). Further thoughts and observations about silent arguments in Turkish. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 410-419. <https://doi.org/10.21547/jss.1383240>
- Oku, S. (1998). A theory of selection and reconstruction in the minimalist program. [Doktora tezi], University of Connecticut. AAI9909119.
- Otani, K. ve Whitman, J. (1991). V-raising and VP-ellipsis. *Linguistic Inquiry*, 22, 345-358.
- Öztürk, B. (2006). Null arguments and case-driven Agree in Turkish. C. Boeckx, (Der.), *Minimalist Essays* (ss. 268-287) içinde. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Peirce, J. W., Gray, J. R., Simpson, S., MacAskill, M. R., Höchenberger, R., Sogo, H., Kastman, E. ve Lindeløv, J. (2019). PsychoPy2: experiments in behavior made easy. *Behavior*.
- R Core Team. (2020). R: A Language and Environment for Statistical Computing. R Foundation for Statistical Computing. <https://www.R-project.org/>
- Rizzi, L. (1986). Null objects in Italian and the theory of 'pro'. *Linguistic Inquiry*, 17, 501-558.
- Saito, M. (2007). Notes on East Asian argument ellipsis. *Language Research*, 43, 203-227.
- Şener, S. ve Takahashi, D. (2010). Ellipsis of arguments in Japanese and Turkish. *Nanzan Linguistics*, 6, 79-99.
- Takahashi, D. (2008). Quantificational null objects and argument ellipsis. *Linguistic Inquiry*, 39(2), 307-326.

Hegemonik Gücün Söylemsel İnşasında Anlatımsal ve Olgusal Söylem

Selman Ecevit & Işıl Erduyan

MEF Üniversitesi-Boğaziçi Üniversitesi
ecevits@mef.edu.tr isilerduyan@bogazici.edu.tr

Toplumsal ve tarihsel bağlamından ayrılamaz bir sistem olarak dil, kullanıcıların repertuarlarının bağlam içerisinde söylemin bir parçası olarak görev almasıyla anlamlı hale gelir (van Dijk, 2009). Toplumdaki güç ilişkilerinin ve eşitsizliklerin dil ve söylem aracılığıyla ifade ve inşa edilmesi de bu uzantıda eleştirel söylem analizi yaklaşımının temel öngörülerindedir (Fairclough 1989; Fairclough, 1995). Bu çerçevede Halliday (1973/2003) sistemik işlevsel dilbilimin temel varsayımlarından birisi olarak dilin paralel ve dizimsel olarak düzenlenmiş düşünsel, kişilerarası ve metinsel makro-fonksiyonlardan oluştuğunu önermektedir. Benzer ancak paradigmatik bir sınıflandırmayla Fairclough (1989) dilin metinlerde deneyimsel, ilişkisel, anlatımsal ve bağlantısal olmak üzere dört açıdan incelenebileceğini öne sürmektedir. Bu kuramlar çerçevesinde, mevcut çalışma söylemi paradigmatik düzlemde ayrıştırarak anlatımsal ve olgusal olarak sınıflandırmakta, bu iki söylem türünün ilişkisine odaklanmaktadır. Çalışmada geçmişte ağırlıklı olarak konuşma çözümlemesi (örn: Clayman & Heritage, 2002), edimbilim (örn: Bull, 1994) ve eleştirel söylem analizi (örn: Gaulan et al., 2023) yaklaşımları ile incelenmiş olan bir siyasi söylem türü olarak siyasi röportajlara daha eklettik ve veri-tabanlı bir söylem analizi yaklaşımı uygulanmaktadır. Çalışmada Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın televizyonda yayımlanan çoklu gazeteci röportajlarının anlatımsal ve olgusal söylem bakımından analizi sunulmaktadır. 2013-2023 yılları arasında gerçekleşen 20 televizyon röportajından oluşan bir derlemde Erdoğan'ın yanıtlarındaki anlatımsal ve olgusal söylem örüntüsü alt türleri ve yapıları bakımından incelenmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma geçmiş literatürde ağırlıklı olarak Batı'daki anlayışla geliştirilen normatif siyasi mülakat yaklaşımlarına (örn: Clayman & Heritage, 2002) karşı melez bir örnek sunmakla birlikte, siyasi söylemde hegemonik gücün sadece otoriter-popülist söylemle veya konuşmada kontrolü elde tutmakla değil, söylemin anlatımsal ve olgusal içeriğinin kontrolü üzerinden de inşa edilebileceğini göstermektedir.

Anahtar sözcükler: söylem analizi, anlatımsal söylem, olgusal söylem, Türkçe siyasi söylem, panel röportajları

Kaynakça

- Bull, P. (1994). On identifying questions, replies, and non-replies in political interviews. *Journal of Language and Social Psychology*, 13(2), 115-131.
<https://doi.org/10.1177/0261927X94132002>
- Clayman, S. & Heritage, J. (2002) *The news interview: Journalists and public figures on the air*. Cambridge University Press.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.
- Fairclough, N. (1989). *Language and power*. Longman.
- Gaulan, Y., Marmorstein, M., & Kampf, Z. (2023). "Say, are you a little ashamed?" – Shame allocation and accountability in Israeli news interviews. *Discourse, Context & Media*, 56.
<https://doi.org/10.1016/j.dcm.2023.100742>
- Halliday, M. A. K. (2003). The functional basis of language. In J. Webster (ed.), *On Language and Linguistics: Volume 3 in the Collected Works of M.A.K Halliday*. Continuum. (Reprinted from *Applied Studies towards a sociology of language vol. 2: Class, Codes and Control*, pp. 343-366, by B. Bernstein, Ed., 1973, Routledge)
- Halliday, M. A. K. (2003). Towards a sociological semantics. In J. Webster (ed.), *On Language and Linguistics: Volume 3 in the Collected Works of M.A.K Halliday* (323-354). Continuum.
- Van Dijk, T. (2009). *Society and discourse: How social context influence text and talk*. Cambridge University Press.

Dil Modellerinde Anafor Çözümleme: Türkçedeki Dönüşlülük Zamirlerinin İşlenmesi Üzerine Bir Değerlendirme

Sercan Karakaş^{1,2}, Mustafa Baki Varol³ & Muharrem Taha Aydın³

¹Şikago Üniversitesi, ²OpenAI, ³Fırat Üniversitesi

skarakas@uchicago.edu mustafabakivarol@gmail.com muharremtahaaydin@gmail.com

Son dönemde Yapay Zeka Modelleri'ndeki gelişmeler sadece bilgisayar bilimlerinin değil, bilişsel bilimlerin, dilbilimin, felsefenin ve diğer birçok alanın konusu olmuştur. Bu bağlamda, araştırmamızın iki temel amacı vardır. İlk olarak, Yapay Zekâ Büyük Dil Modellerinde (BDM) akıl yürütme yetilerinin, Düşünce Zinciri (*Chain of Thought*) mimarisindeki son gelişmelerle nasıl evrildiğini inceliyoruz (Wei ve diğerleri, 2022; Wang ve diğerleri, 2024; Plaat ve diğerleri, 2024; Chakraborty ve diğerleri, 2024, vb.). İkinci olarak, BDM'lerin dilbilgisel kuralları hangi ölçüde edindiğini araştırıyoruz; özellikle de bu modeller, giderek daha fazla insan yargılarıyla karşılaştırılarak olasılık dağılımları üzerinden değerlendirilmektedir (Linzen ve diğerleri, 2016; Lau ve diğerleri, 2017; Futrell ve diğerleri, 2018; Gulordava ve diğerleri, 2018; Marvin & Linzen, 2018; Tran ve diğerleri, 2018; Wilcox ve diğerleri, 2019; Hu ve diğerleri, 2020; Arehalli & Linzen, 2020; Hosseini & Fedorenko, 2024). Bu bağlamda, iki Türkçe üçüncü şahıs dönüşlülük zamiri, *kendi* ve *kendisi*, OpenAI O1 Mini ve Trendyol-LLM-7b-base-v0.1 modellerinde analiz edilmiştir. Bulgularımız, bir akıl yürütme modeli olarak değerlendirilen OpenAI O1 Mini'nin insan yargılarıyla daha yüksek uyum gösterdiğini, buna karşın TrendyolLLM'nin yerellik kısıtlamalarına güçlü bir duyarlılık sergilediğini ve bu yönüyle insan deneysel çalışmalarının bulgularından farklılaştığını ortaya koymaktadır. Türkçe üzerine yapılan deneysel çalışmalar (Yakut, 2015; Gračanin-Yüksek ve diğerleri, 2017; Bakay & Dillon, 2022; Oğuz & Kaiser, 2023), *kendi* ve *kendisi* zamirlerinin hem yerel hem de yerel olmayan isim öbeklerine gönderme yapabildiğini göstermektedir. Bu iddiaları BDM kullanarak test ettik. Çalışmamızda, yarısı *kendi*, yarısı *kendisi* içeren 100 cümleden oluşan bir veri seti oluşturduk. Bu cümlelerde, dönüşlülük zamirinin bağlanma alanı içinde bir yerel özne, bu alanın dışında ise yerel olmayan bir üst düzey özne bulunmaktaydı. Örnek cümleler aşağıda (1) ve (2)'de sunulmuştur.

- (1) Ali [Ayşe-nin kendisi-ni izle-diğ-i-ni] anla-dı.
- (2) Ali [Ayşe-nin kendi-ni izle-diğ-i-ni] anla-dı.

Bu çalışmada, yukarıda bahsedilen iki modeli manuel oluşturduğumuz veri setiyle test ettik. Modelleri değerlendirirken, log olasılık hesaplamalarını inceledik ve aynı zamanda BDM araştırmalarında yaygın olarak kullanılan şaşkınlık (*perplexity*) ölçütünü de analiz ettik. Log olasılık farkına dayalı analizimiz şu şekilde hesaplanmıştır:

- **Log olasılık farkı hesaplaması:** $\Delta P = \log P(\text{kendi}|\text{bağlam}) - \log P(\text{kendisi}|\text{bağlam})$
- **Karar ölçütleri:**
 - Eğer $\Delta P > 0$, model *kendi* zamirini tercih etmektedir.
 - Eğer $\Delta P < 0$, model *kendisi* zamirini tercih etmektedir.

Bu analiz, modellerin sistematik olarak yerel veya yerel olmayan bağlanmayı tercih edip etmediğini belirlemeye yardımcı olmaktadır.

Ek olarak (3) ve (4)'te belirtilen örnekler üzerinden modellerin şaşkınlık oranlarını ölçtük.

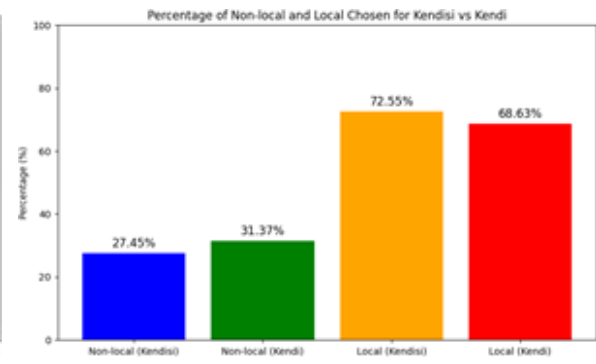
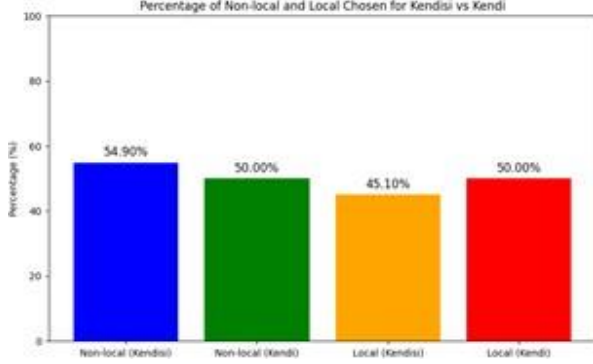
- (3) Ayşe kendini izledi. Ali Ayşe'nin kendini izlediğini anladı.
- (4) Ali kendini izledi. Ali Ayşe'nin kendini izlediğini anladı.

$$L = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^m \log p(w_i | w_1 \dots w_{i-1})$$

$$PPL = \exp(-L)$$

O1 mini

Trendyol LLM

İstatistiksel analizlerin sonuçları, iki model arasında belirgin bir fark olduğunu göstermektedir. OpenAI O1 Mini modelinde, yerel ve yerel olmayan öncül tercihler arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir; bu durum, Oğuz ve Kaiser (2023) tarafından bildirilen insan katılımcı verileriyle uyumludur. Ancak, Trendyol LLM güçlü bir şekilde yerellik tercihi sergilemiştir. Bulgularımız, Büyük Dil Modelleri'nin dönüşlülük zamirlerini insan benzeri şekilde yorumlama yetisinde önemli farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar sözcükler: Dönüşlülük zamiri, Büyük Dil Modelleri, Yapay Zeka Kaynakça

Kaynakça

- Arehalli, S., & Linzen, T. (2020). Neural language models capture some, but not all, agreement attraction effects.
- Bakay, Ö., & Dillon, B. (2022). C-command effects in binding third-person reflexives and pronouns in Turkish. Paper presented at The 35th Annual Conference on Human Sentence Processing, UC Santa Cruz.
- Chakraborty, S., Ghosal, S. S., Yin, M., Manocha, D., Wang, M., Bedi, A. S., & Huang, F. (2024). Transfer Q Star: Principled Decoding for LLM Alignment. arXiv preprint arXiv:2405.20495.
- Chakraborty, S., Ghosal, S. S., Yin, M., Manocha, D., Wang, M., Bedi, A. S., & Huang, F. (2024). Transfer q-star: Principled decoding for LLM alignment. *Advances in Neural Information Processing Systems*, 37, 101725-101761.
- Futrell, R. (2018). RNNs as psycholinguistic subjects: Syntactic state and grammatical dependency. arXiv preprint arXiv:1809.01329.

- Gračanin-Yukse, M., Lago, S., Şafak, D. F., Demir, O., & Kırkıcı, B. (2017). The interaction of contextual and syntactic information in the processing of Turkish anaphors. *Journal of psycholinguistic research*, 46, 1397-1425.
- Gulordava, K. (2018). Colorless green recurrent networks dream hierarchically. arXiv preprint arXiv:1803.11138.
- Hosseini, E., & Fedorenko, E. (2024). Large language models implicitly learn to straighten neural sentence trajectories to construct a predictive representation of natural language. *Advances in Neural Information Processing Systems*, 36.
- Hu, Z., Fu, Z., Peng, C., & Wang, W. (2020, November). Enhanced sentence alignment network for efficient short text matching. In *Proceedings of the Sixth Workshop on Noisy User-generated Text (W-NUT 2020)* (pp. 34-40).
- Lau, J. H., Clark, A., & Lappin, S. (2017). Grammaticality, acceptability, and probability: A probabilistic view of linguistic knowledge. *Cognitive science*, 41(5), 1202-1241.
- Linzen, T., Dupoux, E., & Goldberg, Y. (2016). Assessing the ability of LSTMs to learn syntax-sensitive dependencies. *Transactions of the Association for Computational Linguistics*, 4, 521-535.
- Marvin, R. (2018). Targeted syntactic evaluation of language models. arXiv preprint arXiv:1808.09031
- Oğuz, M., & Kaiser, E. (2023, December). Interpretation of Turkish reflexive anaphors: subjecthood vs semantic role. In *Proceedings of the Workshop on Turkic and Languages in Contact with Turkic* (Vol. 8, pp. 158-172).
- Plaat, A., Wong, A., Verberne, S., Broekens, J., van Stein, N., & Back, T. (2024). Reasoning with large language models, a survey. arXiv preprint arXiv:2407.11511.
- Tran, K., Bisazza, A., & Monz, C. (2018). The importance of being recurrent for modeling hierarchical structure. arXiv preprint arXiv:1803.03585.
- Wang, Y., Chen, W., Han, X., Lin, X., Zhao, H., Liu, Y., ... & Yang, H. (2024). Exploring the reasoning abilities of multimodal large language models (mllms): A comprehensive survey on emerging trends in multimodal reasoning. arXiv preprint arXiv:2401.06805.
- Wei, J., Wang, X., Schuurmans, D., Bosma, M., Xia, F., Chi, E., ... & Zhou, D. (2022). Chain-of-thought prompting elicits reasoning in large language models. *Advances in neural information processing systems*, 35, 24824-24837.
- Wilcox, E., Qian, P., Futrell, R., Ballesteros, M., & Levy, R. (2019). Structural supervision improves learning of non-local grammatical dependencies. arXiv preprint arXiv:1903.00943.
- Yakut, A. B. (2015). The logophoric behavior of the strict local anaphor kendi ‘self’ in Turkish. In *Proceedings of the 9th workshop on Altaic formal linguistics, MIT Working Papers in Linguistics* (Vol. 76).

Avrupalılaştıramadıklarımızdan Mısınız? Reddit Platformundaki ‘Türkiye Avrupalıdır’ Söylemi Üzerine Eleştirel Bir İnceleme

Servan Gediz Bakış & Emel Kökpınar Kaya

Hacettepe Üniversitesi

servanbakis@gmail.com emelkokpinar@hacettepe.edu.tr

Bu çalışma, Donald Trump’ın 20 Ocak 2025 tarihinde ikinci kez ABD başkanlığına geçişi öncesi ve sonrasında, r/Europe adlı Reddit alt grubunda üretilen Türkiye’nin Avrupalılığına ilişkin sosyal medya gönderilerindeki söylemsel ve retorik değişimi incelemektedir. Bir başka deyişle çalışma, bir sosyal medya platformu olan Reddit’te ve Avrupa Birliği özelindeki en büyük topluluk olan r/Europe adlı alt Reddit grubundaki kullanıcı paylaşımlarını ele alarak Türkiye’nin Avrupalı olup olmadığına yönelik söylemsel inşaları ve bu inşa süreçlerindeki dilsel örüntüleri ve dijital pratikleri göstermeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, kullanıcıların ‘Türkiye’ algısına ve bu algı üzerinden ‘biz/onlar’ kolektif kimliklerinin söylemsel inşasına dair bir çözümleme sunmayı hedeflemektedir. Çözümleme sürecinde öncelikli olarak, Türkiye’nin nasıl adlandırıldığına ve hangi özellikler ile nitelendiğine odaklanan çalışma, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğinin hangi savlar ve sav şemaları üzerinden tartışıldığını, bu savların hangi bakış açılarından sunulduğunu ve bu savları ortaya çıkaran değerlendirmelerin nasıl yoğunlaştırıldığını ve/veya hafifletildiğini irdelemektedir. Sosyal Medya Eleştirel Söylem Çalışmaları alanının ilke ve anlayışından beslenen ve yöntemsel olarak Söylem Tarihsel Yaklaşım’a temellendirilen bu çalışmanın verisi r/Europe alt Reddit grubunda Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği konusunda üretilen sosyal medya metinlerinden oluşur. Sonuç olarak çalışma, sosyal medya kullanıcılarının paylaşımlarında Türkiye’nin kimlik inşasının dramatik bir şekilde değiştiğini bulgulamıştır. Çalışmada, seçim öncesi dönemde Türkiye’nin, Avrupalı ve demokratik değerlerden uzak, doğulu bir ülke ve dolayısıyla ‘öteki’ olarak inşa edildiği görülürken, seçim sonrası süreçte, Avrupa’nın olmazsa olmaz bir parçası olarak inşa edildiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, daha önce ‘öteki’ olarak etiketlenen Türkiye’nin, seçim sonrasında daha çok “biz” kimliğinin bir parçası olarak içselleştirildiği ve ‘bizden/içimizden biri’ olarak inşa edildiği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Birliği, Eleştirel Söylem Çözümlemesi, Reddit, Sosyal medya söylemi, Söylem Tarihsel Yaklaşım

Kaynaklar

- Fairclough, N. & Wodak, R. (1997). Critical Discourse Analysis. T. A van Dijk (Ed.) içinde, *Discourse as social interaction* (258-284). Sage.
- KhosraviNik, M. (2017). Social media critical discourse studies (SM-CDS). J. Flowerdew & J. E. Richardson (Eds.) içinde, *Routledge handbook of critical discourse studies* (ss. 582-596). Routledge.
- KhosraviNik, M., & Unger, J. (2016). Critical discourse studies and social media: Power, resistance and critique in changing media ecologies. R. Wodak & M. Meyers (Eds.) içinde, *Methods of criticaldiscourse studies* (ss. 205–233). Sage.
- Reisigl, M. & Wodak, R. (2009). The Discourse-Historical Approach. R. Wodak & M. Meyer (ed.), *Methods of Critical Discourse Analysis* içinde (ss. 87-121). Sage.
- Van Dijk, T. A. (1998). *Ideology*. Sage.
- Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl, M., & Liebhart, K. (1999/2009). *The discursive construction of national identity*. Edinburgh University Press.

İngilizce'yi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Türk Öğrencilerin Eylem-Ad Eşdizimlilik Kullanımının İncelenmesi

Sibel Aybek

Çukurova Üniversitesi
sibelaybek1@gmail.com

İngilizce'yi yabancı dil olarak öğrenenlerin derlem çalışmalarının birçoğu, öğrencilerin dil kullanımında akıcı ve yetkin olabilmesi için eşdizimlilik kullanım yeterliliğine gereksinim duyduğunu ileri sürmektedir (Boers ve diğ., 2006). Bu çok sözcüklü birimlerin hem sözlü hem de yazılı söylemlerde söylemin yapı taşları olarak kabul edilmesinin önemi, önceki çalışmalarda defalarca vurgulanmıştır (Sinclair, 1991; Granger, 1998; Wray, 2002; Schmitt, 2004). Özellikle eylem-ad eşdizimlilik yapılarının edinimi ve kullanımı üzerine yapılan çalışmalar, ileri düzey öğrencilerin bile ısrarcı yanlışlar yapmaya devam ettiğini göstermektedir (Paquot, 2018). Ayrıca, bu yanlışların öğrencilerin dil yeterlik seviyeleri ile ilişkili olduğu ve öğrenme sürecinde eşdizim bilgisinin doğrudan öğretilmesinin gerekliliği öne sürülmektedir (Nesselhauf, 2005). Eylem-ad eşdizimliliklerinin 'rastgeleliği ve öngörülemezliği' nedeniyle yabancı dil öğrencileri için en sorunlu alanlardan biri olduğu da ortaya konmuştur (Peng, 2016, p. 19). Bu çalışma, Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı'nın (CEFR) (Avrupa Konseyi, 2001) tanımladığı üç dil yeterlilik düzeyinde (A1-A2, B1-B2, C1-C2) İngilizce'yi yabancı dil olarak öğrenen Türk öğrencilerin, Cambridge Öğrenici Derlemi (Cambridge Learner Corpus – CLC) içerisinde yer alan alt derlemindeki İngilizce eylem-ad eşdizimlilik kullanımını incelemektedir. CLC'de en sık kullanılan adlar belirlendikten sonra, bunların eşdizimliliklerini belirlemek amacıyla t (t-scores) ve MI (Mutual Information-MI) sayısal değerleri kullanılmıştır. Bağlamalı dizinler oluşturulmuş ve en sık kullanılan eylem-ad eşdizimlilikleri çıkarılmıştır. Çıkarılan eşdizimlilikler, anadil konuşanların kullanımlarıyla karşılaştırılarak eşdizimlilik kullanım sıklığı açısından incelenmiştir. Karşılaştırma için İngiliz Ulusal Derlemi (British National Corpus – BNC) seçilmiştir. Ayrıca, kullanılan eşdizimliliklerin yanlış kullanımları da çözümlenmiş ve yanlış çeşitleri de ortaya konmuştur. Bulgular, dil yeterlik düzeyi arttıkça eşdizimlilik kullanım sıklığının da arttığını göstermekte olup, ayrıca artan dil yeterlilik düzeyiyle birlikte eşdizimlilik kullanımının doğruluğunda da bir iyileşme gözlemlenmiştir. İngilizce'yi yabancı dil olarak öğrenen Türk öğrencileri, anadil konuşanlarından daha az eşdizim içeren yapılar kullanmaktadırlar. Bununla birlikte, eşdizimlilik kullanımında A1 dil yeterlilik seviyesinden C2 dil yeterlilik seviyesine kadar mevcut olan en yaygın ısrarcı yanlışlar değiştirilmesi gereken eylem, değiştirilmesi gereken ilgeç ve eylem zamanına ilişkin yanlışlardır. Sonuçlar ayrıca, eşdizimlilik kullanımının yabancı dil yetkinliğindeki eksikliklerden kaynaklandığını işaret etmekte ve öğrencilerin eşdizimlilik kullanımı ve zorlukları hakkında içgörüler sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Cambridge Öğrenici Derlemi; Derlem Dilbilim; Eylem-ad Eşdizimlilikleri; Öğrenici derlemi

Kaynakça

- Boers, F., Eyckmans, J. Kappel, J., Stengers, H., & Demecheleer, M. (2006). Formulaic sequences and perceived oral proficiency: Putting a lexical approach to the test. *Language Teaching Research*, 10(3), 245–261.
- Council of Europe. (2001). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge, U.K: Press Syndicate of the University of Cambridge.
- Granger, S. (1998). Prefabricated patterns in advanced EFL writing: Collocations and formulae. In A. P. Cowie (Ed.), *Phraseology: Theory, analysis and applications* (pp. 145–160). Oxford: Clarendon Press.
- Nesselhauf, N. (2003). The use of collocations by advanced learners of English and some implications for teaching. *Applied linguistics*, 24 (2), pg. 223-242. <https://doi.org/10.1093/applin/24.2.223>
- Nesselhauf, N. (2005). *Collocations in a Learner Corpus*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1017/S0272263107270068>

- Paquot, M. (2018). Phraseological Competence: A Missing Component in University Entrance Language Tests? Insights From a Study of EFL Learners' Use of Statistical Collocations. *Language Assessment Quarterly*, 15 (1), pg. 29-43. <https://doi.org/10.1080/15434303.2017.1405421>
- Peng, X. L. (2016). Use of Verb-Noun Collocations by Advanced Learners of Chinese. Ph.D. thesis, University of Pennsylvania.
- Schmitt, N. (Ed.). (2004). *Formulaic sequences: Acquisition, processing, and use*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Sinclair, J.M. (1991). *Corpus concordance collocation*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Wray A (2002). *Formulaic language and the lexicon*. Cambridge: Cambridge University Press.

Anlamın Bilişsel Temsillerinin Bilişsel Anlambilim Bağlamında İncelenmesi: Kuramsal Bir Derleme

Sümevra Özkan

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi
sumeyra.ozkan@yeniuyuzil.edu.tr

Bu çalışmada anlamın bilişsel temsillerinin doğasına dair kuramsal bir derleme yapılmıştır. Anlamın bilişsel temsilleri ile kastedilen, anlamın zihinde nasıl kodlandığı, işlem gördüğü ve kavramsallaştırıldığıdır. Bilişsel temsillerin doğasına dair alanyazında iki temel kuramın yer aldığı görülmektedir: Amodal Sembol Kuramı (*Amodal Symbol*) ve Algısal Sembol Kuramı (*Perceptual Symbol*). Amodal Sembol Kuramı anlamın zihinde soyut semboller olarak temsil edildiğini, duyu-motor alanlar gibi modaliteye özgü alanlardan bağımsız bir şekilde kodlanıp işlendiğini savunmaktadır. Jerry Fodor, Allen Newell, Herbert Simon ve Noam Chomsky gibi bilim insanları tarafından kurulup savunulan Hesaplamalı Zihin Kuramı (*Computational Theory of Mind*) amodal temsilleri savunan kuramların başında gelmektedir. Algısal Sembol Kuramı ise anlamın soyut sembollerle değil, modaliteye özgü deneyimlerin zihinde yeniden canlandırılması yoluyla temsil edildiğini savunmaktadır. Bu kuram, Merleau-Ponty, George Lakoff, Mark Johnson, Lawrence W. Barsalou ve Andy Clark gibi isimlerin desteklediği; bedeninin aktif rolünü savunan Bedenlenmiş Biliş (*Embodied Mind*), Gömülü Biliş (*Embedded Cognition*) ve Yayılmış Biliş (*Extended Mind*) yaklaşımlarının da temelini oluşturmaktadır. Bu iki sembol türüne ilişkin güçlü kanıtlar ve bu kanıtlara verilen yanıtlar bulunmaktadır. Bu durum, bazı araştırmacıları her iki sembol türünün de varlığını savunan birleştirici kuramlar oluşturmaya yöneltmiştir. Anlambilimsel işleme sürecinde hem algısal hem de amodal temsil türünü dikkate alan ve Anlambilimsel Merkez ve Bağlantılı Birimler Modeli (*Semantic Hub and Spoke Model*) çerçevesinde geliştirilen çeşitli kuramlar bu bağlamda değerlendirilen çalışmalardır. Bu çalışmada, anlamın temsil türüne dair oluşturulan bu kuramları incelemek üzere kuramsal bir derleme çalışması yapılmıştır. Kuramsal inceleme, sistematik bir alanyazın taraması yapmak yoluyla değil, kuramların temel önermelerini ve bu önermelerde birbirleriyle nasıl benzeştikleri ya da çeliştiklerini analiz etme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, bu teorilerin ortak noktalarının neler olduğu, hangi noktalarda ayrıştıkları ve birbirlerine karşı bu ayrıştıktıkları noktada nasıl yanıtlar verdikleri soruları araştırmanın sorularını oluşturmuştur. Bu soruların yanıtları için her bir kuramın ana kaynakları temel alınarak inceleme yapılmıştır. Beynin anlambilimsel işleme süreçlerine dair geliştirilmiş olan kuramları derleyen bir çalışma, Kavramsal Meteforlar, Prototip Kuramı ve Prototip Üyeli Kategori Kuramı gibi bilişsel dilbilimin temel konularından olan kuramların da daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır.

Anahtar sözcükler: Bilişsel Dilbilim, Anlambilimsel İşleme, Amodal Temsiller, Algısal Temsiller, Birleştirici Kuramlar

Kaynakça

- Aritoteles. (1996). *Yorum Üzerine*. (S. Babür, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Aritoteles. (2017). *Kategoriler Önergeler*. (F. Akderin, Çev.) İstanbul: Sel Yayınları.
- Barsalou, L. (1999). Perceptual Symbol Systems. *Behavioral and Brain Sciences*(22), 577-660.
- Binder, J.R. & Desai, R.H. (2011) The Neurobiology of Semantic Memory. *Trends in Cognitive Sciences*, 15, 527-536
- Bodo, W. (2019). *Sensory Linguistics Language, Perception and Metaphor*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Chomsky, N. (2000). Dil ve Zihin İncelemelerinde Yeni Ufuklar. (F. Aydar, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Chomsky, N. (2002). Doğa ve Dil Üzerine. (A. B. Karadağ, Çev.) İstanbul: Sözcükler Yayınları.
- Clark, A., & Chalmers, D. (1998). The Extended Mind. *Analysis*, 1(58), 7-19.

- Dereko, A. (2011). Merleau Ponty'de Kartezyen Özne Eleştirisi ve Tensel Özne. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe (Sistematik Felsefe ve Mantık) Anabilim Dalı. Ankara.
- Descartes, R. (2007). Felsefenin İlkeleri. (M. Akın, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Esenyel, Z. (2016). Fenomenolojide Beden Problemi: Husserl, Sartre ve Merleau-Ponty. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe anabilim Dalı . Bursa.
- Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). The Way We think Conceptual Blending and The Mind's Hidden Complexities. New York: Basic Books.
- Feldman, J., & Narayanan, S. (2004, June). Embodied Meaning in a Neural Theory of Language. Brain and Language.
- Fillmore, C. (2006). Frame Semantics. D. Geeraerts, R. Direven, & J. Taylor içinde, Cognitive Linguistics: Basic Readings (s. 373-401). Berlin-New York: Mouton de Gruyter.
- Fodor, J. A. (1983). The Modularity of The Mind. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Gibbs, R. W. (2005). Embodiement and Cognitive Science. New York: Cambridge University Press.
- Harris, R., & Taylor, T. (2018). Dilbilimi düşününde Dönüm Noktaları. (E. Taylan, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hebb, D. (1949). The Organization Behavior. New York: Wiley.
- Johnson, M. (1987). the Body in the Mind: the Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (1987). Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2005). Metaforlar, Hayat, Anlam ve Dil. (G. Y. Demir, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Louwerse, M. (2007). Symbolic or Embodied Representations: A case for Symbol Interdependency. T. Landauer, D. McNamara, S. Dennis, & W. Kintsch içinde, Handbook of Latent Semantic Analysis. s. 107-120. Mahwah NJ .
- Louwerse, M. (2008). Embodied Relations are Encoded in Language. Psychonomic Bulletin and Review(15), 838-844.
- Louwerse, M. (2011). Symbol Interdependency in Symbolic and Embodied Cognition. Topics in Cognitive Science(3), 273-302.
- Patterson K, ve diğ. (2007) Where do you know what you know? The representation of semantic knowledge in the human brain. Nat. Rev. Neurosci, 8, 976-987.
- Pulvermüller, F. (2013). How Neurons Make Meaning: Brain Mechanisms for Embodied and Abstract-Symbolic Semantics. Trends in cognitive Sciences, 9(17), 458-470.
- Pulvermüller, F. (2013). Semantic Embodiement, Disembodiment or Misembodiment? in Search of Meaning in Modules and Neuron Circuits. Brain & Language(127), 86-103.

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Diller Arası Geçişlilik

Tuğba Erdoğan

Yozgat Bozok Üniversitesi
tugba.erdogan@yobu.edu.tr

Yabancı dil öğretiminde uygulamalı dilbilim alanı açısından yeni bir kavram olarak görünen diller arası geçişlilik kavramı dil öğretiminde hedef dili merkeze alan görüşün yerine öğrencinin anadilini ve kültürünü göz ardı etmeksizin kaynak ve hedef dil arasındaki dilbilgisi ve sözcük öğretimi süreçlerindeki iç içe geçmiş öğretim basamaklarını açıklamaktadır. Diller arası geçişlilik dil öğretimindeki dört temel dil becerisinden okuma ve yazma becerilerini geliştirmede aktif bir rol oynamaktadır. *Diller arası geçişlilik* kavramının tanımına bakıldığında farklı dil konuşucularının yeni dilbilgisi ve sözcük yapılarını oluşturmalarında konuşurlara evrensel bağlamda olanak sunan, iki veya çok dilli bireylerin sözlükçelerindeki dillerin etkileşimine gönderimde bulunan bir bakış açısı olarak görünmektedir (Canagarajah, 2016). Diller arası geçişlilik yaklaşımının temeldeki hedefini ise öğrenci ve öğretici öznelerinin sıkça tercih edilen öğretim sistemlerine karşılık olarak çeşitlendirilebilen okuma ve yazma becerileri edinerek kültürel bağlamdaki kimliklerini yapılandırmaya yönelik adımlar oluşturmaktadır (Pandey, 2013). Bu yaklaşım dili bütünüyle görsel, işitsel, dokunsal bir kiplik biçiminde görmekte ve iki dilli veya çok dilli bireylerin anadillerini birbiriyle koşut olarak ilerleyen sistemler olarak ele almaktadır. İki dilli veya çok dilli bireyler dil öğrenimi sürecinde dil repertuarlarından iletişimi gerçekleştirmek amacıyla esnek ve işlevsel seçimler yapmaktadır (Li, 2018).

Diller arası geçişlilik kavramının temeldeki amacı öğrenci ve öğreticilerin baskın dil veya bağlam sistemine bağlı kalmaksızın okuma ve yazma becerileri açısından seçenekler oluşturarak kendi dil kimliklerini ortaya çıkaracak dilsel yapılar oluşturmaktır. Diller arası geçişlilik eğilimi öğrencilerin iletişim durumlarını dilde yeni anlam ve biçimler üretme açısından öncülleyerek anadillerindeki yazma bağlamları, türleri ve ortamlarının farklılığını göz önünde tutmakta ve öğreticileri de bu değişkenlere uygun değerlendirme, dönüt ve pedagojiler bulmaya yönlendirmektedir (Lu ve Horner, 2013). Bu çalışmada diller arası geçişlilik kavramının kuramsal temeli, yabancı dil öğretimi açısından özellikle okuma ve yazma becerilerindeki görünümü, bu kavrama yönelik araştırma örnekleri ve Li (2018) tarafından özellikle yazma becerisini geliştirmeye yönelik önerilen Çokluikiplikler-Bağlamaştırma Döngüsü (*Multimodalities-Entextualization Cycle*) pedagojik yaklaşımının basamakları betimlenecektir. Bu yaklaşım kısaca sınıf içi dil öğretim ortamlarındaki yazma becerisini üç aşamaya ayırmaktadır. Bu basamaklardan ilki; öğrenciyi aktif kılan bir konu bulunup bu konudaki görsel, işitsel kaynakları ve videoları kullanması veya kendi anadilinden çeviriler yapmasıdır. İkincisi basamağında bulunduğu materyallerden kısa notlar tutmasını sağlamak ve üçüncü basamağında ise yeni bir bağlam kapsamında yeniden metinleştirme sürecini gerçekleştirmesi yer almaktadır. Çalışmanın tartışma ve sonuç bölümünde öğrencinin anadilinden, konuştuğu diğer dillerden veya hedef dilden yararlanarak dil öğrenirken bütüncül biçimde akademik ve sosyo-kültürel dil repertuarını kullanma olanakları ve kapsayıcı dil öğretimine ilişkin bilgilere yer verilecektir.

Anahtar sözcükler: diller arası geçişlilik, çok dilcilik, çokluikiplikler-bağlamaştırma döngüsü

Kaynakça

- Canagarajah, S. (2016). Translingual writing and teacher development in composition. *College English*, 78(3), 265-273.
- Li, W. 2018. "Translanguaging as a practical theory of language." *Applied Linguistics*, 39(1), 9-30.
- Lu, M., ve Horner, B. 2013. "Translingual literacy, language difference, and matters of agency." *College English*, 75, 582-607.
- Pandey, A. 2013. When "Second" comes first e हिन्दी to the eye? Sociolinguistic hybridity in professional writing. New York: Routledge.

Hukuk Alanındaki Türkçe Araştırma Makalesi Özetlerinde Kaçınma ve Vurgulayıcılar

Zahide Kübra Ayanoglu & Ruhan Güçlü

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi
drkbraozkn@gmail.com gucluruhan@gmail.com

Üstsöylem (İng. metadiscourse), yazar-okur etkileşimini güçlendiren ve metin bağdaşıklığını sağlayan önemli bir söylem unsurudur. Hyland (2005)'e göre alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicileri arasında yer alan kaçınmalar (İng. hedge), bir ifadenin kesinliğini azaltırken; vurgulayıcılar (İng. booster) ise, akademik yazımda kesinliği ifade etmektedir. Üstsöylem kullanımı, pek çok fen ve sosyal bilim alanındaki Türkçe araştırma makalelerinde incelenmiş (örn., Güçlü, 2020; Öztürk ve İşeri, 2023; Şen, 2022; Şen ve İşeri, 2023; Tarcan, 2020); ancak uygulamalı bir sosyal bilim olan hukuk, bu açıdan yeterince ele alınmamıştır. Bu çalışmanın amacı, hukuk alanındaki Türkçe araştırma makalesi özetlerinde kaçınma ve vurgulayıcı kullanımını incelemektir. Bu doğrultuda, belge tarama modeli kullanılarak, 2019–2024 yılları arasında DergiPark'ta yayımlanan hakemli dergilerdeki 100 Türkçe hukuk makalesi özeti üzerinden veri toplanmış ve Hyland (2005)'in Kişilerarası Üstsöylem Modeline dayalı olarak nitel ve nicel yöntemlerle incelenmiştir. Nitel aşamada, içerik çözümlemesi yoluyla kaçınma ve vurgulayıcıların yapısal özellikleri belirlenmiş, ardından bu belirleyicilerin kullanım sıklıkları nicel olarak incelenmiş ve aralarındaki anlamlı farklar log-olasılık testiyle değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, en sık kullanılanlardan en aza doğru sıralanacak şekilde, kaçınmaların *edilgen yapılar* (İng. passive), *bilgisellik sıfatları* (İng. epistemic adjective), *adılar* (İng. pronoun), *bilgisellik kipleri* (İng. epistemic modality), *bilgisellik belirteçleri* (İng. epistemic adverb) ve *bilgisellik adları* (İng. epistemic noun) aracılığıyla kullanıldığını; vurgulayıcıların ise *kesinlik bildiren kip ekleri* (İng. modal suffixes indicating certainty), *vurgulayıcı sözcükler* (İng. emphatic), *kuvvetlendiriciler* (İng. amplifier) ve *evrensel adılarla* (İng. universal pronoun) ifade edildiğini ortaya koymaktadır. Edilgen yapıların yoğun kullanımı, akademik yazımda nesnellik ve tarafsızlık sağlama işleviyle ilişkilendirilebilir. Buna karşılık, kesinlik bildiren kip eklerinin yoğunluğu, Türkçenin eklemeli dil yapısıyla açıklanabilir. Log-olasılık çözümlemesi, kaçınmaların vurgulayıcılara kıyasla anlamlı ölçüde daha sık kullanıldığını göstermektedir. Bu bulgu, Bhatia (1987)'nin, hukuki dili, farklı sosyal bağlamlara göre şekillenen ve birden fazla alt türe ayrılan çok katmanlı bir yapı olarak tanımlamasını desteklemektedir. Türkçe hukuk makalesi özetlerinde kaçınmaların yoğun kullanımı, hukuki yorumun karmaşıklığını kabul eden ve bilgisel alçakgönüllülük içeren bir yazım tarzını yansıtmaktadır. Bu durum, hukuki dilin her zaman kesin ve açık olması gerektiği yönündeki yaygın varsayımı (örn., Poscher, 2011) sorgulatmaktadır. Ayrıca, bulgular hukuk yazımında hem kesinlik hem de temkin barındıran hibrit üstsöylem yapılarının öne çıktığını göstermektedir. Bu kullanım, yalnızca normatif bilgi sunmakla kalmayıp, aynı zamanda temkinli bir otorite inşa etmeyi de amaçlayan bir yazım biçimini sergilemektedir. Sonuç olarak, yalnızca dilsel eğilimleri değil, aynı zamanda hukuki yazıma özgü söylem stratejilerini de açığa çıkararak, Türkçe hukuk yazımında akademik üstsöylem kullanımına dair daha derinlemesine bir anlayışa katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar sözcükler: kaçınmalar, vurgulayıcılar, Türkçe araştırma makaleleri, özet, hukuk

Kaynakça

- Bhatia, V. K. (1993). *Analyzing genre: Language use in professional settings*. Longman.
- Hyland, K. (2005). *Metadiscourse: Exploring interaction in writing*. Continuum International Publishing Group.
- Güçlü, R. (2020). Interactive metadiscourse markers in Turkish research article abstracts: A diachronic analysis. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-BELLETEN*, 70(Aralık), 211-238.
- Öztürk, E. A., ve İşeri, K. (2023). Bilimsel makale özet metinlerinde üstsöylemsel adlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (56), 421-434.
- Poscher, R. (2011). Ambiguity and vagueness in legal interpretation. In L. B. Solan & P. M. Tiersma (Eds.), *The Oxford handbook of language and law* (pp. 128–145). Oxford University Press.

- Şen, E. (2022). Akademik söylem ve örnekleme: Fen ve sosyal bilimler makalelerinde örnekleme belirleyicileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9(2), 112-134.
- Şen, E., ve İşeri, K. (2023). Makale özetleri ve alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicileri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, (75), 33–60.
- Tarcan, D. (2020). Türkçe akademik metinlerde üstsöylem belirleyicilerinin kullanımı ve akademik yazma. In H. Oktay & E. Yiğit (Eds.), *Türkçenin eğitimi-öğretiminde kuramsal ve uygulamalı çalışmalar-11* (ss. 123–145). Ankara Üniversitesi TÖMER Yayınları.

Türkçede Dönüştü Eylemler Üzerine Bir İnceleme

Zeynep Feyza Erdemir & Ümit Atlamaz

Boğaziçi Üniversitesi/Medeniyet Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi
zeynep.feyza@medeniyet.edu.tr umit.atlamaz@bogazici.edu.tr

Bu çalışma, Türkçede dönüştü eylemlerin anlambilimsel ve sözdizimsel özelliklerini incelemektedir. Türkçede dönüştü eylemler *-(I)n* ve *-(I)l* olmak üzere iki ek ile türetilmektedir. Key'e (2021) göre, bu eylemler zemin-dönüştü (ground reflexive) ve figür-dönüştü (figure reflexive) olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır.

- (1) Çocuk yarışmadan çekildi. (figür-dönüştü)
- (2) Çocuk yerlerde süründü. (figür-dönüştü)
- (3) Misafirler kolonya süründüler. (zemin-dönüştü)

Türkçedeki dönüştü eylemler alanyazında, edilgen ve karşıt-ettirgen eylemlerle birlikte ayrı geçişsiz eylemler kategorisinde sınıflandırmış ve söz konusu eklerin, ayrı geçişsiz aynılışmasına (u-syncretism) (Embick, 2004) tabi olduğu ifade edilmiştir (Gündoğdu, 2017). Bununla birlikte, dönüştülük anlamının farklı farklı eklerle üretilmesi ve dönüştülük türlerinin farklı anlamları içermesi (zemin veya figür dönüştü) Türkçedeki dönüştülük ifadelerinin farklı sözdizimsel yapılarının olabileceğine işaret etmekte ve çözülmeyi bekleyen bir problem olarak gözükmektedir.

Nitekim, Key (2025), dönüştü eylemler arasındaki anlamsal farka dikkat çekerek, *-(I)l* ile türetilen dönüştü eylemlerin eden ve etkilenen arasında, *-(I)n* ise eden ve erek arasında bir eşgönderim belirttiğini öne sürmüştür. Söz konusu çalışma birinci grubu figür-dönüştü eylemler (figure reflexive) olarak nitelerken (4), ikinci grubu zemin-dönüştü eylemler (ground reflexive) olarak adlandırmıştır (5).

(4) Zemin-dönüştü eylemler: Eylem eden ve erek arasında eşgönderim belirtir.

tık-ın, dök-ün, sar-ın, giy-in, ört-ün, sür-ün

(5) Figür-dönüştü eylemler: Eylem eden ve etkilenen arasında eşgönderim belirtir.

aç-ıl, eğ-il, sok-ul, at-ıl, çek-il, ser-il, as-ıl

Key (2025) yukarıda (4) ve (5)'te belirtilen eylemlerden hareketle, *-(I)l* ekinin geçişsiz çatı eki olduğunu, *-(I)n* ekinin ise bir tür öge arttırıcı (applicative) çatı eki olduğunu öne sürmektedir. Buradan hareketle, *-(I)n* ekinin temsil ettiği başın, sözdizimde sadece erek ya da yararlanan ögeler getirebileceğini ve bu sebeple *-(I)n* ekinin her zaman zemin-dönüştü eylemler türeteceğini, figür-dönüştü eylemler türetemeyeceğini açıkça ifade etmiştir.

Bu çalışmada Key'in (2025) gözlemlerinin yetersiz kaldığını ve *-(I)n* ekinin figür-dönüştü eylemler türetebildiğini ve bu sebeple *-(I)n* ekinin bir öge arttırıcı çatı eki olduğu iddiasının doğru olmadığını savunmaktayız. (6) ve (7)'deki örneklerde görülebileceği üzere, *-(I)n* ekiyle türetilen bazı eylemler eden ile etkilenen arasında eşgönderim belirtmekte ve bu sebeple figür-dönüştü olarak sınıflandırılmaktadır.

(6) a. Çocuk yerde süründü.

b. Mehmet ayağa kalıp iyice silkindi.

c. Ayşe şöyle bir gerindi.

(7) *-(I)n* Figür-dönüştü eylemler:

bak-ın, gör-ün, gez-in, sür-ün, ger-in, silk-in, sürt-ün, sık-ın, çöz-ün, boz-un, ölç-ün

Bu gözlemlerden hareketle, Key (2021; 2025)'le aynı olarak, *-(I)l* ile türetilen dönüştülük yapılarının geçişsiz olduğunu, Key (2025)'den farklı olarak, *-(I)n* ekinin öge arttırıcı (applicative) değil bir dönüştülük eki olduğunu öne sürmekteyiz.

Anahtar sözcükler: biçimbilim, sözdizimi, dönüştü eylemler, eylem çatısı, Türkçe

Kaynakça

Embick, D. (2004). Unaccusative syntax and verbal alternations. In Elena Anagnostopoulou, Artemis Alexiadou & Martin Everaert (eds.), *The unaccusativity puzzle: Explorations of the syntax-lexicon interface*. 137-158. Oxford: Oxford University Press.

- Göksel, A. (1993). Levels of representation and argument structure in Turkish. London: University of London dissertation
- Gündoğdu, S. (2017). -(I)l / -(I)n morphology in Turkish: Implications for u-syncretism. 4th Patras International Conference for Graduate Students in Linguistics (PICGL-4). 85-105.
- Key, G. (2021). Figure and ground reflexives in Turkish. Proceedings of the Workshop on Turkic and Languages in Contact with Turkic 6. 5064.
- Key, G. (2025). Voice in Turkish: Re-thinking u-syncretism. *Natural Language & Linguistic Theory*, 43(1), 331-384.

Türkçede Ad-Ad İkilemelerinin Anlamsal ve Biçimsel Çözümlemesi

Zeynep Karartı

İstanbul Üniversitesi

kararti.zeynep@gmail.com

Bu çalışma Türkçede Ad-Ad ikilemelerine (AAİ) yeni bir biçimsel ve anlamsal çözümleme sunmakta ve bu yapıları bileşikler ve yinelemelerle karşılaştırarak ikilemelerin dilbilimsel konumuna dair bir analiz önermektedir. Alanyazında ikilemelerin tanımı üzerine görüş farklılıkları bulunmaktadır. Bazı çalışmalarda ikileme terimi, dildeki her türlü tekrar yapısını kapsayacak şekilde kullanılırken (örn., Haspelmath & Sims, 2010; Aronoff & Fudeman, 2011), diğerlerinde yalnızca belirli biçimbilimsel tekrarlarla sınırlandırılmaktadır (örn., Yıldız, 2014; Akşehirli, 2021). Moravcsik'in (1978, akt. Güler, 2003) ikileme tanı ölçütüne göre bir tekrarın ikileme sayılabilmesi için kurucuların birleşerek yeni veya bütünleşik bir anlam kazanması gerekir (Akşehirli, 2021). İkileme, sözcük düzeyinde yakın anlamlı (örn., *ev bark* 'yuva') ya da karşıt anlamlı (örn., *dost düşman* 'çevredeki herkes') ögelerin, anlam pekiştirmek ya da yeni bir anlam oluşturmak üzere art arda sıralanması olarak tanımlanır ve biçimbilimsel bir işlemdir (Moravcsik, 1978; Booij, 2005; Inkelas & Zoll, 2005). Bir sözcüğün, anlamını değiştirmeden tekrar edilmesiyle kurulan yinelemeler (örn., *derin derin, yavaş yavaş, ağır ağır*), bu sınıflamalara göre ikilemelerin kapsamının dışında değerlendirilir. İkilemeler konusunda bir diğer önemli yaklaşım, Biçimbilimsel İkileme Kuramı'dır. Inkelas & Zoll (2005) tarafından önerilen bu kuram, ikilemeyi sesbilimsel düzeyde bir kopyalama değil, biçimbilimsel düzeyde aynı yapının iki kez eklenmesi olarak açıklar.

İkilemelerin dilbilimsel doğasına ilişkin tartışmalarda, bu yapıların eşbileşik (İng. *co-compound*) olarak görülüp görülemeyeceği önemli bir yer tutar (örn., Wälchli, 2005; Yıldız, 2014; Akşehirli, 2021; Borise & Halm, 2023). Türkçede AAİ, (örn., *ana baba* 'ebeveyn', *çocuk çocuk* 'büyük küçük tüm aile bireyleri') bu tür bir eş düzeyli birleşme sergiler. Bu yapılarda her iki öge de bütünü anlamını belirlemede çift başlı bir rol oynar; anlam, her iki unsurun birleşimiyle oluşur. Dolayısıyla eşbileşik ikilemeler, anlamsal olarak bileşenlerinin dışında bir kavramı işaret eden başsız bileşiklerden (örn., *hanımeli* 'süs bitkisi', *kedi dili* 'bisküvi') ayrılır.

Bu çalışma, şu sorulara yanıt arayacaktır: AAİlerin zihinsel temsili (i) doğal koordinasyonu destekliyor mu? (ii) Çift başlılığı destekliyor mu? (iii) AAİlerin ekleme operasyonlarındaki sınırlılıkları neler? Bu sorulara yanıtlar aranırken Türkçe anadil konuşucularına iki aşamalı bir anket uygulanacaktır. İlk aşamada katılımcılara belirlenmiş ikilemeler ve rastgele sözcük çiftleri sunulacak ve doğallık bakımından değerlendirmeleri istenecektir. İkinci aşamada veri seti ile iki grup oluşturulacaktır: Birinci grupta ikilemenin sadece ikinci başı hedef eki alırken, ikinci grupta her iki baş alacaktır. Katılımcılara bu biçimlerin karşılaştırmalı olarak değerlendirildiği sorular sunulacak ve doğal bulma eğilimlerine göre değerlendirmeleri istenecektir. Yanıtlar frekans analizi ve Ki-Kare testi ile çözümlenecektir. Bulgular yorumlanarak araştırma soruları cevaplanacaktır. Bu çalışmada AAİler Süreçsel Biçimbilim (Process-Based Morphology) çerçevesinde ele alınacaktır (Zwicky, 1986; Aronoff, 1994; Pounder, 2000; Kunduracı, 2019).

Anahtar sözcükler: ikileme, bileşik, eşbileşik, biçimsel süreç, biçimbilim

Kaynakça

- Akşehirli, S. (2021). *Türkçede Karşıtlık Tabanlı İkilemeler: Yapı, Anlam ve İşlev*. İçinde M. Aksan & G. Atasoy (Haz.), *Derlem Dilbilim ve Sözcük Anlambilim*. Mersin: Toros Üniversitesi.
- Aronoff, M. (1994). *Morphology by Itself: Stems and Inflectional Classes*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Aronoff, M., & Fudeman, K. (2011). *What is Morphology?* (2. Baskı). Chichester: Wiley- Blackwell.
- Booij, G. (2005). *The Grammar of Words: An Introduction to Linguistic Morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Borise, L., & Halm, T. (2023, July). The curious case of the two-headed phrase: A generative approach to co-compounds. 16th International Conference on the Structure of Hungarian (ICSH 16), University of Graz.
- Güler, S. (2003). *A Study on Turkish Reduplications. Some Observations on Form and Function of Reduplications*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Haspelmath, M., & Sims, A. (2010). *Understanding Morphology*. London: Hodder Education.
- Inkelas, S., & Zoll, C. (2005). *Reduplication: Doubling in Morphology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kunduracı, A. (2019). The paradigmatic aspect of compounding and derivation. *Journal of Linguistics*, 55(3) (ss. 563-609).
- Moravcsik, E. (1978). Reduplicative constructions. In J. H. Greenberg (Ed.), *Universals of Human Language*, Vol. 3: *Word Structure* (ss. 297-334). Stanford: Stanford University Press.
- Pounder, A. (2000). *Processes and Paradigms in Word-Formation Morphology*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Wälchli, B. (2005). *Co-Compounds and Natural Coordination*. Oxford: Oxford University Press.
- Yıldız, E. (2014). *Reduplication As a Compounding Process. The Case of [VV] Converbs In Turkish*. (Basılmamış yüksek lisans tezi) Boğaziçi University Institute for Graduate Studies in the Social Sciences, İstanbul.
- Zwicky, A. M. (1986). The general case: Basic form vs. default form. D. Feder, M. Niepokuj, V. Nikiforidou ve M. van Clay (Yay.), *Proceedings of the annual meeting of Berkeley Linguistics Society* 12, (ss.305–314). Berkeley: Berkeley Linguistics Society.

POSTER BİLDİRİLER

Türk İşaret Dilinde Modlar-Arası Biçimbilimsel Ödünçleme

Bahtiyar Makaroğlu

Ankara Üniversitesi
makaroglu@ankara.edu.tr

Oluşturucuların (*formatives*) ve örüntülerin (*patterns*) ödünçlenmesi her ne kadar uzun yıllardır araştırma konusu olmasına karşın sözcük aktarımına oranla alanyazında daha sınırlı bir görünüme sahiptir (bkz. Haspelmath ve Tadmor, 2009). Dil modalitesi gözetildiğinde ise ‘biçimbilimsel ödünçleme’ (*morphological borrowing*) kavramı genel olarak bir konuşma dilinden başka bir konuşma diline doğru bir biçimbirim aktarıldığı ve tek modda (*unimodal*) gerçekleşen bir olgu olarak kabul edilmektedir. Fakat Kubuş (2008)’in öncü olarak nitelendirilebilecek gözlemi, işaret dillerinin el abecesiyle konuşma diline ait biçimbirimleri ödünç alabileceğini ortaya çıkarmıştır. Kubuş, bu olgunun TİD sözcük varlığında nadir olarak gözlemlenmesine karşın Türkçe bağlantılılık (*relational/associative*) işlevindeki sıfatlaştırıcı +II ve edici (*agentive*) işlevindeki adlaştırıcı +CI ekinin ödünçlendiğinde çoğunlukla kaynak dil olan Türkçenin sesbirim-dizgesel (*phonotactic*) özelliklerini koruduğunu ve tümünde ad/sıfat ulamında kökle birleştiğini öne sürmektedir (bkz. 1).

- (1) ANKARA + L-I ‘Ankaralı’
ISTANBUL + L-I ‘İstanbul’ (Kubuş, 2008: 84-85)

Alanyazında henüz başka bir işaret dilinde gözlemlenmemiş bu olgu, bu çalışmada ilk kez tanımlanan ‘**modlar-arası** (*crossmodal*) **biçimbilimsel ödünçleme**’ kavramının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. TİD’de doğrudan bu konuyu inceleyen herhangi bir araştırma bulunmamasına karşın az sayıdaki betimsel çalışmada (bkz. Taşçı, 2013; Dikyuva vd., 2015; Göksel ve Taşçı, 2016), Kubuş (2008)’i destekleyen sınırlı sayıda örnek sunulmaktadır. Biçimbilimsel ödünçleme yoluyla gerçekleşen TİD’deki bu türetimlerin tümü incelendiğinde ise çeviri eşdeğerinin (*translation equivalent*) kaynak dil olan Türkçenin sözcük varlığında bulunduğu (örn. Ankara +II), benzer biçimbilimsel örüntüler (örn. [[ad +CI_{edici}]]) sergilediği ortaya çıkmaktadır (bkz. 2–4).

- (2) BANKA + C-I ‘bankacı’ (Taşçı, 2013: 100)
TAMIR + C-I ‘tamirci’
(3) CAN + L-I ‘canlı’ (Dikyuva vd., 2015: 148)
IZMIR + L-I ‘İzmirli’
(4) SU + C-U ‘sucu’ (Göksel ve Taşçı, 2016: 379)

Buna karşın TİD Derlemi (Dikyuva ve diğ., 2015) kullanılarak yapılan araştırma, biçimbilimsel oluşturucuların ödünçlenmesinin (*matter borrowing*) (bkz. Sakel, 2007; Matras ve Sakel, 2007) kaynak dil Türkçedeki görünümünden farklı olabildiği gözlenmektedir (bkz. 5–8):

- (5) BILMEK + C-I ‘bilen kişi/bilgin’ [21.009 S:03:04]
(6) HASTALANMAK + C-I ‘hasta edici/etkileyici’ [72.015 S:05:10]
(7) SAĞIR GRUP + L-I ‘Sağır grubunun üyesi olan’ [21.009 S:07:11]

Derlem-tabanlı gözlem yöntemini kullanan bu çalışma, el abecesi şeklinde gerçekleşen modlar-arası biçimbilimsel ödünçleme türünü tanımlamayı ve Gardani (2021)’nin Katman Etkisi (*stratal effect*) çerçevesinde biçimbilimsel ödünçleme olgusunu tipolojik açıdan sorgulamayı amaçlamaktadır. Elde edilen ilk bulgular, hedef dil TİD’de bağlantılılık +II ve edici +CI ekinin (i) adlaştırıcı biçimbirim gereksiz eylem türündeki köklere eklenebildiğini, (ii) türettiği sözcüğün/işaretin Türkçenin sözcük varlığında çeviri eşdeğerinin bulunması koşulunun bulunmadığını, (iii) Türkçenin sesbirim-dizgesel özelliklerini çok sınırlı şekilde koruduğunu, (iv) kaynak dilden farklı işlevler barındırdığını, (v) modlar-arası aktarıma özgü kimi tipolojik sınırlılıklar sergilediğini göstermektedir.

Anahtar sözcükler: biçimbilimsel ödünçleme, el abecesi, modlar-arası, türetim, işaret dili.

Kaynakça

- Dikyuva, H., Makaroğlu, B., & Arık, E. (2015). *Türk İşaret Dili dilbilgisi kitabı*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: Ankara.
- Gardani, F. (2021). On how morphology spreads. *Word Structure*, 14(2). 129–147.
- Göksel, A., & Taşçı, S. S. (2016). Türk İşaret Dili'nde ödünçlemeler. İçinde E. Arık (Ed.), *Ellerle Konuşmak: Türk İşaret Dili Araştırmaları* (ss. 361-388). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Haspelmath, M., & Tadmor, U. (Eds.) (2009). *Loanwords in the world's languages: A comparative handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Kubuş, O. (2008). *An analysis of Turkish Sign Language (TİD) phonology and morphology*. MA Thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Matras, Y., & Sakel, J. (2007). Introduction. In Y. Matras & J. Sakel (Eds.), *Grammatical borrowing in cross-linguistic perspective* (pp. 1–13). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Sakel, J. (2007). Types of loan: Matter and pattern. In Y. Matras & J. Sakel (Eds.), *Grammatical borrowing in cross-linguistic perspective* (pp. 15–29). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Taşçı, Süleyman S. (2013). Hand reversal and assimilation in TID lexicalized fingerspelling. In E. Arık (ed.), *Current Directions in Turkish Sign Language Research* (pp. 72–100). Newcastle Upon Tyne: Cambridge Scholars.

Yaratıcılık Eğitimi Çocukların Metafor Anlama Süreçlerini Nasıl Etkiler? Sözel ve Jest Temelli Test Bulguları

Berfin Karabulut & Duygu Sarısoy

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
karabulutberfin@gmail.com duyguo@metu.edu.tr

Metafor anlama süreçleri, görünüşte ilgisiz alanlar arasında ilişki kurabilmeyi gerektirir ve bu süreç, yaratıcılığın merkezinde yer alan iraksak ve ilişkişel düşünmeye benzer. Bu bağlantıya rağmen, yaratıcılık ile metafor anlama arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma sayısı sınırlıdır ve çocuklarda bu bağlantıyı ele alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Ayrıca, yaratıcılığın geliştirilmesinin metafor anlama becerisi üzerindeki etkisi de araştırılmamıştır. Bu çalışma, yaratıcılık yetisini geliştiren bir eğitimin okul öncesi çocukların metafor anlama becerisini geliştirip geliştirmediğini ve bilişsel alandaki gelişimin dilsel alana aktarım etkilerini ortaya koyup koymadığını incelemiştir. Çalışmaya, 4;00–4;08 ve 4;11–5;06 yaş aralığındaki 63 tek dilli Türkçe konuşan okul öncesi çocuk katılmıştır (deney grubu için N = 36, kontrol grubu için N = 28). Katılımcılar, eğitimden önce ve sonra hem jest temelli sözsüz hem de sözel metafor anlama değerlendirmelerini tamamlamıştır. Karma etkili çoklu-nominal lojistik regresyon analizleri, müdahalenin jest temelli değerlendirmede metaforik yanıtlara kıyasla yanıtız kalma olasılığını önemli ölçüde azalttığını ve bunun da metaforik akıl yürütmeye yönelik daha fazla katılım sağladığını göstermiştir. Sözel değerlendirme sonucunda ise deney grubundaki çocukların, metaforik yanıtlara kıyasla literal yanıt verme olasılığı önemli ölçüde daha düşük bulunmuş, bu da metafor anlama becerilerinde bir gelişme olduğunu göstermiştir. Ayrıca, yaşça büyük çocukların, küçük çocuklara kıyasla daha fazla metaforik yanıt verdiği bulunmuş ve bu durum, literatürdeki metafor işlemenin gelişimsel kuramlarıyla tutarlılık göstermiştir. Bu bulgular, yaratıcılığa dayalı müdahalelerin çocukların metafor anlama becerilerini geliştirme potansiyelini vurgulayarak bilişsel ve dil gelişimi arasındaki etkileşime dair önemli bilgiler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: metafor anlama, yaratıcılık, aktarım etkisi

Kaynakça

- Eberle, B. (2008). *Scamper: Creative Games and Activities for Imagination Development* (Combined ed., Grades 2-8) (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003423560>
- Glucksberg, S. (2008). "How metaphors create categories—quickly," in *The Cambridge handbook of metaphor and thought*, ed. R. W. Gibbs Jr. (New York, NY: Cambridge University Press), 109–128
- Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole, & J. L. Morgan (Ed.), *Syntax and semantics, Vol. 3: Speech acts* (pp. 41-58). New York: Academic Press.
- Gold, R., Faust, M., and Ben-Artzi, E. (2011). Metaphors and verbal creativity: the role of the right hemisphere. *Laterality* 17, 602–614. doi: 10.1080/1357650X.2011.599936
- Guilford, J. P. (1950). Creativity. *American Psychologist*, 5, 444-454
- Kenett, Y. N., Gold, R., & Faust, M. (2018b). Metaphor comprehension in low and high creative individuals. *Frontiers in Psychology*, 9. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00482>
- Özçalışkan, Ş. (2005). On learning to draw the distinction between physical and metaphorical motion: Is metaphor an early emerging cognitive and linguistic capacity? *Journal of Child Language*, 32, 291–318. <https://doi.org/10.1017/S0305000905006884>
- Pouscoulous, N., & Tomasello, M. (2020). Early birds: Metaphor understanding in 3-year-olds. *Journal of Pragmatics*, 156, 160–167. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.05.021>
- Rossmann, E., & Fink, A. (2010). Do creative people use shorter associative pathways? *Personality and Individual Differences*, 49(8), 891–895. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.07.025>
- Schmidt, G. L., DeBuse, C. J., & Seger, C. A. (2007). Right hemisphere metaphor processing characterizing the lateralization of semantic processes. *Brain and Language*, 100, 127–141 .

Searle, J. R. (1979). Metaphors. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and thought* (pp. 83-111). Cambridge: Cambridge University Press.

Torrance E.P., (1974) *Torrance Test of Creative Thinking*. Lexington, MA: Personal Press

Weiland, H., Bambini, V., Schumacher, P. (2014). The Role Of Literal Meaning in Figurative Language Comprehension: Evidence from Masked Priming Exp. *Front. Hum. Neurosci.*, (8). <https://doi.org/10.3389/fnhum.2014.00583>

Türkçe-İngilizce Kod Değiştirme Bağlamında Bağımsız Biçimbirimi Kısıtına Yönelik Bir İnceleme

Berkay Bostan

Hacettepe Üniversitesi
bostanberkay@outlook.com

Kod değiştirme, ikidilli üretimde yaygın olarak gözlemlenen bir olgu olup, farklı kuramsal çerçevelerde ele alınmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri olan *bağımsız biçimbirim kısıtı* (BBK) (İng. free morpheme constraint), bir bağlı biçimbirimin (Örneğin, *-lar*), yalnızca sesbilgisel olarak temel dile uyum sağladığında başka bir dildeki sözcüğe eklenebildiğini ifade eder (Poplack, 1980). Ancak, özellikle eklemeli diller üzerine yapılan çalışmalar, bu varsayımın tartışmalı olduğunu ve Türkçe gibi dillerde BBK'nin ihlallerinin (Örneğin, **booklar*) sanıldığından daha yaygın olduğunu göstermektedir (Kemaloglu-Er, 2018). Çalışma, BBK'yi iki farklı araştırma yaklaşımıyla ele almayı ve bu olguya toplumdilbilimsel açıdan açıklama getirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın ilk aşamasında, nicel ve derleme odaklı bir yaklaşım benimsenmiş ve önceden oluşturulmuş bir sosyal ağ derleminde (Yirmibeşoğlu & Eryiğit, 2018) yer alan Türkçe-İngilizce kod değiştirme örneklerini incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, bireylerin ad soylu sözcüklerde BBK'yi daha sık ihlal ettiği gözlemlenmiştir. Bu bulgular, sosyal ağ gibi dijital dilin görünür olduğu bağlamlarda dil kullanıcılarının genellikle vurgu, biçimsel çeşitliliği sağlama veya iletişimsel kolaylık gibi edimbilimsel amaçlarla BBK'yi ihlal ettiği düşünülmeye karşın, BBK'nin görüldüğü sözcüklerde belirli toplumdilbilimsel değişkenler çerçevesinde güdülenen değişkenliğin varlığına da işaret etmektedir. Bu yönelimle çalışmanın ikinci aşamasında BBK'yi ihlal eden ve etmeyen sözcük çiftlerinin dil kullanıcılarına sunulduğu bir anket çalışmasının yürütülmesi planlanmıştır. Bu anket çalışması ile, bireylerin ikinci dildeki yetkinlikleri, sosyal ağ kullanım durumu, öğrenim düzeyi ve yaşı gibi toplumsal değişkenlerin BBK'yi ihlal etme durumlarıyla anlamlı bir ilişkiye sahip olması beklenmektedir.

Anahtar sözcükler: kod-değiştirme, bağımsız biçimbirim kısıtı, sosyal ağ, dil değişkenliği

Kaynaklar

- Kemaloglu-er, E. (2018). Patterns of intrasentential code-switching in Turkish-English bilingual discourse: Testing the Free Morpheme and the Equivalence Constraint. *Artibilim: Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 35-45.
- Poplack, S. (1980). Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español: Toward a typology of code-switching. *Linguistics*, 18(7-8). <https://doi.org/10.1515/ling.1980.18.7-8.581>
- Yirmibeşoğlu, Z., & Eryiğit, G. (2018). Detecting code-switching between Turkish-English language pair. *Proceedings of the 2018 EMNLP Workshop W-NUT: The 4th Workshop on Noisy User-Generated Text*, 110-115. <https://doi.org/10.18653/v1/W18-6115>

Türkçede Süreç-İçi Tümce İşlemede Anlamsal Roller ve Canlılık Etkisi Üzerine Bir Göz İzleme Çalışması

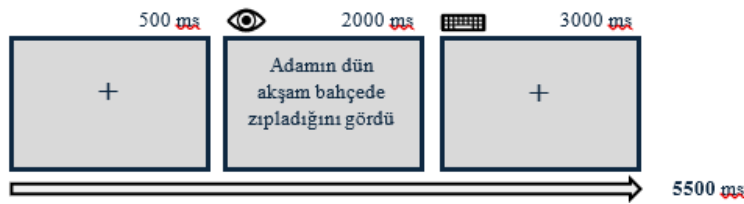
Ege Muammer Güven

Ankara Üniversitesi
egeguven850@gmail.com

Bu çalışmada Türkçede süreç-içi tümce işlemede canlılık etkisi ile anlamsal rol etkileşimi ve bu etkileşimin sessiz okuma sırasındaki rollerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Canlılık etkisi, bilgi işlemede bilişsel yükü azaltan ve zihnin temel işleyişinde anahtar rol (Caramazza ve Shelton, 1998; Müller ve diğerleri, 2011) olarak tanımlanırken, anlamsal roller süreç-içi işlemede yapısal kurulumla eş zamanlı olarak anlamsal rol ataması yapmaktadır (Dowty, 1991; Jackendoff, 1993). Türkçede canlılık etkisi ve anlamsal rol etkileşimini inceleyen sınırlı sayıda çalışma (bkz. Nakipoğlu, 2002; Acartürk, 2005) bulunmaktadır. Bu çalışmada, Türkçede süreç-içi sessiz okuma sırasında canlılık etkisi ve anlamsal rol etkileşimi Genişletilmiş Üye Bağımlılığı Modeli (Bornkessel ve Schlesewsky, 2006) üzerinden Edici ve Etkilenen olmak üzere iki anlamsal rol çerçevesinde ele alınmış ve çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır: (a) Türkçede sessiz okumada canlı-cansız yapıların işlenmesinde edici rolünün etkisi, (b) Türkçede cansız-konu rollerinin işlenmesinde bilişsel yük nasıl bir işleme sunmaktadır?

Araştırmanın örneklem grubunu anadili Türkçe tekdilli 18-45 yaş aralığında bulunan 30 katılımcı (15 K, 15 E) oluşturmaktadır. Sessiz okuma sırasında katılımcıların göz izleme verileri, EyeLink 1000+ Göz İzleme Sistemi kullanılarak dış sesten yalıtılmış sessiz ortamda ölçülmüştür. Elde edilen verilerin hamveri ön işleminde EyeLink Data Viewer Yazılımı kullanılmış, 2×2 deseninde Canlılık (canlı, cansız)×Anlamsal Rol (edici, etkilenen) düzeyleri üzerinden 160 deney (40×4) ve 80 dolgu tümcesi olmak üzere 240 tümce rastlantısal biçimde katılımcılara aşağıdaki gibi sunulmuştur:

Şekil 1. Deney prosedürü

R Dilinde (R Core Team, 2023) lme4 (Bates vd., 2015) paketiyle Doğrusal Karma-etkiler Modeli uygulanarak 2×2 faktöriyel desende Canlılık×Anlamsal Rol etkileşimi üzerinden istatistiksel çözümlene gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, Türkçede sessiz okumada anlamsal rol ve canlılık arasında etkileşimin bulunduğunu ve Genişletilmiş Üye Bağımlılığı Modelinin bu süreçte etkin olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar sözcükler: canlılık etkisi, anlamsal roller, Türkçe, sessiz okuma, göz izleme

Kaynaklar

- Acartürk, C. (2005). Gradient characteristics of the unaccusative/unergative distinction in Turkish: an experimental investigation (Master's thesis, Middle East Technical University).
- Bornkessel, I. ve Schlesewsky, M. (2006). The extended argument dependency model: A neurocognitive approach to sentence comprehension across languages. *Psychological Review*, 113(4), 787–821.
- Caramazza, A., & Shelton, J. R. 1998. Domain-specific knowledge systems in the brain: The animate-inanimate distinction. *Journal of cognitive neuroscience*, 10(1), 1-34.
- Dowty, D. 1991. Thematic proto-roles and argument selection. *language*, 67(3), 547-619.
- Jackendoff, R. 1993. On the role of conceptual structure in argument selection: A reply to Emonds. *Natural Language & Linguistic Theory*, 11(2), 279-312.
- Müller, B. C., Brass, M., Kühn, S., Tsai, C. C., Nieuwboer, W., Dijksterhuis, A., & van Baaren, R. B. 2011. When Pinocchio acts like a human, a wooden hand becomes embodied. *Action co-*

representation for non-biological agents. *Neuropsychologia*, 49(5), 1373-1377.

Nakipoğlu-Demiralp, M. (2002). Türkçe'deki ayırık geçişsiz eylemlerin olay yapısal bir incelemesi. *Dil Bilim Araştırmaları*, 1-16.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Tehlike Altındaki Dillerin Sözlü Edebiyatının Kuşaklar Arası Aktarımı: Karşılaştırmalı Bir Analiz

Elif Kölge & Orhan Demir

Başkent Üniversitesi

22196138@mail.baskent.edu.tr orhandemir@baskent.edu.tr

Türkiye'nin önemli zenginliklerinden biri de dil çeşitliliğidir. Ulus devlet politikası gereği Türkiye'nin resmi dili olan Türkiye Türkçesinin yanı sıra farklı bölgelerde çeşitli dil ve lehçeler kullanılmaktadır. Ancak, Türkçenin bazı lehçeleri de dahil olmak üzere, birçok dil ve lehçenin tehlike altında olduğu bilinmektedir. Örneğin, Karadeniz Bölgesi'nde Karadeniz Rumcası (Romeika), Romanes, Surayt, Gagavuzca, Hemşince ve Judeo Espanyol (Ladino) dilleri ciddi bir tehlike altındadır. Son yıllarda, bu bölgede dil kaybı tehlikesine işaret eden çalışmaların arttığını gözlemlemekteyiz (örn, Akkuş, 2024; Atakan vd., 2024). Türkiye'de diller, lehçeler ve sözlü edebiyatla birlikte kültürel mirasını kaybetme riski taşıyan başka bir bölge de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir. Yaptığımız literatür taramalarında ve anket ile röportaj ile yürüttüğümüz bu çalışmamızda Zazaki ve Soranice'nin gittikçe yok olmaya yüz tuttuğu görülmüştür. Tarih boyunca birçok millete ve onların dil, lehçe ve sözlü edebiyatına ev sahipliği yapmış olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bu tarz dilsel varlıkların konumu ve bu varlıkları etkileyen olası faktörler hakkında yapılmış çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışma, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde tehlike altında olan dillerin ve lehçelerin (Zazaki, Sorani ve Mardin Arapçası başta olmak üzere) sözlü edebiyatına yönelik tutum, farkındalık ve değerlendirmelerin kuşaklar ve bölgeler arasında karşılaştırmalı olarak incelenmesini amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan anket ve mülakatlarla, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde farklı kuşakların tehlike altındaki diller ve bu dillerin sözlü edebiyatlarıyla ilgili yaklaşımları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Nicel ve nitel yöntemlerden istifade edilen bu çalışmada, bölgedeki dil veya lehçelerin korunması ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasının önemi katılımcılarca vurgulanmıştır. Diğer taraftan, katılımcıların dil hassasiyeti ve kimlik algısının belirlenmesinde başat rol oynayan hususlar; kültürel çeşitlilik, siyasi ve toplumsal gerilimler ve modernleşmenin getirdiği değişim olarak saptanmıştır. Çalışmamızda katılımcıların çoğunun; farklı dil ve lehçeleri gelecek nesillere aktarma konusunda kendilerini sorumlu hissettikleri, bu dilleri ve lehçeleri kendi kimliklerinin bir parçası olarak gördükleri ve yok olmasından endişelendikleri gözlemlenmiştir. Bölgede bu amaca dönük olarak gerçekleştirilecek çalışmaların artışı ve elde edilen bulguların Karadeniz Bölgesi gibi diğer bölgelerde gerçekleştirilen benzer akademik çalışmalarla karşılaştırmalı olarak ele alınması, daha kapsayıcı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

Anahtar sözcükler: tehlike altındaki diller, dil politikası, dilsel tutum, kültürel miras

Kaynakça

- Akkuş, M. (2024). Romeykanın etnodilbilimsel canlılık kuramı çerçevesinde incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 64(2), 1661-1691.
- Atakan, E., Akkuş, M., & Giray, E. (2024). Trabzon'un Sürmene ve Araklı ağızlarının kuşaklararası ağız kullanımı ve ağız ölçünlüleşmesi çerçevesinde incelenmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(27), 97-118.

Ekşi Sözlük Derleminde “Bir” Sözcüğünün Dağılımsal Görünümlerinin Birey Dili ile İlişkisi

Eser Ethem Ilgıt

Ankara Üniversitesi
eserilgit@gmail.com

Dilbilimde birey dili (idiolekt), bir konuşurun ya da yazarın dil kullanımına özgü biçimsel ve anlamsal özellikleri kapsayan bir kavramdır. Türkçede sıklığı yüksek ve çok işlevli bir öge olan “bir” sözcüğü, belirteç, sayı, belirsizlik sıfatı ve söylem ögesi gibi farklı dilbilgisel işlevler üstlenebilmektedir. Bu çok işlevlilik, dilsel biçimlerin sıklık ve tekrar yoluyla şekillendiğini öne süren Kullanım-Tabanlı Dilbilgisi yaklaşımı ile ilişkilendirilmektedir. Kullanım-Tabanlı Dilbilgisi yaklaşımı dilin yapısını sabit bir sistem olarak değil, söylem içindeki kullanım yoluyla biçimlenen dinamik bir olgu olarak ele alır (Hopper, 1987; Bybee, 1998). Bu yaklaşıma göre, dilsel yapılar yüksek sıklıkla tekrarlandıkça kalıplaşır ve zamanla dilbilgiselleşme süreçlerine katkıda bulunur (Hopper, 1987). “Bir” sözcüğünün birey dili bağlamında nasıl şekillendiğine dair kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırmada, Ekşi Sözlük derleminde elde edilen veriler doğrultusunda, “bir” sözcüğünün dağılımsal görünümü analiz edilerek birey dili ile olan ilişkisi incelenmektedir. Bybee & Hopper (2001) tarafından geliştirilen Kullanım-Tabanlı Dilbilgisi kuramı çerçevesinde yürütülen bu çalışmada, Ekşi Sözlük yazarlarının “bir” sözcüğü kullanım sıklıkları, Göksel & Kerslake (2011) ve Tuğcu (2009) tarafından yapılan çalışmalarda “bir” sözcüğü sınıflandırmalarına göre değerlendirilmektedir. Bulgular, (i) bireylerin “bir” sözcüğünü kullanımında belirgin değişimler gözlemlendiğini, (ii) belirli bağlamlarda sıklığı yüksek kullanımların söylemsel ve pragmatik işlevleri etkilediğini, (iii) birey dili içinde sabitleşen eşdizimlerin oluştuğunu ve (iv) belirli yazarların özgün dil kullanımlarının, “bir” sözcüğünün işlevsel çeşitliliği ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma, Ekşi Sözlük bağlamında birey dili kavramına katkıda bulunarak, çevrimiçi metinlerde sözcük kullanımı ve bireysel dil değişimlerini inceleyen araştırmalara yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Anahtar sözcükler: dilbilgiselleşme, kullanım-tabanlı dilbilgisi, idyolekt, birey dili

Kaynakça

- Bybee, J. (1998). A functionalist approach to grammar and its evolution. *Evolution of Communication*, 2(2), 249–278.
- Bybee, J., & Hopper, P. (Eds.). (2001). *Frequency and the emergence of linguistic structure*. Amsterdam: John Benjamins.
- Evrin, Ö. (2011). Bireysel dil kullanımını etkileyen etkenler. *Dil Dergisi*, (151), 57–67.
- Göksel, A., & Kerslake, C. (2011). *Turkish: An essential grammar*. London: Routledge.
- Hopper, P. J. (1987). Emergent grammar. *Berkeley Linguistics Society*, 13, 139–157. <https://doi.org/10.3765/bls.v13i0.1838>
- Tuğcu, P. (2009). Türkçede belirleyici öbeği. Ankara: Ankara Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi

Kırmızı Hapı Yutmak: Incel Grubunun Sosyal Medya Söylemleri ve Çevrim İçi Ekosistemi Üzerine Bir Sosyal Medya Eleştirel Söylem Çalışması

Görkem Ulaş Yıldırım

Hacettepe Üniversitesi
gorkemulasyildirim@gmail.com

Bu çalışma, evrensel özellikte toplumsal bir grup olan ve sosyal medya üzerinden örgütlenen *Incel (Tr. İstemsiz bekar)* grubu ve bu grubun alt yapılanması olan *The Red Pill (TRP/ Tr. Kırmızı Hap)* sosyal grubuna odaklanmaktadır. Bir başka deyişle, merkezsizleştirilmiş bir sosyal medya platformu olan Reddit üzerinde, sıradan kullanıcılar tarafından yapılandırılmış ve kendini *erküresel* (İng. manosphere) bir topluluk olarak kabul eden gruptaki çevrim içi söylemlerin, dil kullanımı ve yankı odalarıyla nasıl giderek aşırılaştığını ve katılaştığını incelemektedir. Bu bağlamda çalışma, bir nefret grubuna dönüşen bu grubun ötekileştirme ve ayrıştırma pratiklerini, dijital ve söylemsel pratikler olarak kabul etmekte ve erkekliğin söylemsel inşasında etkili olan sosyal medya sağlıklarını (İng. affordance) ön plana alarak eleştirel bir çözümleme sunmaktadır. Çalışmanın temel amacı, TRP topluluğundaki çevrim içi kimliğin söylemsel inşasını ve çevrim dışı toplumdaki Incel grubuna dair inanç sistemlerini var eden iletişimsel ve dijital süreçleri göstermektir. Daha özelinde, güç ilişkilerinin merkezsizleşmiş medya dinamiklerini ve söylem tayin eden sağlıklarını hem üretimleri hem de bu üretimlerin etrafındaki süreçleri hesaba katma hedefleri olan dijital etnografi ile ilişkilendirerek kuramsallaştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın verisini Türkiye'deki Incel sosyal grubuna atfedilen 4 Ekim 2024 kadın cinayetleri sonrasında Reddit'ten 18 Kasım 2024 ve 15 Ocak 2025 tarihleri arasında TRP topluluğu kullanıcıları tarafından üretilmiş, çoğunlukla diğer Inceller için rehberlikten, hayat tavsiyelerinden ve sosyal eleştirilerden oluşan en popüler (yorum, destek oyu bazında) 10 etkileşimli sosyal medya gönderisi oluşturmaktadır. Veriyi toplama süreci Reddit gizlilik politikasına uygundur ve Reddit kullanıcı sözleşmesi ihlal edilmemiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesi Sosyal Medya Eleştirel Söylem Çalışmaları (SM-ESÇ) ve Söylem Tarihsel Yaklaşım'a dayanmaktadır. Bu noktada, Incel grubunun örgütlenmeyi pekiştiren sosyal medya pratikleri ve Reddit platformunun bu bağlamdaki sağlıkları öncelikli olarak incelenmektedir. Ek olarak, kadın ve erkeğin adlandırılması, kadınlık ve erkekliğe yüklenen nitelermeler, erkek egemenliği görüşlerinin savlanması, bu savlamaların ortaya konulduğu bakış açılarının çerçeveselmesi ve savların önerme değerlerinin yoğunlaştırılması stratejileri ele alınmaktadır. Çalışma, bu gruplarda Incel söylemlerinin şekillendiği bağlamın çoğunlukla metinlerarası/söylemlerarası meşrulaştırmalarla örüldüğünü ve günümüz 'Batı' toplumlarındaki eşitlikçi söyleme tepki olarak hegemonik erkeklik söylemlerinin yüceltildiğini göstermektedir. Ayrıca, Reddit sosyal medya platformunun sağladığı özgür ifade olanağı çerçevesinde, grubun ayrımcı söylemlerini çevrim içi dünyada üretebilmekte ve hegemonik söylemlerini toplumsal bir pratik olarak çevrimdışı dünyada var edebilmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlara ek olarak, TRP kullanıcılarının aşırı söylemlerini Reddit'in genel kullanım kuralları haricinde, sıradan katılımcıların moderasyonu tarafından belirlenmiş, yeni eklemelere açık olan ve ne tür söylemler üretilebileceğine dair 13 kural üzerinden şekillendirdiklerini göstermektedir. Bu kurallama pratiğinin, Reddit platformunun genel dijital sağlıkları yanında TRP grubuna özel bir sağlık oluşturduğu ve çevrim içi güç ilişkilerinin oluşmasında rol üstlendiği bulgulanmıştır. Şöyle ki, bu kurallama pratiği ile TRP grubunun içerik üretme süreçleri ve ürettiği içeriklere erişim, sadece niyetli katılım yoluyla sağlanmaktadır. Grup-içi hiyerarşinin oluşturulmasına katkıda bulunan bu sağlık, grup söylemleri ve kimliği üzerinden güçlü bir bağlılığın oluşmasını da olanaklı kılmaktadır. Böylelikle, çevrim içi bir örgütlenme ve güç inşasını oluşturan bu pratik ile TRP 'karantina' altındaki bir özerk topluluk olarak ortaya çıkmaktadır. TRP topluluğu tarafından çevrim içi dünyada oluşturulan bu hiyerarşik yapılanma ve birikimli aşırılık, çevrim dışı dünyada şiddet ve taciz pratikleri ile vuku bulabilme potansiyeline sahiptir. Bu duruma bir eleştiri getiren çalışma, Sosyal Medya Eleştirel Söylem Çalışmaları alanına da merkezsizleşmiş medyada tekrar merkezleşme sürecinin anlaşılması ve kuramsallaştırılması konusunda akademik katkı sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: ayrımcılık, Incel, Reddit, sosyal medya söylemi, Sosyal Medya Eleştirel Söylem Çalışmaları

Kaynaklar

- Androutsopoulos, J. (2008). Potentials and limitations of discourse-centred online ethnography. *Language@Internet*, 5. <https://www.languageatinternet.org/articles/2008/1610>
- Herring, S. C. (2004). Computer-Mediated discourse analysis: An approach to researching online behavior. S. Barab, R. Kling, & J. H. Gray (Eds.) içinde, *Designing for virtual communities in the service of learning* (ss. 338–376). Cambridge University Press.
- KhosraviNik, M., & Esposito, E. (2018). Online hate, digital discourse and critique: Exploring digitally-mediated discursive practices of gender-based hostility. *Lodz Papers in Pragmatics*, 14(1), 45–68. <https://doi.org/10.1515/lpp-2018-0003>
- KhosraviNik, M., & Unger, J. W. (2016). Critical discourse studies and social media: Power, resistance and critique in changing media ecologies. R. Wodak & M. Meyer (Eds.) içinde, *Methods of Critical discourse analysis* (ss. 205–234). Sage.
- Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. R. Wodak, & M. Meyer (Eds.) içinde, *The Discourse-Historical Approach* (ss. 63–94). Sage. <https://doi.org/10.4135/9780857028020>

Kadının İnşası: Haruki Murakami'nin Kadınsız Erkekler Kitabındaki Toplumsal Cinsiyet Söylemi Üzerine Eleştirel Bir İnceleme

Sudem Mersin

Hacettepe Üniversitesi
sudemmersin1@gmail.com

Bu çalışma, Haruki Murakami'nin Kadınsız Erkekler (2014) adlı öykü derlemesindeki toplumsal cinsiyet rollerine ve kadın temsiline odaklanmaktadır. Derlemedeki kadın karakterler üzerinden ortaya konulan temsilleri ortaya koymaya odaklanan çalışma, bu temsillerin Japon kültüründeki kadın algısı ve geleneksel toplumsal cinsiyet rolleriyle olan bağlantısını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın kuramsal alt yapısını, güç, kimlik ve ötekileştirme kavramlarını inceleyen ve özellikle toplumsal kimliklerin inşa süreçlerini gösterebilmek için yapılandırılmış olan Söylem-Tarihsel Yaklaşım oluşturmaktadır. Eleştirel Söylem Çözümlemesi ilkeleri ve kabullerine dayanan çalışmada, kadın karakterlerin öykülerde nasıl gösterildiği, hangi nitelikler ile betimlendiği, kadınlık kavramına dair bu özelliklerin nasıl savlandığı, bu savlamaların hangi bakış açılarından sunulduğu ve etki alanlarının nasıl yoğunlaştırılıp azaltıldığı incelenmektedir. Çalışmanın sonucunda, öykülerdeki kadınların itaatkâr, sessiz ve çekinik olarak inşa edildiği görülmektedir. Ek olarak kadın karakterlerin öykülerde, erkeklerin kendini bulma yolculuğunda birer nesne olarak yapılandırıldıkları gözlemlenmiştir. Özet olarak bu çalışma, Haruki Murakami'nin kadın temsiline Japonya'daki geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine dair toplumsal bilişin bir yansıması olduğu ve bu temsillerin belirli kadın rollerinin gösterimi üzerinden eşitsizliğe dayalı bir kadınlık inşası gerçekleştirdiğini tartışmaktadır.

Anahtar sözcükler: geleneksel toplumsal cinsiyet söylemleri, Haruki Murakami, SöylemTarihsel Yaklaşım, kadın söylemi, kadınlık

Kaynaklar

- Fee, D., & Fairclough, N. (1993). Discourse and social change. *Contemporary Sociology a Journal of Reviews*, 22(5), 732. <https://doi.org/10.2307/2074659>
- Reisigl, M. (2017). The Discourse-Historical approach. In *Routledge eBooks* (pp. 44–59). <https://doi.org/10.4324/9781315739342-4>
- Van Dijk, T. (2011b). *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. In *SAGE Publications Ltd eBooks*. <https://doi.org/10.4135/9781446289068>
- Wodak, R. (1997). *Gender and discourse*. SAGE Publications Limited.
- Wodak, R. (2003). Populist discourses. *Document Design*, 4(2), 132–148. <https://doi.org/10.1075/dd.4.2.04wod>
- Wodak, R., & Meyer, M. (2001). Methods of critical Discourse analysis. <https://doi.org/10.4135/9780857028020>
- Wodak, R. (2001). The Discourse-Historical approach. In *SAGE Publications Ltd eBooks* (pp. 63–94). <https://doi.org/10.4135/9780857028020.n4>

Türk Politik Söyleminde Mustafa Kemal Atatürk'ün Bir Meşrulaştırma Aracı Olarak Kullanımı Üzerine Eleştirel Bir İnceleme

Tansel Can Cengiz

Hacettepe Üniversitesi
tanselcan3322@gmail.com

20. yüzyılın en önemli politik figürlerinden birisi olan Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye'deki politik söylemin her alanında yer bulmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün siyasi söylemlerdeki bu etkisi, onu günümüz politikacıları için de oldukça önemli bir meşrulaştırma aracı haline getirmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma Türkiye'deki politikacıların Mustafa Kemal Atatürk'ü ve ideallerini meşrulaştırma aracı olarak kullanma pratiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Buna istinaden, bu çalışmanın kuramsal çerçevesi Van Leeuwen'in meşrulaştırma stratejilerine dayanmakta ve çalışma politikacıların söylemlerini dört farklı ulam, *yetkilendirme*, *ahlaki değerlendirme*, *rasyonelleştirme* ve *mit yaratımı*, üzerinden incelemektedir (Van Leeuwen T., 1998; Van Leeuwen T., 2008). Bu çalışmanın verileri, çeşitli ideolojileri temsilen belirlenmiş politikacıların Mustafa Kemal Atatürk'e göndermede buldukları basın toplantıları, demeçler, röportajlar ve açık oturum metinlerinden oluşmaktadır. Politikacıların söylemlerine ilişkin eleştirel bir çözümleme sunan çalışmada, farklı politik arka planlardan gelen ve farklı ideolojilere sahip Devlet Bahçeli, Fatih Erbakan, Meral Akşener, Özgür Özel, Recep Tayyip Erdoğan, Sinan Oğan ve Ümit Özdağ'ın, Mustafa Kemal Atatürk'ün adına ve ideallerine yer verme pratikleri irdelenmektedir. Bu noktada, Mustafa Kemal Atatürk'ün adının ve kanıksanmış sözlerinin politikacıların kitlelerine yönelik gerçeklik inşası ve manipülasyonu için bir araç olduğu tartışılmakta ve bu bağlamdaki kullanım pratikleri ortaya konulmaktadır. Çalışmada, Mustafa Kemal Atatürk'ün ulusal, politik ve kurumsal bir otorite olarak inşa edildiği bulgulanmıştır. Ayrıca rasyonelleştirme ve mit yaratımı üzerinden farklı ideolojilerin ve politik duruşların meşrulaştırılma aracı olarak inşa edildiği de görülmüştür. Özetlemek gerekirse çalışma, Türkiye politik bağlamında Mustafa Kemal Atatürk'ün ad ve sözlerinin kullanımının kendi başına bir söylemsel pratik olarak ortaya çıktığını tartışmakta ve bu söylemsel pratiğin güçlü bir politik, retorik ve manipülatif araç olarak işlev görebildiğini iddia etmektedir.

Anahtar sözcükler: Mustafa Kemal Atatürk, meşrulaştırma stratejileri, politik söylem, eleştirel söylem çözümlemesi, Theo van Leeuwen

Kaynaklar

- Van Leeuwen, T. (1995). Representing social action. *Discourse & Society*, 6(1), 81-106.
- Van Leeuwen, T. (1996). The representation of social actors. C. R. Caldas-Coulthard & M. Coulthard (Eds.) içinde, *Texts and practices: Readings in critical discourse analysis* (ss. 32–70). Routledge.
- Van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. Sage
- Van Leeuwen, T., & Wodak, R. (1999). Legitimizing immigration control: A discourse-historical analysis. *Discourse Studies*, 1(1), 83-118.
- Van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and practice*: Oxford University Press.

